

POLENSKO

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

ROČNÍK 33 ■ 2024

Slovo úvodem

Sborník Polensko pokračuje svým 34. ročníkem, a to již třetí rok v nové podobě vydávané jednou ročně. Přináší sedm příspěvků z období 19. a 20. století, z nichž tři představují dosud nepublikované texty z pozůstalosti již zemřelých autorů.

Z písemné pozůstalosti příbyslavského badatele Františka Půži pochází faktograficky bohatý článek *Kde se na polensko-přibyslavském panství dobývala železná ruda*. I když se naleziště rudy nacházela ponejvíce v severní části panství, polenské čtenáře jistě zaujmou vzácné zmínky o kutání kovů poblíž Brzkova, o kterém se v místě sice vědělo, ale dosud chybělo jeho časové a příčinné ukotvení.

V předloňském sborníku připomenul Filip Plašil smutného aktéra Hilsnerovy aféry, místního soudce Bedřicha Reichenbacha. I tentokrát přichází s článkem věnujícím se osobě s Hilsneriádou neodmyslitelně spojenou. V příspěvku *Josef Klenovec starší a mladší – otec a syn ve službách četnictva* stručně zachycuje osudy tehdejšího velitele polenského četnického stanoviště, o jehož životě a služební kariéře se dosud nic nevědělo. Podstatná část příspěvku se zaměřuje na Klenovcova stejnojmenného syna, rodáka z Polné, jenž po otcově vzoru působil také u četnictva a dosáhl zde důstojnické hodnosti. Jeho životní úděl však nebyl nikterak veselý.

Další příspěvek se po několika letech vrací opět do Jamného, kde v první polovině 20. století působil jako farář Bohumil Simonides, publicista a regionální badatel, který mj. zachránil před zničením archiv jemenského panství. Článek přináší jednak biografický medailon s výčtem dohledaných publikovaných příspěvků, jednak text ze Simonidesovy pozůstalosti, popisující nejen období 1. světové války v Jamném, ale přinášející také méně obvyklý sociologický pohled na vesnici v počátku první republiky.

Následují neméně zajímavé vzpomínky dlouholetého polenského řezníka Josefa Kubíčka, dokumentující cestu řeznického učně k samostatnému výkonu povolání, ale i každodennost i vývoj řeznické profese v průběhu 20. století. Autor nevynechává ani období znárodnění počátkem 50. let, které jeho život významně zasáhlo, a své další osudy v období socialismu.

Jan Prchal přináší soubor biografických medailonů *Galerie významných hudebníků z Polné a okolí*, v němž zachycuje život a dílo 23 polenských rodáků či obyvatel, v jejichž životě hrála hudba významnou roli. Nejedná se přitom pouze o osobnosti s nadregionálním významem, jejichž jména jsou zájemcům o polenskou historii známa, ale také o místní kapelníky a významné hráče na hudební nástroje, o nichž se doposud v regionální literatuře nepsalo. Příspěvek přináší také řadu nepublikovaných obrazových příloh.

Článek *Totálně nasazení v okupovaném Rakousku* představuje další výstup z badatelského úsilí Marty Vomelové, která se zabývá otázkou totálního nasazení mladých lidí z Polenska v období Protektorátu Čechy a Morava. Po ložském příspěvku z dalekého severu se příspěvek věnuje nuceně pracujícím u našich jižních sousedů, zejména v továrně v Enzesfeldu. Příspěvek opět doprovází bohaté obrazové přílohy, pocházející se soukromých archivů rodin totálně nasazených.

Poslední letošní článek tematicky navazuje. Ivan Prokop v něm přináší vzpomínku svého strýce Jana Hladíka na nucené nasazení u společnosti Siemens v Německu a málem nešťastný návrat do rodného města, při němž mohl přijít o život.

Nezbývá než popřát čtenářům, aby v předkládaných příspěvcích našli téma, které je zaujme.

za redakci Filip Plašil

Kde se na polensko-přibyslavském panství dobývala železná ruda¹

Známa jsou naleziště stříbrné rudy v oblasti dolů přibyslavské krajiny. Známa jsou proto, že byla stálá. Méně povědomá jsou místa, odkud byla brána před časy ruda železná do tak četných hamrů, jejichž jména uvádějí hamernické knihy města Přibyslavě. Každý hamr měl jistě, ne-li v bezprostřední, tedy určitě v nedaleké blízkosti svoje kutiště železné rudy. Nevyunikala tato nikde v naší krajině ani kvantitou, ani kvalitou obsaženého železa. Chudoba a špatná jakost rudy byly také jednou z příčin, proč okolní hamry nesnesly prudké otřesy veřejného hospodářství a zanikaly. Jejich zánikem upadla v zapomenutí i místa dodávající jim surovinu k zpracování. V listinných zprávách, pocházejících teprve z 18. a 19. století, kdy byly obnoveny hutě na Ransku a vystavěna zde vysoká pec a vyvstala potřeba suroviny pro ně, činí se zmínka o místech, odkud byla brána ruda pro stávající té doby panské hamry na Ransku a v Polniče.

Dle horních smluv z doby císařů Ferdinanda a Maxmiliána z let 1534 a 1575² a dále dle dvorních dekretů z 6. 8. 1790 a 16. 3. 1793 měl každý právo kdekoliv, i na cizích pozemcích, pátrat po kovech a minerálech, vyhověli nařízením horního řádu a vyžádal si horní propůjčku a osazení hor. S tím souvisel nárok na cesty, pěšiny, štoly a jiná k hornictví potřebná místa. Podnikatel byl povinen udržet doly ve stálém chodu, odvádět kvatembrální poplatky a jiné zákonné daně a odškodnit majitele pozemku za poškozený povrch dle slušnosti.

K nejstarším nalezištím železné rudy na bývalém panství přibyslavském patří místa v borovském lesním revíru nad tratí zvanou „Křesťanská“. Zbyly zde po nich velmi četné jámy a prohlubeniny v terénu. Zachované zprávy tvrdí, že v prvních letech 19. století byly naplněny vodou, tvořící tak řadu lesních jezírek. Šichtovní úřad na Ransku se domníval, že budou dosud obsahovat dostatek nevybrané železné rudy. Ředitel železáren na Ransku Jiří Senger si proto na jaře 1814 vyžádal od substituce horního soudu na panství polenském kutací právo v těchto místech v rozsahu 25 088

¹ Příspěvek pochází z písemné pozůstalosti Františka Půži, uložené v Moravském zemském archivu-Státním okresním archivu v Havlíčkově Brodě, fond Půža František, MUDr., Přibyslav (osobní písemná pozůstalost), kart. 3, i. č. 103 – Drobnosti z dějin panství polensko-přibyslavského. Text byl redakcí mírně stylisticky upraven, aby více vyhovoval modernímu jazykovému úzu, a byly doplněny vysvětlivky pod čarou.

² Šlo o kompromisní dohody mezi panovníkem a českými stavy – Narovnání o hory a kovy z 30. března 1534, upravující panovníkův horní regál v Čechách, a jeho novelizaci z roku 1575, kterým byl královský regál ještě snížen. Potvrzeno bylo roku 1627 Obnoveným zřízením zemským.

čtverečních sáhů,³ jež pak bylo na podzim ještě více rozšířeno. Ještě téhož roku a roku následujícího zde byla vedena velice nákladná odvodňovací štola. Po odvodnění rudných jam se shledalo, že neobsahují už skorem žádné rudy, anebo jen v nepatrném množství, že jámy byly již před dávnými časy úplně vybrány. Ruda, která se zde dobývala, byl hnědel (gelb-brauner Eisenstein) uložený v křivolakých nestejných 4–8 střeoviců mocných žilách v hloubce 5–6 sáhů.⁴ Ponechání zde byli toliko 2 havíři. Vydobyli ročně na 3 tisíce rakouských mír⁵ železné rudy. Používali ji na Ransku ve vysoké peci jako přísadu k jiným rudám.

Staré, před dávnými časy opuštěné železné doly byly též na vrcholu krucemburského kopce. Když byly otevřeny ranské hutě, učinil správce šichtovního úřadu Dominik Fischbach pokus, zda by nebylo možno ty doly znovu otevřít. Dne 7. července 1814 zažádal u vrchnostenské polenské substituce horního soudu o horní propůjčku. Bylo mu vyměřeno dolové pole v rozloze 12 544 čtverečních sáhů. Šichtovní úřad zahájil kutací práce v bývalých kutištích. Poněvadž všude narazil na vodu, byla založena asi 7 sáhů pod nejvyšším bodem vrchu odvodňovací štola. Bylo pak možno dopátrat se rudy, a to lesklé rudy železné (Eisenglanz). Nacházela se poskrovná a obsahovala přimíšenou měď, což vadilo při tavení. Šichtovní úřad se proto rozhodl další práce zde zastavit. Po čase se rozšířila zpráva, že jistá těžařská společnost zde hodlá dolovat kamenečnou břidlici (Allaunschiefer). Aby tomu předešel a cizímu hostu přístup sem zamezil, požádal šichtovní úřad narychlo dne 21. března 1821 o novou horní propůjčku sahající až do městečka. Objevena byla opět lesklá železná ruda uložená v zelenové břidlici (Chloritschiefer). Správce šichtovního úřadu Jettel pokusil se na několika místech odkryt ložiska železné rudy. Její žíly byly však všude promíseny mědí. Tyto kutací práce na krucemburském kopci, vysokém 40 sáhů, nepronikly do hloubky. Dle náhledu šichtovního úřadu nalézají se ložiska železné rudy ještě mnoho sáhů pod založenými doly, jak by tomu nasvědčovaly její četné nálezy na úpatí tohoto kopce. Mohlo by se k nim dospět jedině položením štoly v hloubce 30 sáhů. Třebaže se zde nedolovalo, udržela si vrchnost majetkové právo na tyto doly splacením kvatembrálních poplatků.

Kde se obnovovalo dolování, vytýčen byl nejdříve sloup s písmenem F. Znamenalo to vyzvání, aby horníci, kteří by si na ty doly činili nárok, se do 14 dnů přihlásili.

Když byla na Ransku dokončena stavba vysoké pece, staral se tehdejší ředitel Senger, jak by pro ni získal co nejvíce a nejlaciněji rudný materiál.

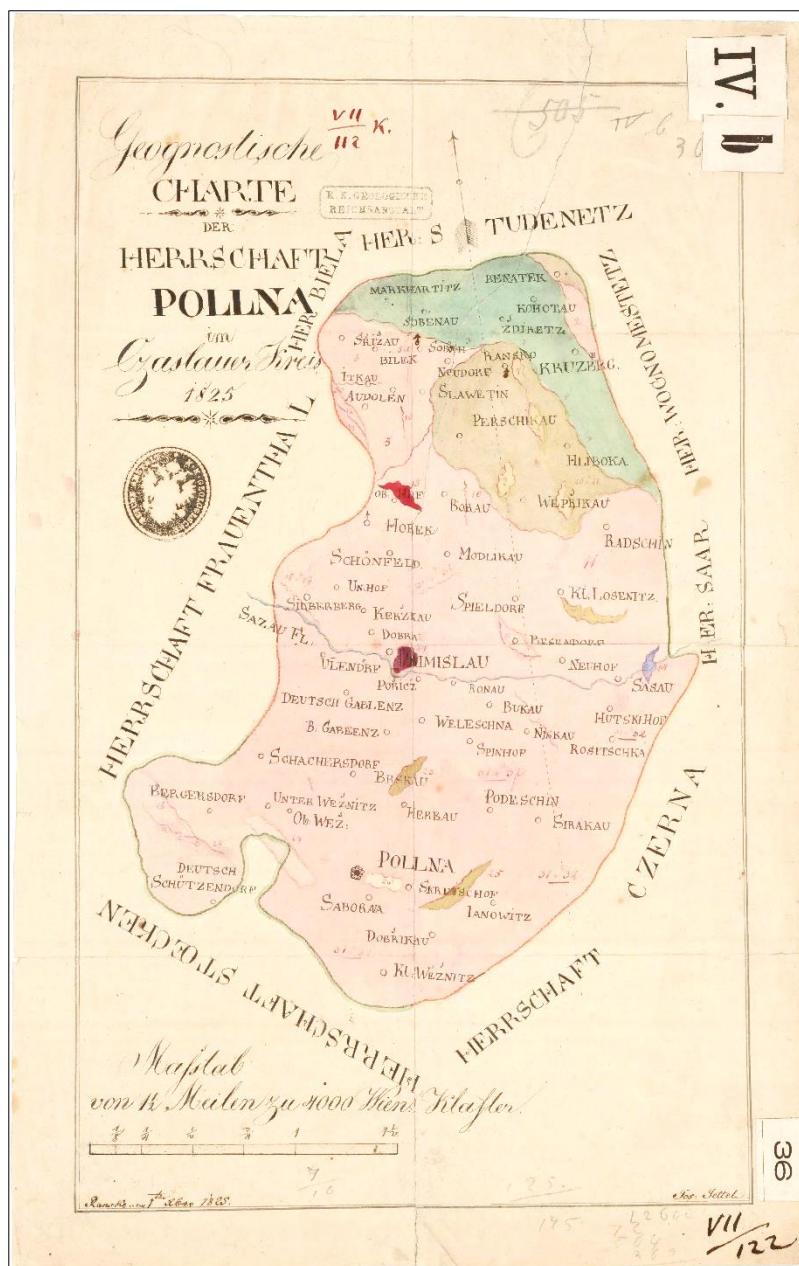
³ Rakouský čtvereční sáh měl 3,596652 m², 1600 čtverečních sáhů tvořilo 1 katastrální jitro.

⁴ Vídeňský sáh měl 189,6484 cm, 1 sáh tvořilo 6 střeoviců neboli stop.

⁵ Dolnorakouská měřice neboli míra (Metze) jako jednotka objemu měla 61,49 litru. Jako jednotka plošná tvořila 1/3 jitra.

Těsně u osady byly staré, opuštěné doly. Dne 9. května 1814 získal zde dolové pole ve velkém rozsahu 25 088 čtverečních sáhů, sahající až k železným dolům panství žďárského, k rukám knížecího šichtovního úřadu na Ransku. Na počátku činnosti vysoké pece, tj. v roce 1814, bylo zde pilně kutáno. Do roku 1821 byly všechny rudné pozůstatky z předešlých, dávno uplynulých dob vyčerpány. Ruda se zde vyskytující byl hnědel v sousedství zelenokamenu (Grünstein). Byla lehce tavitelná a s dobrou přísadou poskytovala dobré železo.

Roku 1822 se našly na vozové cestě vedoucí od hlavního splavu říčního rybníka u Krucemburku vzhůru směrem k lesu dešťovou vodou vymleté vrstvy železné rudy. Správce šichtovního úřadu Jettel počal zde 13. května s horním lezcem Janem Hummlem a několika havíři kopat. Hned napoprvé zde v jedné šichtě získali 30 mír upotřebitelné železné rudy. Ještě téhož dne byla požádána knížecí substituce horního soudu v Příbyslavi o horní propůjčku. Dne 17. května konalo se komisionální ohledání hor substitutem knížecího horního soudu, justiciárem Janem Čejkou. Vyměřena byla dvě dolová pole o rozměru 12 544 čtverečních sáhů. Dne 29. května k nim byla připojena dvě nová dolová pole, jednak k rozšíření důlního podniku, jednak ze strachu, aby se zde neusadilo cizí těžařstvo. Z úcty ke Gabriele, manželce hraběte Josefa z Dietrichsteina, syna a dědice majorátního pána Františka Josefa knížete z Dietrichsteina, Pruskova-Leslie, dceři tehdejšího regenta panství hraběte Josefa Vratislava z Mitrovic, pojmenoval šichtovní úřad s vysokým povolením tyto železné doly horami Gabriely (Gabrielen Bergwerk). Sestávaly, jak už bylo sděleno, ze 4 dolových polí. Dne 30. října 1826 bylo jedno, podle oznámení učiněného knížecí substitucí horního soudu, prohlášeno volným – tedy vyraženo z provozu, poněvadž se při zevrubném vyšetření uložení rudy seznalo, že tři dolová pole úplně postačí ke krytí rudných ložisek. Úzkou stranou ležela ta pole od splavu vzhůru k lesu vedle sebe, po délce prostírala se až ke žďáreckým železným horám. Měřila v šíři 168 sáhů, po délce 224 čtverečních sáhů, takže zaujímal v celku rozlohy 37 632 čtverečních sáhů nebo $70 \frac{2}{3}$ dolnorakouských mír. Ruda zde se vyskytující byl hnědel, jehož oxidaci zprostředkoval zvětřalý zelenokamen. Hnědel byl lehce tavitelný a dával obzvláště tuhé prutové železo. První jáma byla založena na místě nálezu. Pod vrstvou násypu hráze v hloubce 1 sáhu se našla žíla mocná 4 sáhy 3 stěvíce. Pro vodu se nemohla sledovat. Byla zde proto ražena štola. Havíři dostávali za jednu dolnorakouskou míru získané rudy 2 krejcarey stříbrné mince. Od 13. května 1822 do konce listopadu 1826, to je za 4 roky 7 měsíců, zde bylo vytěženo 64 715 dolnorakouských mír rudy. K přesnému určení směru štol pozval si šichtovní úřad od c. k. obvodového horního soudu v Kutné Hoře horního měřiče Ferdinanda Laske. Ten dne 30. srpna 1823, když mu správce Jettel vložil uložení rudy, napjav šňůru a přivěsiv kompas, označil hodinu 21., 22. a 23., kudy se má postupovat.

Geologická mapka polenského panství od Josefa Jettela, 1825.
Měřítko 1 : 126 000 (Geologische Bundesanstalt in Wien, K IV 1727)

Náhodou byla objevena též mocná ložiska železné rudy v místech, která byla později nazvána horami Josefovými (Josephi Bergwerk) k počtě dědice majorátních statků. V červnu 1822 byli zaměstnáni havíři dobýváním pařezů v panském lesním revíru „za malou loukou“ u Hluboké. Když vyvalili jeden pařez, našli v rozhrnuté prsti kusy železné rudy. Předali je přítomnému hornímu lezci Janu Hummlovi, který o nález zpravil šichtovní úřad. Při bližším místním ohledání se našla četná propadliště, která nasvědčovala, že se zde před časy dolovalo, pravděpodobně na železo. Dne 18. června 1822 zde počali pracovat čtyři havíři. Jejich práci zdržovaly dorážející vody, které musely být čerpány dnem i nocí. V hloubce 1–2 sáhy našli staré dřevění, které museli nahradit novým, a tak zajistit bezpečnost jámy. Tyto nepředvídané překážky ubíraly havířům odvalu a pro nebezpečí by nejraději důlní práci zastavili. Po mnohých nesnázích se podařilo konečně přece horníku Jakobu Imramovskému, že v hloubce 4 sáhů narazil na ložisko rudy. Byl to hnědel v mocnosti tří sáhů. Dne 16. srpna bylo požádáno o horní propůjčku dvou dolových polí. Výchoz na hory byl proveden dne 26. srpna substitutem přibyslavského horního soudu, justiciárem Janem Čejkou. Když se později seznalo, že ložisko hnědele je rozlehlé a pro množství vody by se nedalo zužitkovat, byla ražena od jihu směrem k severu štola v délce 50 sáhů, v hloubce 4 ½ sáhu, která z dolů vysávala vodu. Otvor štoly byl u trati zvané Podskalačka. Pro rozlehlost rudy bylo v říjnu 1824 požádáno o vyměření nového důlního pole. Podle nejvyššího patentu ze dne 21. července 1819 obsahovalo každé 224 sáhů délky a 56 sáhů šířky. Obnášely pak v celku 37 632 čtverečních sáhů. Od počátku kutacích prací, totiž od srpna 1822 do konce listopadu 1826, zde bylo vytěženo 34 165 dolnorakouských mír rudy. Z těchto dvou mocných ložisek železné rudy byla zásobována vysoká pec na Ransku, uvedená nedlouho předtím v činnost.

Aby se z domácí ranské rudy mohlo vydobýt dobré železo, bylo nutno vedle vápence smísit ji i s jinou rudou. Přidávala se k ní ruda dovážena z Údav na panství studeneckém, z pozemku tamějšího usedlíka Blažka. O horní propůjčku bylo požádáno 9. listopadu 1822. Dne 9. srpna 1824 byl c. k. kutnohorským obvodním horním soudem vykonán výchoz na hory a týden poté vyměřeno dolové pole. Zdejší doly obsahovaly druh magnetického jinorazu, který obsahoval 16 % železa a měl při tavení vliv na snadnější roztavení rudy. Ložisko rudy se nalézalo 2–3 střevice pod zemským povrchem a dalo se zpracovat tesákem. Jeho rozloha i mocnost byla veliká. Poněvadž se však našlo na panství ložisko magnetického jinorazu s větším obsahem železa, byly doly v Údavech prohlášeny volnými.

Nově byla nalezena ruda u Brzkova. Správce šichtovního úřadu upozoroval při jedné své jízdě do Polné v hromadách silničního šterku kusy dobrého jinorazu. Dozvěděl se, že kámen toho druhu se láme na blízkém návrší. Seznal hned, že je to velká vyhlídka na dobrou kořist. V září 1825 bylo požádáno k rukám ranských železáren o horní propůjčku v rozloze 12 544 čtverečních sáhů po celé délce návrší směrem k vesnici Brzkovu.

Dolové pole počínalo na pastvině brzkovského souseda Františka Coufala, zvané „U Spádu“. Ruda se nalézala 2–3 stěvíce pod zemským povrchem mezi zelenokamenem. Mohla se dobývat tesákem. Její mocnost nebyla stejnoměrná. Obsahovala 16 % železa a lehce se tavila. V listopadu 1826 se v založené šachtě dospělo do hloubky 6 sáhů, kde se našla ruda velmi bohatá, opravňující velkou naději do budoucna. Své jméno „Václavovy doly“ obdržely z úcty k c. k. hornímu soudci a hormistru v Kutné Hoře Václavu Romaldimu z Hohenfelsu. Sestávaly ze tří dolových polí 224 sáhů délky a 56 sáhů šířky, probíhající ve směru 14, 15 a 16 hodiny hornického kompasu.

Pátraje po lehce tavitelné přísadě k ranské rudě, prozkoumal šichtovní úřad starou, opuštěnou horní jámu v borovském revíru poblíž vesnice Vepřové, kde se říkalo „U tvrdé rudy“, nebo také Hora sv. Jana Křtitele (Johannisberg). V srpnu 1825 dal ji odvodnit. Na úlomu v některých místech se našla železná ruda, ve které se zjistil druh magnetického jinorazu s 18 % železa. Dne 31. srpna toho roku byla požádána u přibyslavského horního soudu o horní propůjčku. Obdržela se v listopadu toho roku na horní pole v rozloze 12 544 čtverečních sáhů. Zatím bylo objeveno ložisko té samé rudy u Brzkova, mnohem vydatnější a snáze přístupnější. Když dolování v těchto místech, pojmenovaných odpradáva „doly sv. Jana“, bylo pro stálý přítok vody znesnadňováno, bylo až na další čas zastaveno. Dolovací právo bylo udržováno splácením čtvrtletního poplatku, neboť dle náhledu odborníků stálo za pokus pátrat zde po magnetické rudě dále.

Když správce šichtovního úřadu Jettel byl ještě šichtmistrem ve Vlastějovicích (Hammerstadt), poslal v roce 1814 havíře Josefa Doubka s jistou zprávou do Přibyslavi k vrchnímu Ludvíku Fischerovi. Cestou našel Doubek za Pohledem několik kousků rudy, které přinesl do Vlastějovic. Jettel shledal v ní rudu velice dobré jakosti. Na podzim toho roku odebral se na místo nálezu. Dle povahy místa shledal, že by se zde mohla nalézat značná kořist. Prvním lednem 1815 přesídlil z Vlastějovic na Ransko jako šichtmistr. Zde naléhal, aby se na onom místě nad Pohledem při cestě z Němického Brodu do Dlouhé Vsi v borovém lese dlouhoveského sedláka Vavřince Slámy z čp. 11 počalo pátrat po železné rudě. Jakmile sníl sešel, požádal 22. dubna 1815 u kutnohorského obvodního horního soudu o horní propůjčku. Bylo vyměřeno dolové pole 25 088 čtverečních sáhů horním soudcem Václavem Glutem z Herlenu. Ruda zde objevená byla uložena ve slojích v hloubce 4–6 sáhů. Sloje byly 4–5 stop mocné s 28 % železa. Ranské vysoké peci dodávalo se odtud v prvním čase ročně 5 tisíc dolnorakouských mír rudy. Ruda konala vysoké peci velmi dobré služby, poněvadž někdy dodána byla smolná ruda (pechartiger Thoneisenstein), která se velice lehce tavila. Za horního lezce Godera byly doly zanedbány. Plat za míru rudy stoupl na 1 zl 24 kr. vídeňské měny. Pro tuto drahotu a pak, že byla dodávána ruda smíšená mnoho s pískem, byly zde další kutací práce zastaveny. Ruda od Pohledu byla roku 1843 ve Vídni zkoušena analytickou chemickou

cestou na množství železa. Ve 100 dílech bylo vyhledáno 27 $\frac{134}{1000}$ metalického železa.

V roce 1820, kdy se Václav Jettel dnem 1. dubna stal správcem šichtovního úřadu, byly opuštěné doly u Dlouhé Vsi opět otevřeny. Dlužné čtvrtletní poplatky byly hornímu soudu zapraveny. Každého roku docházelo odtud na Ransko 2000 mír rudy za režijní poplatek 20 kr. vídeňské měny za míru. Desátek z dolů odváděl se dle oboustranného dorozumění správě pohledského statku. Odškodnění za horní část pozemku dostával majitel-Vavřinec Sláma. Doly byly suché. Vrstva nad rudou se skládala z hlíny. Pod rudou byla půda písčná.

Železářny měly dovolení dolovat na hnědel u Vojtěchova na panství richtenburském a u Bojanova na panství nasavrckém. Železná ruda se tedy na Ransko dovážela též z jiných cizích panství. Ve Vojtěchově stávaly staré opuštěné doly, ve kterých počal šichtovní úřad roku 1811 opět pátrat po rudě. Ruda (Porauneisenstein) nacházela se na povrchu, ale čím dále, tím více se zhoršovala, až konečně obsahovala jen 2 % železa. Tyto doly byly proto dne 13. března 1821 u c. k. obvodního soudu v Kutné Hoře prohlášeny volnými.

Když byly na Ransku obnoveny železářny, koupil jejich tehdejší ředitel Senger od Jana Nádherného doly na panství kuřimském u Brna mezi vesnicemi Maršovem a Laženkou. Zavázal se dodat Nádhernému v deseti letech 1000 centů prutového železa (Staabeisen). Ty doly byly známy svou dobrou železnou rudou. V letech 1817 a 1818 je nechal vrchní lezec Godar zpustnout a prohlásil, že nestojí za veškerou námahu. Tím se ale Nádherný neuspokojil a zahájil s ranskými železářnami proces. Na počátku února 1821 se vyrovnal Nádherný s centrálním ředitelstvím knížecích statků. Doly přešly v úplné vlastnictví knížete. Aby se odškodnění dané Nádhernému nahradilo, počal zde správce Jettel opět pátrat po rudě. Po řádných opravách vyzískal zde 3 tisíce mír velmi dobré rudy. Doly pak prodal v dobrém stavu panství ústavu šlechticů v Novém Městě na Moravě pro jejich železářny za 5000 zlaté mince. Zdejší ruda obsahovala 38 % železa.

Na studeneckém panství – mimo v Údavech – začal ranský úřad v letech 1814–1815 pátrat po železné rudě též ve starých opuštěných dolech u Stružince. Pokus stál mnoho peněz, ale výsledek byl nepatrný. Jettel počal zde roku 1824 znovu pracovat, narazil na žílu magnetovce, který měl 50 % železa. Žíla vedla do hloubky, kam se pro vodu nemohla sledovat, leč s velkým nákladem.

Roku 1820 odkryl havíř Antonín Ermann železnou rudu (Thoneisenstein) na statku malečském u libické cesty. Po úředním zákroku k oprávnění zde dolovat se v hloubce 4–5 sáhů našla ruda s 25 % železa. Uložena byla v nepravidelných slojích. Poněvadž nacházely se na panství doly bohatší a náklad vynaložený nenahradil se výtěžkem, byly tyto doly roku 1825 prohlášeny volnými. Za 4 roky se zde vydobylo 7159 dolnorakouských mír rudy.

Josef Klenovec starší a mladší – otec a syn ve službách četnictva

Bezpochyby známou postavou nechvalně proslulé Hilsnerovy aféry se stal velitel četnické stanice v Polné Josef Klenovec, který svým postupem v počátku vyšetřování zločinu vraždy spáchané na Anežce Hružové výrazně dopomohl k odsouzení Leopolda Hilsnera k trestu smrti. Jeho činnost v Hilsnerově případu je v literatuře dostatečně popsána, doposud se však nikdo nesnažil zjistit další informace o Klenovcově životě a práci. Zcela neznámou skutečností pak zůstává, že povolání svého otce – četnické službě – se věnoval i jeho stejnojmenný syn, jehož jméno však upadlo v zapomnění, především vlivem jeho předčasné tragické smrti. Kromě spojitosti s Hilsnerovou aférou, která v současné době opět plní stránky denního tisku a zaměstnává redaktory internetových portálů, lze osudy Josefa Klenovce mladšího i staršího vnímat jako nepříliš častý příklad četnické kariéry ve dvou generacích.

Josef Klenovec starší se narodil 18. ledna 1866 v Benešově č.p. 191 v rodině obuvnického mistra jako nejstarší z devíti dětí.¹ Po absolvování čtyřtřídní obecné školy a 1 třídy přípravy pro gymnázia se za dva roky vyučil ševcem.

Vojenskou službu konal u pěšího pluku č. 102 od 1. října 1886, než byl 11. září 1889 přijat do služebního poměru u četnictva. Svě první služební místo nastoupil 28. listopadu 1889 na četnické stanici v Českém Krumlově; na své spolupracovníky z tamější četnické stanice vzpomněl téměř po padesáti letech v krátkém článku, uveřejněném v roce 1937 v Četnických listech.² Čechy opustil od 1. října 1894, kdy byl zařazen ke strážnímu oddílu námořního arzenálu v Pule v obvodu četnického zemského velitelství č. 7. Zde setrval až do 31. ledna 1897, kdy se vrátil opět do Čech k zemskému velitelství č. 2. Zde absolvoval jednosemestrální školení v hodnostní četnické škole s dobrým prospěchem.³

Oženil se 21. února 1898 jako titulární četnický závodčí, toho času žijící v četnických kasárnách v Praze, se čtyřiadvacetiletou Annou Iškovou (*9. července 1873) z Velešína č.p. 1 v okrese Český Krumlov.⁴

¹ Státní oblastní archiv v Praze, Sbírka matrik, matrika narozených Benešov 1862–1871, fol. 97.

² Klenovec, Josef: *Na četnické stanici v Čes. Krumlově*. Četnické listy, roč. 11, č. 5, 1937, s. 39–40.

³ Národní archiv, Zemské četnické velitelství Praha, kart. 1408 – penzijní spis Josefa Klenovce.

⁴ Státní oblastní archiv v Třeboni, Sbírka matrik Jihočeského kraje, i. č. 5901, fol. 85.

V průběhu roku 1898 byl Josef Klenovec přeložen do Polné a pověřen velením zdejšího četnického stanoviště po dosavadním veliteli, strážmistru Janu Mocovi (uváděn ještě koncem února 1898). Na stanovišti v té době kromě velitele působili ještě dva četníci – závodčí Jan Touš a četník Václav Pícha. Klenovec je v Polné uváděn v čísle popisném 46 na hlavním náměstí, kde snad tou dobou mohlo mít zdejší četnické stanoviště služebnu.

V období vyšetřování vraždy Anežky Hružové, dne 14. června 1899, byl Josef Klenovec definitivně jmenován velitelem četnického stanoviště (Postenführer) a 1. července povýšen na závodčího. Dne 10. září 1900 pak mu byla přiznána hodnost titulárního strážmistra. Ačkoliv v literatuře bývá ponejvíce uváděn jako četnický strážmistr, až do konce služby u četnictva měl uvedenou hodnost užívat pouze jako titul, ale skutečného povýšení do hodnosti strážmistra nikdy nedosáhl.

Se svou manželkou přivedl Josef Klenovec na svět celkem jedenáct dětí, z toho nejstarší čtyři v Polné (Josef *19. 11. 1898, Anna *21. 1. 1900, Konrád Otto *12. 2. 1901 a Rudolf *21. 3. 1902; po odchodu z Polné se Klenovcovým narodily ještě další děti – dcera Marie Helena 18. 8. 1903, Štěpán v roce 1905, Ludmila 1. 9. 1907, Marta Kateřina 25. 11. 1909 v Praze, Bohumil 18. 3. 1912, Anna 31. 10. 1913 a Růžena 21. 7. 1915).⁵

Pohlednice z roku 1899 zachycující polenské četníky – Josef Klenovec uprostřed (sbírka autora).

⁵ MZA Brno, E 67 – Sbírka matrik, kniha 6766, pag. 319, 358, 387 a 417. Národní archiv, Zemské četnické velitelství Praha, kart. 1408 – penzijní spis Josefa Klenovce.

**Josef Klenovec jako svědek
v Hilsnerově procesu na
ilustraci z Pražského
ilustrovaného kurýra, 1900**

Naprosto neoddělitelnou součástí působení Josefa Klenovce u četnictva se stalo vyšetřování vraždy Anežky Hružové a patrně i Marie Klímové, spáchaných v blízkém okolí města Polná v březnu 1899 a červenci 1898. Byl to právě závodčí Klenovec, který 4. dubna 1899 odpoledne zatknul Leopolda Hilsnera a dodal jej do vazby Okresního soudu v Polné.⁶

Spolu se svými dvěma podřízenými kolegy Píchou a Toušem byl dokonce vyfotografován a vytištěn na pohlednici, což lze považovat u příslušníka mužstva četnictva za zcela neobvyklé.

V Polné je uváděn ještě v roce 1903, načež byl přeložen do Terezína – zde se uvádí v roce 1904, a přinejmenším od roku 1905 až do odchodu do výslužby sloužil jako velitel četnického stanoviště v Dobříši.⁷

Klenovec byl přinejmenším po roce 1905 velmi dobře služebně hodnocen – kromě rodné češtiny ovládal dobře němčinu slovem i písmem, dobře vyhotovoval služební koncepty a měl dokonce certifikát pro úřední službu; nadřízenými byl vnímán jako dobromyslný a čestný člověk přímé povahy s velmi dobrou teoretickou i praktickou přípravou pro velitele četnického stanoviště, se snahou po dalším vzdělání, a dokonce byl uváděn jako způsobilý pro funkci okresního strážmistra.⁸ Nebyl též nikdy kárně trestán. V letech 1892 a 1900 (tehdy zřejmě v souvislosti s postupem za Hilsneriády) obdržel služební pochvalu.⁹

⁶ Podrobněji podle Klenovcovy výpovědi srov. Plašil, Filip: *Bedřich Reichenbach. Ke 120 letům od úmrtí Hilsnerova vyšetřujícího soudce*. Polensko, roč. 31 (2022), s. 32–34.

⁷ Národní archiv, Zemské četnické velitelství Praha, kart. 1408 – penzijní spis Josefa Klenovce.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž.

V říjnu 1906 nastoupil Josef Klenovec zdravotní dovolenou, neboť se u něho již viditelně projevil dlouhodobý svalový revmatismus a nově i tříselná kýla, kterou si nechtěl dát operovat, a byl dvakrát hospitalizován. Kvůli těmto zdravotním obtížím byl v lednu 1907 suberarbitrační komisí uznán za neschopného služby. S účinností od 1. dubna 1907 byl proto – i přes svou žádost o umožnění dalšího setrvání ve službě – ve věku 40 let nedobrovolně penzionován. Penze mu byla vyměřena ve výši 72 % dosavadního služného. U četnictva tedy setrval Josef Klenovec sedmáct let.

Po svém penzionování zakotvil ve státní službě jako výpomocný zřízenec (úřední sluha) u Zemského úřadu v Praze, kam se i se svou rodinou přestěhoval. Do Prahy se policejně přihlásil 6. listopadu 1908 jako četnický strážmistr v penzi.¹⁰ Bydlel nejprve na Břevnově, pak na Kampě v č.p. 506 a posléze na Malostranském náměstí č.p. 265. Kromě svého zaměstnání u zemského úřadu nejméně do roku 1930 provozoval i tabáční trafikou v Mostecké ulici č.p. 56.¹¹ Právě ve své trafice se 15. května 1922 setkal s Leopoldem Hilsnerem, tehdy již amnestovaným, a o jejich vzájemném rozhovoru sepsal a vydal krátkou brožurku s názvem *Hilsner po 23 letech přišel na návštěvu k strážmistroví, který ho zatýkal*.¹² Z obsahu rozhovoru je patrné, že Klenovec byl v té době o Hilsnerově vině stále přesvědčen.

Je jistě na škodu, že kromě své vzpomínky na samotný počátek četnické dráhy v Českém Krumlově již Josef Klenovec další vzpomínky ze svého života v Četnických listech neuveřejnil – snad i vlivem předčasného úmrtí syna, nebo vývojem politické situace. Zemřel v Praze 5. ledna 1946 ve věku nedožitých 80 let.

Josef Klenovec mladší se narodil 19. listopadu 1898 v Polné na hlavním náměstí v č.p. 46,¹³ domovskou příslušnost měl po otci v Benešově u Prahy.¹⁴ V letech 1909–1913 studoval gymnázium s českou vyučovací řečí v Praze III, následně až do roku 1917 pokračoval s velmi dobrým prospěchem studiem kadetní školy s vyučovací řečí německou, a to postupně v Praze, Hainburgu, Kamenici a Štýrském Hradci. Odveden k vojsku byl 17. srpna 1917 a nasazen jako praporčík (od 1. května 1918 poručík) u pěších pluků č. 36 a 31 jako velitel čtyř a pochodové roty na italském bojišti.

¹⁰ Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, kart. 269, obraz 377.

¹¹ Národní archiv, Zemské četnické velitelství Praha, kart. 1408 – penzijní spis Josefa Klenovce.

¹² Text brožury byl publikován též v práci Rys, Jan: *Hilsneriáda a TGM. Ke čtyřicátému výročí vražd polenských*. Praha 1939, s. 262–264. Klenovcovu trafikou uvádí už v roce 1913 *Chytilův úplný adresář Království českého, svazek 1*. Praha 1913, s. 721.

¹³ MZA Brno, E 67 – Sbírka matrik, kniha 6766, pag. 319, pokřtěn jako Josef František Tomáš.

¹⁴ Není-li uvedeno jinak, jsou data čerpána ze souboru kvalifikačních listin Josefa Klenovce vedených u Generálního velitele četnictva – Národní archiv v Praze, Generální velitel četnictva, - i. č. 168, kart. 126, poř. č. osobního spisu 581.

28. ledna 1918 byl v Col di Rosso zraněn a až do konce září se nacházel v nemocničním ošetřování. Už jenom nakrátko byl 1. října 1918 opět nasazen na frontu poblíž Kolomea na italské frontě. V této pozici se po převratu přihlásil do československé armády a 4. listopadu 1918 složil v josefských kasárnách v Praze přísahu novému státu. V krátké době byl odeslán na Slovensko, kde působil až do 1. září 1919 jako velitel čety. Snad z toho důvodu mu byl později udělen československý válečný kříž. V roce 1919 absolvoval čtyřměsíční instrukční kurs v Milovicích a následujícího roku kurs pro osvětové referenty v Českých Budějovicích. Po dalším působení na Slovensku a Podkarpatské Rusi byl v dubnu 1920 zařazen jako velitel čety, pobočník praporu a osvětový důstojník v pěším pluku č. 48 v Benešově. Jeho posledním působištěm v rámci armády se stal Krnov, kde sloužil od května 1922 v hodnosti nadporučíka jako velitel čety, správce budov, posádkový důstojník a pobočník pěšího pluku č. 15. Již 28. října 1921 si však podal žádost o přidělení k četnictvu, kde podstatnou část života sloužil jeho otec. Výnosem Ministerstva národní obrany z 21. června 1922 byl k četnictvu na zkušební dobu 1 roku skutečně přidělen.

Dne 11. července 1922 byl prezentován u Zemského četnického velitelství pro Slezsko a téhož dne zařazen na zkoušku v hodnosti nadporučíka jako 2. důstojník k velitelství četnického oddělení ve Slezské Ostravě. Již 1. listopadu 1922 byl ale odkomandován do informačního kurzu pro četnické správní důstojníky v Praze, kde se vzdělával až do 9. července 1923 s velmi dobrým prospěchem; 21. června 1923 složil četnickou odbornou zkoušku. Hned 10. července 1923 byl kvůli seznámení s velitelskou agendou četnického správního důstojníka na zkoušku jmenován velitelem četnického oddělení ve Frývaldově (dnes součást Jeseníku), čímž ve velmi mladém věku dostal příležitost na několik měsíců zastávat značně vysokou pozici, byť v národnostně problematickém a služebně jistě náročném území. 20. listopadu 1923 byl v rámci praktického výcviku převelen k Zemskému četnickému velitelství v Opavě a 15. prosince ve funkci II. důstojníka četnického oddělení do Kladna. Po průtazích u ministerstva vnitra mu byla zkušební doba u četnictva prodloužena o 3 měsíce a dnem 1. dubna 1924¹⁵ byl konečně převzat do sboru četnických důstojníků správních a bylo mu přiřazeno definitivní hodnostní pořadí k 1. dubnu téhož roku; v té době se mu od nadřízených dostalo dobré kvalifikace s pochvalnou poznámkou, že bude dobrým velitelem četnického oddělení. Dne 1. srpna 1925 se v Kladně oženil s Marií Kabátovou.¹⁶

V Kladně strávil nadporučík Klenovec téměř tři roky, načež byl výnosem Ministerstva vnitra od 1. prosince 1926 přemístěn k Zemskému četnickému velitelství pro Slovensko. Svou kariéru na Slovensku zahájil, opět

¹⁵ Přihláška do československé armády a vojenský záznamní list Josefa Klenovce.

¹⁶ MZA Brno, E 67 – Sbírka matrik, kniha 6766, pag. 319, pozdější přípisek děkana Františka Vítka.

jako velitel oddělení, v Bardějově, kde působil necelé čtyři měsíce, s poznámkou nadřízených, že jako velitel oddělení není ještě vyzkoušen. Dne 15. března 1927 byl jmenován pobočником exponovaného četnického štábního důstojníka v Turčianském sv. Martině, kde působil až do 14. dubna 1928. V této době Klenovcovu důstojnickou kariéru zřejmě poškodila písemná důtka, která mu byla vyslovena generálním velitelem četnictva dne 15. dubna 1927¹⁷ kvůli nepřijatelnému způsobu kritiky rozhodnutí nadřízeného velitelství, čímž se měl dopustit porušení subordonace neuposlechnutím pořádkového písemného rozkazu a porušením povinné úcty vůči zemskému četnickému veliteli generálu Josefu Hammerovi.

Dne 15. dubna 1928 byl po delší době opět přidělen do Čech, střídavě k Zemskému velitelství četnictva v Praze a jako 2. důstojník tamějšího četnického oddělení. 15. prosince 1928 pak byl odeslán, opět jako 2. důstojník četnického oddělení, do Plzně, kde působil jen krátce – do konce února 1929. Dne 1. března 1929 se pak stal pobočником exponovaného četnického štábního důstojníka v Mladé Boleslavi. Po zrušení instituce exponovaných štábních důstojníků četnictva byl 1. října 1929 zařazen opět jako 2. důstojník k mladoboleslavskému četnickému oddělení. V roce 1930 obdržel pochvalné vysvědčení Zemského velitelství četnictva v Praze a 1. března téhož roku byl povýšen na správního kapitána četnictva. Dne 1. prosince 1930 byl ve stejné funkci 2. důstojníka přemístěn k četnickému oddělení do Jihlavy, kde setrval nejdelší dobu své kariéry, až do 31. března 1935. Přiblížil se tím zároveň i svému rodišti v Polné, i když služebně byl zařazen k jinému zemskému velitelství i jinému četnickému oddělení, než pod které v té době spadala Polná, a tedy v rámci povolání do Polné jistě nezajížděl.

Od 1. dubna 1935 do 14. února 1937 působil jako instrukční důstojník u četnického doplňovacího oddělení v Brně. Dne 15. února 1937 pak byl, fakticky už pouze formálně, přemístěn a ustanoven do své poslední funkce, a sice jako 2. správní důstojník u velitelství četnického oddělení ve Znojmě. Uvedené místo však nikdy nenastoupil kvůli nemoci.

U četnictva absolvoval Josef Klenovec v rámci dalšího vzdělávání v letech 1925 a 1926 také dva lyžařské kurzy v Železném Rudě na Šumavě a ve Vysokých Tatrách. Roku 1932 se zúčastnil v Jihlavě tzv. ekvitačního kurzu ohledně instruktáže jízdy koňmo, ke které však nebyl shledán způsobilým. V roce 1935, pravděpodobně v souvislosti se zhoršující se mezinárodně politickou situací, absolvoval kurs pro důstojníky polního četnictva při Vysoké škole válečné v Praze.

Od 18. srpna 1936 byl kapitán Klenovec ve stavu nemocných kvůli revmatismu a zánětu žlučníku, pro který byl 19. listopadu téhož roku operován. 4. listopadu 1936 se také vrátil k římskokatolické víře, které se zřekl

¹⁷ Ačkoliv 29. září 1927 bylo zahájeno trestní řízení u vojenského divizního soudu v Banské Bystrici, přísnější trest uložen nebyl kvůli polehčujícím okolnostem – dosavadní trestní zachovalosti a nezkušenosti.

v srpnu 1920 a od té doby zůstával bez vyznání.¹⁸ Z chorob se však již nevzpamatoval; v průběhu roku 1937 nemohl službu vůbec vykonávat a nastoupil zdravotní dovolenou. Snad i vlivem celkového oslabení organismu se v červnu objevily zánět očního nervu a nádor na mozk, v důsledku kterého Josef Klenovec dne 27. září 1937 dobrovolně odešel ze života ve věku 39 let. Svými nadřízenými byl Josef Klenovec popisován jako uzavřený a hloubavý, avšak ne vždy zcela rozvážný člověk, těkavé, ale upřímné, dobrosrdečné a citlivé povahy. V době svého úmrtí byl ženatý a zanechal po sobě také desetiletého syna, narozeného 28. dubna 1926.

Poněkud nepřehledný průběh služby u četnictva i charakterové vlastnosti kapitána Klenovce, jak aspoň mírně vysvítají ze shora uvedených údajů kvalifikačních listin, snad více osvětluje jeho nekrolog, uveřejněný v časopise Četnické listy: *„U četnictva sloužil skoro u všech velitelství, byl přemísťován s místa na místo. Nebyl v oblibě u některých představených, neboť byl mužem přímým, neznajícím falše. Zato u svých podřízených byl oblíben, neboť byl důstojníkem vzdělaným, jemným, který se poctivě staral o své podřízené, a nechápal své postavení jako příležitost, aby ukázal svou moc. Měl plány na přebudování služby u četnictva zlidštěním služby a jejím demokratizováním; bohužel, neměl možnosti plány uvést ve skutek. Příkoří, která mu byla činěna, a jeho méně příznivé osobní a rodinné poměry mu ubíraly na silách tělesných i duševních, až konečně zcela vyčerpán a nevida jinného východiska, sáhl si sám na život. Četnictvo ztratilo v něm důstojníka vzácně charakterního, inteligentního a slušného, jehož nebude zapomenuto.“*¹⁹

Otec Josef Klenovec starší přežil svého syna o necelých devět let.

¹⁸ MZA Brno, E 67 – Sbírka matrik, kniha 6766, pag. 319, pozdější přípisek děkana Františka Vítka.

¹⁹ Četnické listy, roč. 11, č. 19, 1937, s. 158–159.

Bohumil Simonides (1870–1950), farář v Jamném, publicista a regionální badatel

Bohumil Simonides se narodil 11. dubna 1870 v Podklášteří (dnes součást Třebíče). Otec učitel probudil v Bohumilovi zájem o vzdělání a zejména lásku ke knihám, jak plyne z jeho pozdějších vzpomínek. Už v mladých letech vybudoval knihovnu tehdy oblíbených autorů beletrie, kterou při svém kněžském působení dával k dispozici farníkům a stále doplňoval. Po absolvování obecné školy v Třebíči v letech 1876–1881, třebíčského gymnázia v letech 1881–1889 a následném studiu teologie na biskupském alumnátu v Brně byl vysvěcen na kněze 30. července 1893.¹ Duchovním se stal i Bohumilův starší bratr Miloslav (1866–1932), který působil od roku 1893 až do konce života jako farář v Tvarožné. Bohumil u něho také 6. srpna téhož roku oslavil svou primiční mši svatou a strávil zde několik kooperátorských let.

Bohumil Simonides jako novosvěcenec, 1893 (fotografie z kněžského tabla brněnského alumnátu)

Dne 1. září 1893 nastoupil své první kooperátorské místo u faráře ve Zvoli, kde setrval pouze měsíc a od 5. října téhož roku až do 2. května 1898 byl kooperátorem v Lomnici. V průběhu roku 1898 krátce po sobě působil ve farnostech Město Žďár a Zámek Žďár, kde po penzionování faráře Huberta Zelinky farnost čtyři měsíce administroval. Od 24. prosince 1898 do 27. srpna 1899 byl kooperátorem v Dalešicích a téhož dne byl jmenován kooperátorem svého bratra Miloslava v Tvarožné, kde strávil čtyři roky (s tříměsíční přestávkou, kdy 2. ledna do 15. dubna 1902 administroval faru v Popelíně). 30. srpna 1903 byl jmenován provizorem v Újezdu, od 10. února do 1. června 1905 krátce ad-

ministroval farnost v Dalečíně a od 1. června 1905 byl půl roku kooperátorem v Tasově.²

Po dvanáctileté službě jako výpomocný kněz po různých farnostech brněnské diecéze byl Bohumil Simonides 26. listopadu 1905 jmenován administrátorem uprázdněné farnosti v Jamném a 13. února 1906 zde byl investován farářem. Slavnostní představení (instalace) faráře věřícím pak se

¹ Římskokatolická farnost Jamné u Jihlavy, Evidenční list Bohumila Simonidese.

² Tamtéž.

konala 17. dubna pod vedením měřínského děkana. Hned po svém příchodu do Jamného zakázal Bohumil Simonides starobylý zvyk otáčení křížem upevněným na čepech na oltáři ve farním kostele, kterým zdejší lidé od 17. století odháněli bouřky – snad se mu tato zvyklost zdála nedůstojnou oltáře, či mu evokovala pohanské rituály nehodné moderního křesťana. Během prvních osmi let v Jamném se věnoval zejména nutným opravám farní budovy, kostela a hřbitovní zdi a na podzim 1912 pořídil do kostela nové varhany.³ Stal se také prvním a posledním správcem a účetním studijních a chudinských nadací Dionysie Nussbaumové, které po určitých průtazích právně vznikly a zahájily reálnou činnost v roce 1908.⁴ V obci prožil první světovou válku a poválečná bídná léta, o kterých zanechal záznam ve své knize rukopisů. V průběhu roku 1917 došlo k postupné rekvizici všech tří kostelních zvonů a v únoru 1918 i k odebrání části cínových varhanních píšťal. Jak se hospodářské poměry po válce postupně konsolidovaly, podařilo se zejména díky sbírkám shromáždit určitý kapitál. Díky němu mohl farář Simonides 5. října 1924 posvětit nově zřízený pomník padlým na návsi a 25. března 1925 také tři nové zvony, ulité zvonařem Heroldem v Chomutově.⁵

Ve 20. letech zatoužil Bohumil Simonides po změně místa. Od listopadu 1922 do dubna 1923 administroval excurrendo sousední zhořskou faru, uprázdňenou úmrtím tamějšího faráře Cyriaka Novotného. Simonides se v konkurzu o větší zhořskou farnost sám neúspěšně ucházel a rozmrzele pak podotknul, že patron kostela dal přednost o 21 služebních let mladšímu kaplanovi Viktoru Mastnému, přestože sám Simonides byl biskupskou konzistoří navržen na 1. místě.⁶ Dne 6. července 1925 se stal Bohumil Simonides k vlastní žádosti farářem v Řeznovicích poblíž Ivančic. Zde pak byl 17. prosince 1928 byl jmenován čestným konzistorním radou. Svou novou farnost na Brněnsku si však pravděpodobně neoblíbil. Po pěti letech si totiž vyměnil s novým jamenským farářem Václavem Buchtou farnost (tzv. komutace), takže se od 1. října 1930 stal opětovně farářem v Jamném a P. Buchta odešel do Řeznovic, kde pak působil 45 let až do své smrti.

³ Plašil, Filip: *Kostel sv. Kříže a farnost v Jamném u Jihlavy*. 2. vyd. Jamné 2014, s. 39.

⁴ Blíže Plašil, Filip: *Počátek a konec nadací a chudobince v Jamném u Jihlavy. Právně-historická případová studie k údělu nadací v pohnutých dobách 20. století*. Jihlavský archivní občasník, roč. III, 2016, s. 203–224.

⁵ Římskokatolická farnost Jamné u Jihlavy, *Protocollum domesticum Localiae Jamnensis a Liberato Promberger 1mo locali ibidem confectum Anno Dni 1826*, pag. 153–168. Plašil, Filip: *Kostel sv. Kříže a farnost v Jamném u Jihlavy*. 2. vyd. Jamné 2014, s. 40–41.

⁶ Římskokatolická farnost Jamné u Jihlavy, *Protocollum domesticum Localiae Jamnensis a Liberato Promberger 1mo locali ibidem confectum Anno Dni 1826*, pag. 25–26.

„Zvoňte zvony na vše strany“ —

SLAVNOST

posvěcení 3 nových zvonů při
chrámu Páně v Jamném

bude se konati

dne 25. března 1925 o 2. hodině odpoledne.

POŘAD:

1. Průvod se zvony za písně „Bože, cos ráčil“, s hudbou.
2. Uvítání dp. světitele.
3. Básně o zvonech. Přednesou dítky.
4. Kázání místního faráře.
5. Svěcení a zavěšení zvonů.
6. Litanie loret., Tedeum a požehnání.
7. „Kde domov můj“ od K. Legera.
8. Zvonění hran za padlé vojiny z farnosti.

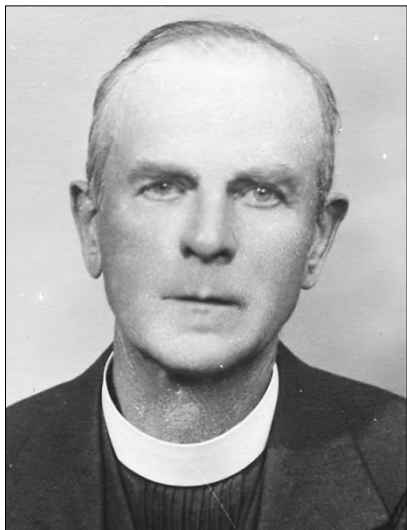
Karel Leger:

Kde domov můj?
Kde vlast je má?
Potem práce posvěcena,
utrpením vykoupena,
jak ji předkům svěril Bůh,
hájlí meč a vzdělal pluh,
drahá je mi rodná země,
země česká, domov můj.

Kde domov můj?
Kde vlast je má?
Bože věčný, láskou svoji,
chráníš zem tu v každém boji,
k práci pilně sílu dej,
lidu svému požehnej,
nechť zkvětá rodná země,
země česká, domov můj.

Laskavé příspěvky na úhradu nákladu na zvony s díky
přijímá farní úřad v Jamném.

V průběhu 20. a 30. let prováděl P. Simonides několikrát opravy na faře, v roce 1933 nechal pořídit do kostela novou křížovou cestu a v letech 1938–1939 byla provedena nákladná oprava a úprava oltáře.⁷ V obci se ve 30. letech uplatňoval také jako předseda místní Raiffeisenky, zakladatel dobročinného spolku Ludmila a místní důvěrník České sociální pomoci. Po skončení druhé světové války vykonával činnost i jako odborný referent památkové péče pro knihy a starožitnosti uložené na jamenském zámku. Většina zámeckého mobiliáře však v prvních, pohnutých měsících po válce vzala za své, což Simonides nesl s velkou nechutí a zklamáním.⁸

Bohumil Simonides, 1937
(pasová fotografie, SOkA Jihlava)

Podruhé, od roku 1930, setrval Bohumil Simonides v Jamném už definitivně; zažil zde i konfiskaci jím pořízených zvonů v dubnu 1942. V roce 1943 oslavil v Jamném 50 let kněžství a dočkal se osvobození, konce války a také zániku jamenského velkostatku, což přivítal. Ve stáří už poněkud bojoval s novými účetními předpisy, jak je patrné z farního archivu, a s některými úředními formalitami mu tak pomáhal mladší děkan Josef Melichar z Radostína. V souvislosti se zhoršujícím se zdravotním stavem odešel 31. října 1948 farář Simonides do penze, avšak v místní duchovní správě vypomáhal i nadále. V následujících měsících jej nicméně kvůli nemoci často zastupoval kooperátor Bohuslav Marek z Brtnice jako administrátor farnosti ex-currendo. Na jamenské faře bydlel Simonides až do své smrti dne 28. dubna 1950. Pohřben byl na jamenském hřbitově za účasti jedenácti kněží; pohřební obřad vedl jamenský rodák Msgr. František Čermák, v té době sídelní kanovník u sv. Petra a Pavla v Brně.⁹

Co se týká osobních vlastností P. Simonidese, byl prý poněkud impulsivní, přímé povahy. Snad kvůli neurózám se musel potýkat s nemocným žaludkem a v období první republiky jezdil občas do Luhačovic na léčebné kúry. Nejspíše díky výchově a lásce k české literatuře se Simonides

⁷ SOkA Jihlava, Farní úřad Jamné, kart. 1, i. č. 92. Plašil, Filip: Kostel sv. Kříže a farnost v Jamném u Jihlavy. 2. vyd. Jamné 2014, s. 43–44.

⁸ SOkA Jihlava, JNV Jihlava, Konfiskáty, i. č. 65.

⁹ Římskokatolická farnost Jamné u Jihlavy, *Protocollum domesticum Localiae Jamensis a Liberato Promberger 1mo locali ibidem confectum Anno Dni 1826*, pag. 26. SOkA Jihlava, Okresní soud Jihlava IV, spis D 308/50 – projednání pozůstalosti.

po celý život profiloval výrazně vlastenecky a také z farního protokolu a různých jím psaných listin plynou jeho radost ze vzniku samostatného Československa, přesvědčení o zaslouženém trestu Habsburků, zoufalství z okupace Československa nacisty a vlašný vztah k rodině jamenského velkostatkáře Schillera, která byla německé národnosti a po vystěhování ze zámku v květnu 1945 byla k Simonidesově nelibosti dočasně umístěna na faru. Simonides sám sebe označoval jako milovníka přírody a jistě jej tak vnímali i jeho farníci. Ti si dokonce v roce 1925 stěžovali na biskupskou konzistoř, že svého faráře museli často „hledat po lesích“. Podle vzpomínek pamětníků choval na faře lovecké psy, věnoval se myslivosti a rybářství – ostatně odebíral Rybářský věstník. Simonides se nebál ani techniky – už ve vyšším věku si ve 30. letech pořídil automobil Škoda.

Bohumil Simonides od mladých let až do penzijního věku publikoval příspěvky v různých periodikách. V letech 1896–1908 se zasazoval o zrovnoprávnění Slováků s Maďary a zlepšení jejich sociálního postavení a kritizoval i katolickou církev za její podíl na maďarizaci v časopisech *Obzor*, *Hlídka*, *Revue Naše Slovensko*, kde publikoval nejméně 14 článků.¹⁰ Uvádí se, že kolem roku 1900 patřil k užším spolupracovníkům redakce periodika *Hlídka*. Již v roce 1894 přispěl Simonides na založení slovenského gymnázia v Turčianském Sv. Martine, roku 1896 pak na založení tzv. Kollárovského stipendia. Byl také přispívajícím členem Slovenské muzeální společnosti a přinejmenším korespondenčně se účastnil tzv. Luhačovických porad, které se zabývaly řešením útlaku Slováků ze strany Maďarů formou osobních styků českých a slovenských národních pracovníků.¹¹ V letech 1923–1932 otiskl nejméně dva příspěvky v *Rozhledech po vychovatelství* a také 4 články v katolicky orientovaných *Vychovatelských listech*, z nichž 3 byly laděny historicky.¹²

¹⁰ Dohledány byly tyto články: *Revue Naše Slovensko* (*Jak žije Hlinka v Szegedině?* (1908), *Hlídka* (*Časopisy slovenské, O maďarizaci Slovenska, „Kazatelňa“ a biskup Baňsko-Bystrický* (1898), recenze Dr. L. Niederle: *Národopisná mapa uherských Slováků na základě sčítání z roku 1900* (1904), a *Obzor* (*O věcech slovenských* (1896, na pokračování), *Sociální poměry uherských Slovákův* (1901), *Co hatí Slováky?* (1901), *Proč se domáhají Slováci všeobecného hlasovacího práva?* (1906), *Štefan Moyses, biskup-báňsko bystrický, Židovská otázka v Uhrách, zvláště na Slovensku* (1909), *Pamatujme na Slováky* (1896), *Církev ve službách maďarisace* (1903), *Ze života katolických Slovákův* (1904), *Za Andrejem Kmeťem* (1908).

¹¹ *Národní noviny*. Roč. 25, č. 30, s. 4 (13. 3. 1894). Roč. 27, č. 68, s. 4 (28. 3. 1896). Roč. 28, č. 131, s. 4 (10. 6. 1897), též roč. 27, č. 109, s. 3 (18. 5. 1896) a roč. 35, č. 98, s. 4 (13. 8. 1904). Zmínka o jeho publikační činnosti i v Kubiček, Tomáš: *Literární Morava*. Brno 2002, s. 125. Jako odborník na slovenskou otázku je označován ve *Vlast*, roč. 1902, sv. 18, s. 477.

¹² *Vychovatelské listy* (hlas učitelů katolických): *O výchově a vyučování v 18. století* (roč. 23, 1923, s. 234–242, 306–310), *O počátcích a vývoji občanské nauky* (roč. 24, 1924, s. 1–7, 71–79, 125–132), *Patří náboženství do školy* (roč. 25, 1925, č. 4, s. 122–12),

K dějinám měl jistě vztah už jako pomocný kněz, neboť se počítal ke členům Vlastivědné a muzejní společnosti v Brně a Matice moravské. Historií se však začal více zabývat pravděpodobně až v Jamném, kde z vlhkého sklepa panské sýpky, stojící v těsném sousedství fary, zachránil vrchnostenský archiv a čerpal z něho data pro své příspěvky z historie jamenského panství. První dohledané příspěvky s jamenskou tematikou publikoval Simonides ve folkloristickém časopisu *Český lid*, kde se ještě mísily s jinými tématy lidové kultury; často šlo pouze o několikastránkové drobnosti: *Jak poděluji drotary knížkami* (roč. 21, 1912, s. 336–337), *Obnášení požáru šestinedělkou* (roč. 21, 1912, s. 352), *Robotní kontrakt z r. 1777* (roč. 21, 1912, s. 298), *Jak se přejímali cizí do obce* (roč. 21, 1912, s. 462), a série drobných edic pramenů: *Kontrakt Řehořov 1795*, *Dovolení k vystěhování*, *Vokurka se uvoluje vydržovat nevěstu syna vojáka*, *Zažehnávání nácty* – vše roč. 22, 1912, s. 58), *Pluhařův zpěvníček vlasteneckých písní ve Žďáru* (roč. 24, 1924, s. 380–381), *Štědrovečerní a vánoční obyčeje moravské* (roč. 24, 1924, s. 127); *Čeloud, třebičský betlémář* (roč. 25, 1925, s. 114–120), *Vánoční stromek* (roč. 29, 1929, s. 123–124).

V historických příspěvcích z jamenských pramenů pokračoval v souvislosti s přerušeným vydáváním časopisu *Český lid* po první světové válce v jiných periodikách. Nejprve ve Vlastivědném sborníku kraje jihlavského: *Z minulosti bývalého jamenského panství* (roč. 1, 1922/1923, s. 11–16), a v Jihlavských listech: *O sporech poddaných s vrchností* (roč. 1924, č. 36, s. 1, č. 37, s. 1–2 a č. 38, s. 1–2). Nejčastěji pak publikoval v časopisu *Podyjí*, a to až do konce první republiky: *Zřízení jesuitské koleje v Jihlavě r. 1626* (roč. 4, 1927, s. 3–4, 17–18 a 52–54), *Jamenské panství koncem 18. století* (roč. 5, 1928, s. 2–4), *O cikánech na jamenském panství* (roč. 12, 1935, s. 14–15, 42–44, 68–71), *Obecní účty* (roč. 11, 1934, s. 8–9, 45–47, 77–78, 106–108, 147–150), *Počet obyvatelstva na bývalém jamenském panství* (roč. 5, 1928, s. 36–37), *Spory poddaných s vrchností na jamenském panství* (roč. 10, 1932, s. 37–38, 50–52, 90–95, 140–142, 151–154), *Školství na bývalém jamenském panství u Jihlavy* (roč. 13, 1936, s. 43–44, 69–70, 106–107), *Stížnost Mezříčkovských proti učiteli (1821)* (roč. 13, 1936, s. 2–3), *Prostředky proti šíření cholery na jamenském panství 1831* (roč. 14, 1937, s. 10–11), *Ze života starých učitelů* (roč. 13, 1936, s. 146–148). Za protektorátu se zapojil i do nově vycházejícího sborníku *Polensko*, kde znovu publikoval příspěvek *O cikánech na jamenském panství* (roč. 4, 1941, s. 1–7), a nový příspěvek *Polenský cechmistr vede stížnost proti tovaryšům* (roč. 3, 1940, s. 61–62). Když bylo v roce 1941 úředně zastaveno vydávání českých vlasteneckých periodik, vynuceně se tím odmlčel i Bohumil Simonides. Z doby ohrožení

a Athénský a spartánský systém v 5. a 6. stol. př. Kr. (roč. 32, 1932, s. 52–56, 167–171, 257–260).

republiky nacismem pochází ještě krátký novinový článek Voskovec, Werich – a mniši sv. Bernarda (Den, 16. 3. 1937).

V držení dnes již zemřelého Josefa Pavelky z Jamného se nacházel rukopis jamenského faráře Bohumila Simonidese, představující jakýsi záznamník literárně činného a vlastenecky zapáleného kněze, do něhož si zapisoval kronikářské záznamy i ucelenější texty z historie Jamného, z nichž některé později publikoval. Rukopis bez názvu obsahuje na stranách 63–76 kromě jiného též krátké popsání první světové války v Jamném a poměrně neobvyklé zamýšlení nad sociálním stavem obce v poválečném období, sepsané v roce 1925, kdy se P. Simonides chystal z Jamného odejít na nové působiště v Řezovicích u Ivančic. Drobná studie odpovídá celoživotním širokým zájmům P. Simonidese o lidové zvyky, historii regionu, vychovatelství, ale také jeho vnímavosti dobové společenské reality a angažovanosti v sociální oblasti, jak se projevilo zejména jeho aktivitou ve věcech slovenské národní otázky na počátku 20. století.

V rámci lepší uspořádanosti a plynulosti textu byly některé odstavce přesunuty, aby vznikly souvislé kapitoly, a vznikl tak jeden souvislý příspěvek. Jinak ale bylo do textu zasahováno minimálně, pouze tam, kde to vyžadovala lepší srozumitelnost.

Bohumil Simonides

Jamné ve světové válce a prvních letech republiky

První světová válka v Jamném

Před válkou se zdejší lidé málo starali o politiku. Když vypukla válka a zvláštní poslové z Jihlavy v noci přivezli plakáty a rozkazy zdejším vojínům, aby se dostavili ku svým plukům a odebrali se na bojiště, bylo brzy ráno pozorovati na dědině hloučky mužův a žen, živě rozmlouvajících; mnohé ženy plakaly, a i na tváři mnohých mužů bylo viděti slzy. Mnozí, kteří měli nastoupiti vojenskou službu, uvažovali chladně, jiní zaražené, co ta výzva znamená. A když později odcházeli vojíni starších ročníkův, když mnozí, již plesniví otcové rodin museli odejít, když stále rekvírován byl dobytek, obilí, kovy, když úřady agitovaly, aby lid upisoval válečné půjčky, tu jsem často býval svědkem, jak lidé, poloouzofalí, proklínali válku a ty, kteří ji zavinili...

Krutě zasáhla světová válka do klidného života naší obce. Stálé odvody během války (všichni jen trochu schopní od 18. do 50. roku odvedeni, z Jamného celkem 113 mužů), rekvizice obilí, potravin, v pozdější době

nedostatek obuvi, šatstva, prádla, u chudých nedostatek tuků (nebylo často měsíce ani dkg sádla neb másla), nouze o dělníky, zprávy nemocných synů a mužů neb raněných z nemocnic, zprávy o smrti vojinů z farnosti – to vše přivodilo smutek a rozrušení do naší dědiny. Odebírání píšťal z varhan, zvonů, stále prohlídky ve statcích, není-li někde obilí schováno, útisky úřadů a vlády proti českému národu – působilo zhoubně na mysl našich lidí. Když nebylo brambor, chodily sem celé zástupy z Jihlavy, ba i ze severních Čech a žebraly neb vyměňovaly za jiné zboží trochu brambor, mouky, mléka. Zboží se neprodávalo za peníze (neměly ceny), ale vyměňovalo se za jiné věci (potraviny za látky, petrolej, tabák, sirky, obuv). Drahota stále stoupala a lichva rostla. Stát vydal maximální ceny, ale nikdo se jimi neřídil, vše mnohonásobně přepláceno. Mouka se prodávala a chléb na lístky. Obilí vymílalo se úředně na 90 %, tak že chléb byl zrovna černý a pak už ani toho nebylo, prodávala se mouka kukuřičná, ovesná, ječná s příměskem z bobů, kterou často ani dobytek nechtěl žrát, neb byla často ztuchlá. Nárok týdně byl 90 dkg mouky, chléb žádný. A často ani té trochy nebylo. Rolníci směli vésti do mlýny jen s úředním povolením; ovšem mlelo se tajně, „načerno“, neb při té trošce, co byla úředně povolena, nemohli lidé žít, těžce pracovali a vojinům posílali. Ovšem, dopadl-li četník rolníka neb mlýnáře, byly velké pokuty a mouka zkonfiskována.

Jak stoupala drahota, viděti z toho: roku 1915 prodán zde pár silných volů za 3400 K, v roce 1916 již za 11 600 K! Roku 1916 dostal jeden soused za čtyřnedělní tele 640 K, za jednoho koně 18 000 K!

Maso nebylo celé měsíce. Od roku 1916 byly zavedeny třikrát v týdnu bezmasé dni. Stálými rekvizicemi snížen stav dobytka u nás o polovinu a u mnohých o dvě třetiny. Nebylo pak dobytka ani k obdělávání polí a dobytěk, máje málo píce, byl slabý. Roku 1919 od 1. května do 1. října jsme nedostali ani kilogram petroleje. Chodilo se spát o 6., 7. hodině, mnozí svítili paláčkami.

A při tom všem lid náš podporoval dobročinné podniky a sbírky. Po dobu války každoročně sbírky u nás pro vdovy a sirotky po vojácích, na udržování hrobů v cizině atd. hojně vynesly. Z Jamného poslán do vojenské nemocnice v Jihlavě vůz potravin. Lidé si utrhlí od úst, jen aby poslední sousto mohli dát nemocným, raněným vojinům.

Je třeba, abych potomkům ukázal, jak se u nás upisovala poslední válečná půjčka. Okresní hejtman dal svolati naše lidi do hospody. Seděl jsem v komisi finanční na lavici vedle něho. Promluvil k shromážděným (jichž byla plná světnice), že přijel, aby lidi upisovali válečnou půjčku; že přijíždí z Kamenice, Studnic a Kozlova, kde hojně upisovali. První předstoupil Josef Polák, čtvrtláník, a pravil: „Já nemohu nic upsati, střechu mám pokrývat a co mám peníze, jsou přichystány jako věno dětem.“ Když mu hejtman řekl, že může dát věnem úpisy válečné půjčky, odmítl a odstoupil. Druhá vystoupila domkářka Františka Fialová a řekla: „Já právě tak, jak soused Polák, nic nemohu upsati.“ Třetí předstoupil půlláník Josef Holcman,

52 roků stár (byl právě na dovolené), otec sedmi dětí, a pravil: „Já upíšu, když mně pan hejtman zaručí, že už tam do války více nemusím jít.“ Hejtman zrudl v obličeji, vyskočil a vzkřiknul: „To se mi ještě nikde nestalo, co dnes v Jamném. Ale vězte: jak vy k nám, tak my k vám. A teď ať odejdou, kteří nechťejí upisovat.“ A odešli všichni a pan hejtman s nepořízenou se vracel do Jihlavy.

Ženy pracovaly na poli s dětmi, výměnkáři, oraly, sely, sekly a byly věrné svým mužům na bojišti (až na 1 případ). A tu třeba podotknouti, že v Jamném rolníci rádi vypomohli menším lidem potahem, prací, obilím neb potravinami, že v naší obci nebylo keřasů, lichvářů, jak jinde jsme slyšeli a četli.

V Jamném (a podobně v okolních osadách) pracovali ruští zajatci, ve dvoře i u rolníků. Byli to lidé dobří, dobrosrdeční, žili s námi bratrsky, zbožní, ač pravoslavní, chodívali do kostela, rádi zpívali své dumky, tklivé písně. Jeden z nich, Nikolaj Terentěv Kudrašov (z gubernie Kostromské) se tu oženil a pracuje ve dvoře. Koupil si roku 1924 chalupu od M. Strnada.

Denně vycházely ženy naproti listonoši, zda nenese dopis od muže, syna, bratra z bojiště neb nemocnice. A když některý voják přijel na dovolenou, nestačil zodpovídat otázky, jak se jim vede, co dělá ten neb onen. A při odchodu přidávali rodiče a ženy nějaký ten balíček, by jej vzal jich synu neb muži, jenž s ním byl u jednoho oddílu. Nejvíce psávali vojáci o chléb a kuřivo. A často doma ani chleba nebylo (aspoň u chudších, a kouřili jsme doma různé lupení – višňové, z buků, bramborovou nať apod.).

Mnoho našich vojáků přivodilo si z války nemoc nebo zranění. Přišla-li zpráva o úmrtí zdejšího rodáka, hojně se všichni účastnili bohoslužby v domácím kostele, v těch dobách skutečně všichni společně cítili. Celkem padlo z obce 17 vojáků, 6 bylo v legiích a jeden (Karel Kalenda) zmizel. Ještě týden před převratem psal z italského bojiště, od té doby o něm není zmínky. Život svůj obětovali: dělník František Křišťál (na ruském bojišti), právník Jan Křišťál (v nemocnici), dělník Jan Křišťál (na srbském bojišti), Matěj Strnad (na Sibiři v ruském zajetí), Martin Barák (na italském bojišti), Jan Prchal (v Bukovině), Josef Valík (v Bukovině), Osvald Čermák (u Břežan), Jan Pavelka (u Piavy), Jan Varhaník, ženatý z č. 36 (na italském bojišti), František Prchal, ženatý z č. 46 (v nemocnici), Alois Šlechtický (na ruské frontě), Josef Cirhan (na italské frontě), Jan Sovák (na ruské frontě), Jan Prchal (na rumunském bojišti), kočí Jan Prchal (v Karpatech), František Vomela z č. 10 (v Haliči), František Prchal z č. 39, jenž byl teprve rok ženat, padl do ruského zajetí, pracoval v ruských dolech, stal se pak legionářem a padl roku 1918 v boji s bolševiky na Sibiři. Mnozí jako ruští zajatci prošli celým Ruskem, Asií, byli v táborech zajatých v Taškentu, Tomsu a jinde. Náš voják Jan Tůma padl do ruského zajetí, stal se legionářem a byl

převezen anglickou lodí do Francie a bojoval za českou vlast na francouzské frontě.¹³

Myšlenka, co musejí trpěti naši otcové a synové na bojišti, zajisté dodávala síly, abychom neklesali a snášeli oběti nám uložené. Vždyť jsme věděli, že bojují za naši samostatnost, které se nám konečně po 300leté porobě dostalo. Někteří, zvláště v posledním roce války, si uvědomili, oč se v této válce jedná, o znovunabytí naší samostatnosti. Často jsem s nimi ve své světnici o tom hovořil. Slavnost zřízení samostatné Československé republiky oslavili jsme v naší osadě následovně: V chrámu měl pisatel „Bože, chválíme Tebe“ a modlitbu za vlast a zapěli jsme píseň k sv. Václavu. Pak v čele průvodu, jenž z kostela se ubíral do hostince, jely vozy, na nichž seděla naše děvčata v krojích (vozy byly ověnceny) a za vozy šly průvodem spolky, ostatní obyvatelé, velcí i děti; průvod byl ohromný. V hostinci měl pisatel řeč o významu slavnosti a po zapění obou národních hymen se průvod rozešel.

Po dobytí naší samostatnosti, kterouž událost jsme krásně oslavili, počaly se rány hojiti. Muži se vrátili, uchopili se práce, hleděli vše uvést do starých kolejí. Stavení, jež celou válku neopravována, opravena, kryta, nouzi o byty odpomáháno stavbou nových domků. V letech 1918–1924 bylo postaveno 7 domků a 2 domy (z Ameriky se vrátil K. Kalenda a vedle postavil dům M. Pikolon). V mnohých domech se ve válce ztenčil stav dobytka na polovici; do konce roku 1924 uveden většinou na stav před válkou. Dne 5. října 1924 postaven a posvěcen pomník padlým vojínům z Jamného. Postaven z peněz sebraných sbírkou, příspěvkem obce, hasičského sboru. Rolníci ochotně a zadarmo přivezli asi 180 fůr hlíny a šterku na zasypání jámy u pomníku a na úpravu okolí. Hoši po kolik neděl navečer po denní práci až do noci kopali, upravovali a srovnávali, upravili odtok ze Sádky. Na jaře 1925 zřízena zahrádka kolem pomníku, vysázeny stromy, křoviny, a tak bude pomník hlásati budoucím pokolením, že naši lidé jsou pamětliví obětí, jež přinesli vojíni ve světové válce a že obětavost a láska k bližním nevymizely ze srdcí lidských. Slavnosti se účastnily ohromné zástupy z celého okolí. Farář místní měl slavnostní řeč, pak zapěny hymny a večer se hrána „Maryša“. Pomník, postavený firmou Hurdovou z Jihlavy, jemuž dáno 3600 korun, bude pěknou ozdobou osady.

¹³ Na pomníku padlým, postaveném na jemenské návsi, jsou uvedena tato jména padlých: Barák František 1895, Bednář Václav 1882, Čermák Osvald 1893, Holub Josef 1873, Kalenda Karel 1894, Křišťál František 1888, Křišťál Jan 1890, Křišťál Jan 1892, Pavelka Jan 1899, Prchal František 1885, Prchal František 1877, Prchal František 1893, Prchal František 1898, Prchal Jan 1877, Prchal Josef 1883, Růžička Jan 1883, Sovák František 1890, Strnad Jan 1883, Šlechtický Alois 1887, Valík Josef 1898, Varhaník Jan 1875 a Vomela František 1897.

Nový pomník padlým v Jamném, kol. 1930 (pohlednice)

Blahodárně působila válka v tom ohledu, že pití lihovin ochablo a lidé cítili soustrast a soucit s utrpením bližních. Před válkou bylo v obci několik pořádných kořalů – přišel zákaz nalévat kořalku, pak byla hodně drahá (litr 16 korun), a tu někteří úplně odvykli, jiní se umírnili. Mravně škodlivý účinek války neušetřil ani našich lidí, mnozí se vrátili se zcela jinými mravními, sociálními, náboženskými názory, než odešli z domu; někteří z Ruska se vrátili nasáklí bolševismem.

Obživa obyvatel

Osada Jamné (od „jámy, jamník“) tvoří s Lipinou jednu politickou obec. Jamné leží po obou stranách silnice, vedoucí z Jihlavy do Žďáru. Uprostřed se nacházejí tři rybníky (panský „Barbora“, obecní a „Sádka“). Uvnitř z obou stran stojí selské grunty, na konci chaloupky domkářů. Průčelí gruntů jsou orientována na ulici. Nyní (roku 1925) je v Jamném 6 půl-lánů: František Tlačbaba č. 49 – „U Růžku“, dříve „U Jelínků“, František Vomela č. 48 „U Pavlásků“, Františka Staňková č. 45 „U Blažků“, starosta Alois Holub č. 44 „U Šanderů“, František Vomela č. 10 „U Ročárků“ a Josef Holcman č. 7. Čtvrtlánů je 8: Ladislav Švihálek č. 46 (dříve Prchal, „U Škaroupek“), Karel Polák č. 43 „U Petříků“, Martin Prchal č. 64 „U Nevolků“, Jan Havelka č. 83, Marie Varhaníková č. 30 „U Antoušků“, Marie Prchalová č. 39 „U Jirků“, Jan Tlačbaba č. 21 „U Horáčků“, Josef Novák č. 8. Domkářů s pozemky je 14 a dále několik chalup bez polí. Na Lipině stojí 1 čtvrtlán

(Vašíček) a 7 domkářů. Vomelův půllán patří do Zhoře a Kupova chalupa do Dobroustova.

V obci se vyskytují následující řemesla a zaměstnání: kováři 2, koláři 2, kupec, 2 hospody, pekař, řezník, truhlář, šindelář, 2 opálkáři, 3 krejčí, 14 obůvníků, 1 knoflíkář, 7 zedníků a 5 tesařů (v zimě pracují v lese), 1 strojník, 2 cihláři, 10 dělníků na pile, 14 dřevařů (pracují hlavně v rytířských lesích), pokrývač, 6 kočů ve dvoře u koní, 5 u volů, krmič krav ve dvoře, ženy jejich a 5 až 10 jiných nádeníků ve dvoře, šafář, dráb, zahradník a 14 továrních dělníků.

Za humny má 2 rybníčky František Tlačbaba z č. 49, nově zbudovaný rybníček František Vomela č. 48, M. Prchal, K. Smejkal č. 40 a Alois Holub. Pozemky jsou nejlepší u velkostatku; celkem je ornice malá vrstva, v každém poli lze otevřít lom. Nejlehčí půdy se nacházejí na „Kamenité“, kde je kamene mnoho, jak už jméno ukazuje. Mnoho pozemků trpí mokrem, někteří hospodáři již mají trativodky; louky vesměs trpí močály (rašelinná půda).

Nad osadou jsou rybníky: Kovárna, Skopaný, Nová trouba (panský rybník), Bejčina (obecní), Valíkovský a Hluboký (panské); rybník Hluboký je asi 6 let vypuštěný a dobývá se v něm hlína pro panskou cihelnu, zřízeno vedle něho roku 1919. U Lipiny nalézají se rybníky Červený (panský), „U předních borovin“ a „V rybnících“ (panský, nyní pustý; louka pod ním se před 6 roky vysázela lesem). Ze zrušených selských rybníků „V rybnících“ je osazen jen Holcmanův.

Na statcích hospodáři se nyní daleko lépe, užívá se umělých hnojiv, semeno se mění, hlavně u velkostatku, opatřují se nové druhy, brambory od družstva v Německém Brodě, podmítá se hned po sklizni, oře se hlouběji, úhoří jen zřídka kdo, také sklizeň je daleko větší. Cizích nájemníků není.

Sociální a duševný popis obce

Při uzavírání manželství hledí se na to, aby majetek zůstal v rodině, obvykle státek přejímá nejstarší syn. A tu se hledí, aby nevěsta přinesla věno, odpovídající majetku domu, aby zase hospodář mohl vyplatit věno sourozencům. Selští synové se žení později (27 let i více), dělníci a domkáři dříve.

Muži někteří se holí, někteří nosí knír, plnovous žádný. Tanec je oblíben. Tancuje se při každé svatbě (chudí jen tanec s průvodem harmoniky), v masopustě, obřínkách, při odvodu rekrutů, o pouti, posvícení, před Adventem, někdy 1–2krát mimo to. Tanec začíná odpoledne a končí až ráno.

Rvaček není (bývaly). Lavice v hospodě bývá obsazena starými babami a vdanými i mladšími, které pozorují tancující páry a dle toho spřádají, ze kterých párů budou manželé atd. Společné soužití před svatbou je velice řídké (u rolníků nikdy) a také se přísně odsuzuje. Poklesek u ženy se posuzuje přísněji než u muže. Pohlavní perversita (zvrácenost) se vyskytla právě

letos v jednom případě – 27letý svobodný dělník, jehož oba rodiče jsou alkoholiky, zvláště matka, oženil se s 44letou vdovou, matkou 4 dospělých dětí a jednoho nemanželského dítěte, jež měla jako vdova s vojínem – dozorcem nad zdejšími zajatci. Odhánění plodů není (aspoň se o ničem neví) a také se odsuzuje, stalo-li se jinde. Počet porodů je stejný jak dříve, rodiny pouze o 1–2 dětech jsou výjimkou. Výchově dětí lze mnoho vytknouti. Velikým zlořádem je, že matky berou k muzice často už nemluvňata (vytýkal jsem jim to v kázání, ale marně), děti nechávají dlouho na ulici bez dozoru, sotva odrostlým škole dovolují na tanec i do jiných osad dlouho do noci, bez dohledu, mluví před dětmi neopatrně, užívají před nimi škaredých slov, nadávek. Výchovu často ztotožňují s bitím. „Pořád ho biju, ale nic to není platné,“ tak často slyšeti. Návštěva školy je nyní lepší, než bývala, což lze také přičísti přísnějším zákonům. Někteří muži (to je ale výjimka řídká) bijí své ženy (alkoholici). K starým rodičům výměnkářům se chovají děti celkem dobře, neslyším stížností.

Jamné, pohled na sýpku, faru, kostel a školu, kol. 1930 (pohlednice)

Někteří ze starých hospodářův a hospodyň se přidržují ještě starých pověr (učarování dobytka, zažehnávání úroků), ale to už je pořádku. Lékař se volá jen v těžkých případech, rovněž zvěrolékař. Při onemocnění dobytka, při telení ochotně si vzájemně pomáhají.

Strava je prostá, jednoduchá. Maso jen o velkých svátcích, k večeri a snídani různé polévky (klechtaná, zasmažená, zelňačka, podmáslová). K obědu polévka a něco z mouky (pekáče, vdolky, knedlíky, šklubánky),

v neděli k snídani a večeri káva. Hospodář a hospodyně jedí s čeládkou. O svátcích bývá k obědu: polévka (nudlová neb s játrovými knedlíčky), hovězí s omáčkou, vepřové se zelím, slepice neb husa, černá káva, bábovka. Co host nesní, vezme si domů. Den před svatbou nesou se hostům koláče. Po obědě jde se do hospody tancovat, muziku platí ženich, útratu v hospodě platí si každý sám. Pak se jde k večeri (jitrnice neb jedno maso) a k půlnoci se „čepuje“ nevěsta.

Alkoholismu ubylo, dnes z rolníků není žádný pijan, z ostatních i silný a několik občasných, také z ženy. Pije se pivo a kořalka. Rolník v hospodě je zřídka, jen o nějaké schůzi, a tu si dá sklenici piva; drobní lidé jsou v hospodě častěji a někteří pijí pivo, jiní kořalku. Na pole se dává dělníkům někdy pivo (doma vařené), jindy káva, kořalka. Rolník má každý mezi dělníky v osadě rodinu, která mu pomáhá ve žních a senoseči; té rodině pak za hnůj ponechá kus pole na brambory, poskytne povoz na dříví aj. Lidé jsou pracovití, od rána do noci, den ze dne, kromě neděle (někteří si berou špatný příklad ze sousedních Čech a často bez potřeby i při hezkém počasí na poli pracují. To jsou ale výjimky).

S domácími zvířaty se zachází vládně, opak je výjimkou. Ve volném čase (v zimě) chodí se na besedy, čte se (kalendáře, noviny, z obecní a farářovy knihovny, mladší již také si koupí sami knihu). Oblíbeny jsou spisy Kosmákovy, Raisovy, Klostermannovy, Baarovy, Třebízského, Jiráskovy, Sienkiewiczovy. Mnozí však si rádi knihu vypůjčí, ale nevrátí.

Listy se málo píšou. Chasa ráda zpívá (při muzice, večer na návsi). Někdy přijede komedie (1–2krát v roce), několikrátě hrajeme divadlo a loutkové divadlo (kroužek divadelníků Národní jednoty, jehož je pisatel režisérem). Návštěva bývá někdy pěkná, jindy slabá.

Před okny v zahrádce mívají obyvatelé květiny a hlavatici, v oknech květiny. Lidového umění není. Ovocnému stromoví se začíná věnovati péče, ale rakovina, která brzy strom zhubí, a sněhové závěje, kdy zajíci přes plot přejdou a strom ohryzají, jsou nepřátelé této snahy.

Zebráci domácí nejsou žádní; chudí, staří lidé jsou opatření v chudobinci. Žije se celkem ve shodě, není divokých politických bojů, v hospodě sedí pohromadě rolník s dělníkem. Kraj chudý nemůže všech obživiti, do služby jdou také selští synci a dcerky. Dříve do Vídně, nyní do Prahy, do Brna, Jihlavy, doma neb okolí. Jamenským přezdívali v okolí „žabaři“ a smějí se, že mají o pouti k obědu žabí stehýnka. Přižení-li se někdo neb přivdá odjinud, nečiní se rozdílu mezi ním a domácím. Poměr k velkostatkáři je přátelský. Poměr k faráři dobrý, žije se v úplné shodě.

Lid je upřímně zbožný, srostlý s náboženským životem. Lne ke kostelu, církvi, rád se účastní služeb božích, ochotně přispívá na kostelní potřeby, v rodinách se společně modlí před jídlem, v postě růženec a jindy. K náboženským rozbrojům (v okolí: v Polné, Kamenici, Beranově) chovají se naši trpně a je odsuzují. O volby, politiku se naši mnoho nestarají. Převrat uvítali s radostí, ale když pak stále slyšeli a četli, jak se namnoze

hospodaří, jak mnozí vykořisťují republiku k svému prospěchu, z ní těží, když vymáhány daně za minulé roky a mnohem poměrně vyšší, než bývalo, dali se mnozí strhnouti k slovům, jichž neměli pronésti. K tomu přistoupila daň z majetku, jež hluboko zasáhla do finančních poměrů našich lidí, tak že všechen zisk z hospodářství padl na daně. Nicméně při vysokých cenách, jaké mělo obilí, podařilo se některým snaživým hospodářům i za těch vysokých daní a dávek nějaký obnos uložit do Raiffeisenky. Nyní však jsou již poměry ustálenější a klidnější než před 2–4 roky a až bude zapravena daň z majetku, půjde život dále při stálé práci a denních starostech klidně vpřed.

Hleděl jsem zachytiti duševní a sociální obraz naší dědiny, aby ti, co po nás přijdou, srovnávali, jak se žilo v naší době, poznali naše dobré i špatné vlastnosti, neboť má-li obraz býti věrný, musí kronikář svědomitě líčiti dobré i zlé stránky a vlastnosti.

Interiér farního kostela sv. Kříže v Jamném, kol. 1940 po provedení úpravy oltáře (pohlednice)

Vzpomínky Josefa Kubíčka, řezníka v Polné

Josef Kubíček, narozený 29. srpna 1907 v Polné, zemřel roku 2009 ve věku 102 let jako nejstarší obyvatel města. Po většinu profesního života vykonával povolání řezníka, jako jeho otec, na Husově náměstí. Po odchodu do penze zpracoval stručný text, v němž vzpomínal na každodennost, ale i vývoj řeznického řemesla v turbulentních dobách 20. století. Neopomenul zmínit ani likvidaci svobodné živnosti po roce 1948 a nespravedlivé znárodnění, kdy stát zabral Kubíčkův dům, ale nepřevzal dluhy na něm váznoucí. Podle údaje o matčině věku lze odhadovat, že text byl zpracován asi v letech 1982 nebo 1983. Své vzpomínky (4 strany strojopisu formátu A4) poskytl Josef Kubíček Zemědělskému muzeu Kačina, kde jsou uloženy pod i. č. 6564, sig. P 3986. Nedávno byly zařazeny do Databáze dějin všedního dne Historického ústavu AV ČR, v. v. i. pod sig. Koo38-DDVD00183 a jsou dostupné online z webové stránky <https://ddvd.kpsys.cz/>.¹ Se souhlasem rodiny otiskujeme vzpomínky Josefa Kubíčka na stránkách sborníku Polensko:

Josef Kubíček, narozen 1881 v Polné, učil se živnosti řeznické a uzenářské v Polné u mistra p. Langa. Pracovalo se ručně a maso se sekalo na uzeniny kolébacíma nožema. Později se mlelo ručně na řezačce.

Voda na paření vepřů se nosila z kašny, která stála na náměstí a je tam ještě dnes. Vodovod v tu dobu nebyl. Po vyučení nastoupil u řeznického mistra Jana Vítka v Polné, kde pracoval od 20. října 1901 do 29. ledna 1911. Zde byl prodej masa a vyráběl se i salám, jaternice a tlačěnka.

Ponejvíce se obchodovalo dobyt看em, který se dodával do Jihlavy a Německého Brodu (nyní Havl. Brod). Dobytek se honil až 30 km i více pěšky. Býky vodili spoutané a někdy se stávalo, že dobytče si lehlo na cestě a byli s ním přes noc v poli a druhý den se pokračovalo v další cestě. To samé bylo s dopravou vepřů a telat. Tele se někdy neslo i kus cesty na ramenou.

V roce 1913, a to 2. října, opověděl otec živnost řeznickou a uzenářskou. Maso, které se neprodalo, dávalo se do sklepa, neboť lednice s ledem nebyla.

V roce 1914 vypukla světová válka, otec narukoval, bylo mně 7 let, a po šťastném návratu otevřel v roce 1919 živnost v domě č. 26 na náměstí, kde jsme bydleli v nájmu s mojí matkou. Ještě v tomto roce jsme se stěhovali do domu č. 27.

Dobytek se porážel na městských jatkách, které byly postaveny v roce 1900 a slouží ještě dnes jako jatky sanitní.

¹ Redakce děkuje Marku Vrbáčkému za upozornění na uveřejnění Kubíčkových vzpomínek v Databázi dějin všedního dne.

Jenže v nájmu v domě s takovou živností nebyl domácí spokojen. Stěžoval si, že je pára při vaření a při uzení kouř v domě. Rozhodl se otec a koupil v roce 1922 dům č. 30, též na náměstí, kde byl i hostinec. Hostinec zůstal pronajatý a otec provozoval jen řeznictví. V tomto domě si zařídil lednici, do které se vozil led z Varhánkova rybníka, kde byla čistá voda. Led se nasekal a vytahal ve větších kusech na hráz rybníka, nechal se promrznout, potom se nakládal na sáně a koněm se vozil do lednice, kde se rozbíjel na drobnou dřevěnými palicemi a lopatami házel, až byla celá místnost zaplněna, a spojil se v jeden balvan. Malé ohraničené místo zůstalo, kde byly věšáky na maso.

Maso na uzeniny se mlelo na ruční řezačce, což vykonávali obyčejně tři. Dva točili klikou a jeden dával maso do řezačky. Trvalo celý den, než se vyrobilo 100 kg salámu.

V Polné bylo více židů, a tak se zde poráželo i na „košér“, obyčejně přišel rabín, který dlouhou břitvou dobytče podřezal.

V roce 1922 jsem nastoupil v Moravské Ostravě u fy. německé Josefa Zubra do učení. Zde se vyráběla pouze uzenina, veškeré stroje, a to kutr, řezačka, prátovka a rychlořez byly namontovány na transmissi a poháněny silným elektromotorem. Pracovalo zde několik dělníků s dílvedoucím a byli jsme zde dva učni. Vyrábělo se více druhů dobré uzeniny i mosaikové salámy, vykládané jazyky svítkem apod. Několik druhů tlačenek, métský salám, drážďanské párky, játrové salámy, šunky, uzená masa a různé speciality.

Zde se již kupovalo na jatkách masa od komisionářů, a to vepřové v půlkách připravené a telecí též stažené. Poráželi jsme pouze tři až čtyři býky na prát za týden. Pracovní doba začínala v 5 hodin ráno, kdy se odváželo masa na výrobu uzenin z chladíren, které byly zařízení přímo na jatkách v Ostravě. Chladírny byly prostorné, otevíraly se v určené hodiny a tam si skladovali maso řezníci z celé Ostravy i okolí.

Pracovalo se celý den až do večera, jako učňové jsme ještě večer uklízeli a připravovali večer střívka na párky a dřevo na uzení. V době, kdy se konala průmyslová výstava ve Vítkovicích, v červenci až srpnu, pracovalo se i v neděli od 5 hodin ráno do 14 hodin odpoledne, a to jsme dostali od šéfa učňové 20 Kčs za neděli. Dodávalo se na výstaviště jen od firmy Josef Zubr sedm tisíc párků, které se postupně odvážely.

Po vyučení jsem se vrátil domů do Polné, otec se zadlužil zakoupením domu, který potřeboval hodně opravy. V té době v Polné každý řezník, a nebylo jich málo, co měli prodej masa, celkem třináct obchodů, měl ještě několik měr polí, aby uživil každý koně, kterého potřeboval k nákupu po vesnicích a odvážení vepřů a telat. Někdy se stávalo, že se dobytče nemohlo hned porazit, tak se i krmilo a až bylo potřeba, se porazilo, aby bylo maso čerstvé. Někdy, když led již tak nechlادil, porážel se těžší kus na polovinu s kolegou, aby se rychleji vyprodal.

V roce 1925, když jsem byl vyučený a přišel jsem domů, koupili jsme řezačku, kutr a narážečku. Rezačku jsme v roce 1932 vyměnili za větší. Stroje byly transmisí poháněny elektromotorem. Stále jsme ledovali do roku 1947, kdy jsme se rozhodli zařídit elektrické chlazení.

V řemesle jsem se po vyučení stále zdokonaloval. Velmi nápomocný mně byl Ladislav Nachmüller z Prahy, který byl zkušený odborník, uzenář. Několikrát nás navštívil a poradil. Dlouhý čas jsme spolu udržovali korespondenci. Měl připraveno vydání knihy „Řemeslo řeznicko-uzenářské slovem i obrazem“. V roce 1945 zemřel a toto dílo již nevydal.

Do Polné se v neděli sjíždělo a přicházelo mnoho lidí z okolních vesnic do kostela (je zde velký kostel). V neděli v létě i v zimě byly prodejny otevřeny do 13 hodin odpoledne, a to se vše prodávalo, vařené uzené maso, horké párky a ostatní zboží, i v týdně se prodávala uzenina přímo z udírny. Většina zboží se jenom udila bukovým dřevem (nedovářela se) a vyráběla se více ze studeného masa, což mělo velký vliv na trvanlivost. Nebyly žádné normy a byla konkurence, tak se každý snažil, aby výrobky byly co nejlepší.

V roce 1941 jsme přestavěli prodejnu, kde jsme zřídili velkou výlohu a provedli obložení stěn i podlahy, a v roce 1949 jsme skončili s přestavbou dílny, udírny a zřízením chladírny a předchladírny.

V roce 1950 převzal veškeré zařízení i prodejnu n. p. Studená, potom Pramen a já jsem pracoval až do roku 1962 jako vedoucí prodejny se svojí manželkou. Když prodejnu převzal n. p. Studená, měli jsme dluh na zařízení chladírny 50 000 Kčs a ten jsme spláceli po 2 000 Kčs měsíčně až do roku 1952.

V roce 1961 odešla manželka do prodejny potravin, neb manželé nemohli být na prodejně. V roce 1962 jsem odcházel i já z prodejny, neb prý jsem byl poslední na okrese v prodejně svého otce. Nikdy jsme neměli manko, ani trestné činy, ani za protektorátu.

Nastoupil jsem v Masném průmyslu v Kostelci u Jihlavy. Pracoval jsem šest měsíců při kostění hovězích čtvrtí a pak jsem byl zařazen při výrobě šunky, cikánské pečeně a závinů až do roku 1969, kdy jsem odešel do důchodu. V Kostelci jsem byl spokojen, přestože jsem tam celý týden bydlel a pracoval přesčas. Každý rok nás důchodce pozvou, jsme pohoštěni a vždy si dobře pohovoříme.

Můj otec zemřel v roce 1970, bylo mu 89 let a matce je již 90 let. Za dům a za to vše, co jsme v něm postavili a zařídili, nedostali jsme ani korunu a otec měl, než byly upraveny důchody, 243 Kčs měsíčně a matka nedostala nic.

Máme též syna a dceru, kteří oba absolvovali Průmyslovou školu technologie masa.

V roce 1955 jsem obdržel nabídku od n. p. Pramen v Havlíčkově Brodě, zda bych vyudil od října do konce roku 100 q mražených makrel, neb se měly prodávat syrové na prodejnách, ale tak by se neprodaly a podnik by platil penále. Tehdy jsem tyto makrely vyudil do 15. prosince, a to 110 q.

Potom jsem udil marény ze žďárských rybníků až do doby, než jsem odešel do Kostelce. Od roku 1969 dodnes uším jako důchodce v sezoně od října do prosince opět marény a celkem všech, co jsem vyudil, bylo 500 q. Dovážejí se i z Telče, neboť v celém kraji je zatím nikdo s úspěchem ještě nevyudil.

Kubičkův dům čp. 30 na Husově náměstí v současnosti.

Galerie významných hudebníků z Polné a okolí

V následujícím příspěvku jsou uvedeni lidé, kteří se v Polné zapsali coby úspěšní hudebníci a kapelníci, učitelé hudby případně i jako aranžéři a skladatelé. Do výběru jsou zařazeny osobnosti, které již nežijí, ale které zanechaly v našem na kulturu bohatém městě velkou stopu a ovlivnily řadu velmi dobrých muzikantů – současníků i následovníků.

Bohumil Barák, hudebník a kapelník dechového orchestru...

...se narodil v Polné 13. prosince 1947 jako nejstarší z šesti sourozenců. Po vchození základní školy v Polné se vyučil malířem pokojů a natěračem. Řemeslo vykonával po celý život nejprve ve firmě Malba Brno, později v Komunálních službách města Polné. Po roce 1990 si pořídil živnost a nadále se svému řemeslu věnoval.

Prvotní hudební základy získal u pozounisty Jana Prchala z Brzkova, poté se již vzdělával jako samouk. Žestovým nástrojům zůstal věrný a postupně si velmi dobře osvojil hraní na pozoun, trombón, bastubu, baskřídllovku a heligón. V důchodovém věku se naučil hrát též na foukací harmoniku.

Bohumil Barák,
asi před rokem 1990

V roce 1967 byl spoluzakladatelem hudební skupiny Meteor kapelníka Rudolfa Dvořáka, kde téměř rok působil jako hráč na pozoun v dechové sekci. V roce 1973 založil v Janovicích u Polné dechový orchestr Vysočina, kterého byl téměř 15 let kapelníkem. Jako svědomitý a pohotový organizátor zajišťoval Vysočince řadu vystoupení od veřejných koncertů, hraní na tanečních zábavách a plesech, nebo při účasti v průvodech v Polné i jinde. Vždy dokázal zodpovědně zajistit suplování za absentující hudebníky a krom toho se na výzvu kolegů z jiných hudebních těles ochotně zúčastňoval hraní v jiných orchestrech dle potřeby jejich vedoucích, např. na svatbách, pohřbech či při chození maškar na venkově při masopustu. Několik let působil i v dechovém orchestru polenských požárníků. Před rokem 2000

působil také v dechovém orchestru v Kamenici u Jihlavy.

V době, kdy působil jako kapelník, založil osobní notový archiv a pro orchestr rozepisoval notové záznamy. Zemřel 21. července 2008.

Dechový orchestr Bohumila Baráka při hraní v průvodu na 1. máje 1981

Barákova kapela Vysočinka při koncertě na nádvoří zámku, 1981

Bohumil Čeněk, hudební pedagog, skladatel a sbormistr...

...se narodil 14. prosince 1869 v Polné, kde vyrůstal v rodině místního hudebníka a učitele hry na housle Karla Kindla. Po vychování obecné a měšťanské školy v Polné navštěvoval učitelský ústav v Jičíně (1885–1889).

Bohumil Čeněk, 1959

Zpočátku zpíval na kostelním kůru, poté se jako samouk věnoval hře na housle a klavír. Byl velmi ovlivněn svými pedagogy – hudebními skladateli Janem Pařhou a Ferdinandem Saskou. V Jičíně začal s úspěchem skládat první hudební skladby pro tehdy oblíbené merendy, kostelní kůr a místní kapelu. Hudební vzdělání si rozšířil v Praze – zejména u hudebních skladatelů Bohuslava Vendlera a Eduarda Treglera. Následně byl učitelem na obecných školách; krátce v Tehově a Ježlovici, v letech 1890–1906 v Úvalech u Prahy, kde působil jako varhaník a sbormistr místního pěveckého sboru Smetana. V letech 1906–1913 byl učitelem hudby a zpěvu na učitelském ústavu v Poličce;

i zde vedl pěvecký sbor Kollár. Naposledy působil v letech 1914–1930 v místě, kde v mládí absolvoval pedagogium – na učitelském ústavu v Jičíně. V roce 1931 odešel do výslužby.

Čeněk byl zásadně ovlivněn německým hudebním pedagogem Maxem Battkou (1863–1916), autorem hudební gramatiky. Ve své tonální a intervalové metodě vyšel právě z Battkových teorií. Jeho metody rozšířil a zdokonalil; na základě vlastní praxe poté vytvořil svoji intonační metodu, využívající tóniku, melodiku a rytmiku českých a moravských lidových písní. Na základě neustálého zkoumání a kompilování hudebních technik napsal několik metodicko-pedagogických spisů a učebnic (např. *Škola zpěvu na základě moderních metod* /Praha 1931/, *Dětská cvičebnice zpěvu* /Praha 1934/, *Metodika vyučování spevu na školách ľudových a mešť.* /1938/, *Pěvecká intonační čítanka* /Praha 1948/, *Metodický průvodce k pěvecké intonační tabulce* /Praha 1948/, *Cvičebnice pěvecké intonace pro soubory lidové tvořivosti* /Praha 1954/...) a mnoho hudebních skladeb, sborů a úprav (knižně např. *Sborové úpravy národních písní*, *Sborové skladby příležitostné...*). Další díla: *Tabulka stupnicová* (1940) a *Cvičné řady k tonální intonaci na jména not* (1953–54) nebyla dosud vydána. Mimo knižní publikace napsal a vydal řadu příspěvků v časopisech, zvláště hudebně zaměřených. Komponování chrámových skladeb se věnoval po celý život.

Čeněk se dočkal pěti vydání své *Školy zpěvu na základě moderních metod* (1920–1935). Nejen, že zdokonalil hlasovou intonační metodu, ale u nás

i v několika dalších zemích vydal přehledné intonační tabulky. V roce 1939 byl dekorován zlatou medailí Pěvecké obce československé. Byl nositelem vyznamenání „Za vynikající práci“ (1959) a titulu „Zasloužilý učitel“. Dožil se ve zdraví 91 let a ještě několik měsíců před svou smrtí se chystal na cestu do zahraničí. Zemřel 10. prosince 1960 v Jičíně. Na jeho pracovním stole zůstaly údajně nedokončené dětské sbory. Za účasti Horáckého symfonického orchestru z Jihlavy a pěveckých sborů Záboj z Pelhřimova a Čestmír z Polné mu byla 15. června 1962 odhalena na domě v Polné, kde prožíval dětství, pamětní deska.

Použité prameny

Komenského slovník naučný, svazek II., Bo-Če, s. 446

Macek, Petr a kol.: *Český hudební slovník osob a institucí*, slovník.ceskyhudebnislovník.cz

Ottův slovník naučný – Dodatky, díl I., s. 483

program vydaný ku slavnosti odhalení pamětní desky 15. 6. 1962, dvojlist Padrta, Karel: *Hudební události v datech*, Praha 2002

Prchal, Jan: *Biografický slovník Polenska*, Polná 2002

Sotonová-Bocksneiderová, Libuše: *Literární místopis Polné a okolí*, diplomová práce PFUP, Olomouc 1973

Rudolf Dvořák, hudebník, kapelník a zpěvák...

...se narodil 7. listopadu 1946 v Polné. V mládí se naučil jako samouk hrát na saxofon, když nejprve získal základy u místního hudebníka Milošlava Paříka. Od roku 1962 působil v hudební skupině Otto Matuly; po jeho odchodu do základní vojenské služby se stal na čas kapelníkem. Skupina působila pod Domem dětí a mládeže, účinkovala na estrádách, hrála k tanci a poslechu na nedělních odpoledních čajích v domě U Slovana a také v hodinářském učilišti.

V roce 1967 založil Rudolf Dvořák skupinu Meteor. Vhodným výběrem repertoáru (známé, oblíbené a době poplatné populární písně) a po častých hudebních zkouškách jejich velmi dobrým uvedením si Meteor záhy získal posluchače a zájemce o hudbu nejen v Polné. Vedle Rudolfa Dvořáka stáli u založení Meteoru: Petr Štunc, Jaroslav Drbal, Josef Holub, Zdeněk Vomela a Bohumil Barák. V průběhu let se postupně měnilo složení skupiny. Netrvalo dlouho a skupina si získala ohromnou popularitu též v okolí, zvláště v regionu Jihlavska a Žďárska. Hudebníci zvládli zahrát hudbu všech žánrů – od lidovky, přes taneční skladby, jazz, beat a rock and roll. Záhy byla skupina velmi žádaná pořadateli všech typů tanečních zábav, bálů a plesů. V letním období se tehdy pořádaly taneční zábavy nezdíka na parketu pod širým nebem.

Rudolf Dvořák, 1973

Na dokreslení úspěšné činnosti Meteoru Rudolfa Dvořáka si přiblížme citací části dvou odstavců z publikace Ing. Zdeňka Neubauera „Hudební dění v Polné a okolí“: „Nebylo žádnou výjimkou, že Meteor díky zájmu pořadatelů hrál třikrát v týdnu v cyklu: pátek-sobota-neděle. Tento rytmus akcí byl pro hudebníky mající civilní zaměstnání velice náročný. Individuální vyspělost jednotlivých hudebníků ve skupině Meteor a praxe získaná častým vystupováním měla za následek neustálé zvyšování hudební kvality. V roce 1972 si proto členové tohoto hudebního seskupení mohli dovolit v Polné od doby tanečního orchestru Elchron nevídanou akci – poslechový koncert sestavený ze skladeb od taneční hudby až po jazz. Nedílnou součástí Meteoru byl bratr Rudolfa Dvořáka – Jaroslav Dvořák, který působil jako zvukař a technik v jedné osobě. V té době bylo životním zájmem každé hudební skupiny mít ve svém středu člověka, který nejen dokázal zajistit zvukovou stránku pro-

dukce, ale musel dokázat svůj um i s pájkou v ruce. Kvalitní zvuková zařízení byla v té době nedostupná, a tak se hrálo na zesilovače domácí výroby a největší bolesti byly propojovací kabely a konektory. Další neodmyslitelnou postavou spojenou s Meteorem byl Zdeněk Peřina, který s „komunální“ Škodou 1203 zajišťoval dopravu aparatury i hudebníků. Programový list byl v té době naopak velice jednoduše stavěn – tři lidovky – tři „moderní“ skladby... Základ Meteoru pokračoval dále jako Galaxie M. Poměrně záhy se Galaxie M začala orientovat na tehdy módní hudební styl: jazz-rock. Jak již sám název napovídá, jednalo se o hudební styl, který v sobě zahrnoval prolínání jazzu a rocku. Propagátory tohoto hudebního stylu byly ve Spojených státech zejména Miles Davis, Weather Report, John Zawinul, Chic Corea a Mahavishnu Orchestra Johna McLaughlina (v této formaci působil i tehdy z důvodu emigrace neuváděný Jan Hammer). Jazz-rock v některých skladbách pracoval s velikými plochami – byl dán prostor pro individuální využití jednotlivých muzikantů včetně zařazovaných skoro až „free“ pasáží. Je pochopitelné, že tento styl hudby narážel v tehdejších poměrech na zásadní odpor oficiálních míst. V případě malých měst to platilo dvojnásobně, neboť k oficiálnímu nesouhlasu se připojoval i nesouhlas pořadatelů (často mládežnických či sportovních organizací) a co hůř – nezájem posluchačů.“

**Hudební skupina Trend, zleva:
kapelník Jaroslav Válal, trumpetista Josef Smejkal, Rudolf Dvořák, 1975**

Později se Rudolf Dvořák orientoval spíše na vokální projev. Jako oblíbený zpěvák v Polné působil v orchestru Trend kapelníka Jaroslava Válala, v souboru Vysočinka kapelníka Bohumila Baráka nebo v požární hudbě kapelníka Jaroslava Suchého. S kapelami se zúčastnil i zájezdů do zahraničí. Jak sám jedenkrát sdělil, za svůj život absolvoval stovky vystoupení – hraní na plesech a tanečních zábavách či při koncertech. Byl vzorem pro mnoho hudebníků a některým umožnil rozvinout a uplatnit schopnosti.

Jeden z nejpopulárnějších polenských hudebníků a zpěváků II. poloviny 20. století Rudolf Dvořák zemřel 31. května 2010.

Použité prameny

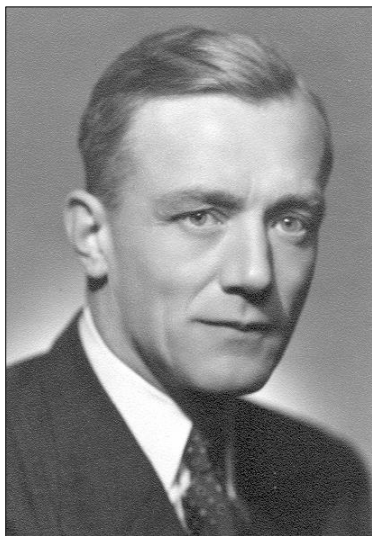
Neubauer, Zdeněk: *Hudební dění v Polné a okolí*, internet: stránky města Polná

Antonín Erhart, notář, hudebník, spolkový činovník a fotograf...

...se narodil 6. srpna 1902 v Praze. Jeho otec Ottokar Erhart byl učitelem na měšťanské škole v Praze-Libni. Po studiích na Českém státním reálném gymnáziu v Libni vystudoval práva na Právnické fakultě Karlovy

univerzity v Praze. Již během studií byl zaměstnán jako písař a následně koncipient u notáře JUDr. Jaroslava Heinitze v Praze. Po dosažení doktora vstoupil do soudní služby v Litoměřicích, pak pracoval u soudů v Praze a v Hořicích v Podkrkonoší. Po složení soudcovské zkoušky v roce 1932 působil krátký čas u Okresního soudu v Písku a následně opět jako notářský koncipient v Hořicích a v Kolíně. V září 1940 byl ustanoven notářem v Polné, posléze také s působností v soudních okresech Štoky a Přibyslav. V prosinci 1950 nastoupil na několik týdnů dobrovolně dvouletou brigádu na důl Trojice v Ostravě. V roce 1952 se přestěhoval do Jihlavy, kde byl státním notářem až do důchodu.

V dětství se několik let učil hře na klavír, což zejména v době studií využil i k získávání finančních prostředků při hraní v biografech a restauracích. Od studií na gymnáziu byl činný v libeňském Sokole, kde kromě cvičení doprovázel cvičence hrou na klavír, organizoval a vedl pěvecké sbory mužského i ženského dorostu. V Kolíně byl v třicátých letech členem Klubu fotoamatérů, působil rovněž v Kolínském divadle a jako hudebník v místních pěveckých a hudebních spolcích. V roce 1942 převzal v Polné spolu s učitelem Františkem Kotrbou hudební vedení pěveckého spolku Čestmír, organizoval a pořádal koncerty. Po uvěznění F. Kotrby gestapem se stal dirigentem Čestmíru.

Antonín Erhart, kol. 1945

V květnu 1945 byl členem rady Revolučního národního výboru v Polné. Zajišťoval vyzbrojování občanských sborů, organizoval svoz a odzbrojování zajatců německé branné moci a vedl správu provizorního zajateckého tábora, jímž prošlo přes 20 tisíc osob. Byl vedoucím skupiny provádějící sběr a odstřel zanechané munice v Polné a okolí, staral se o bezpečnostní a strážní službu. Po volbách v roce 1946 z rady MNV dobrovolně odešel a věnoval se činnosti v TJ Sokol Polná, kde byl zvolen jednatelem. Po únoru 1948 působil ve finanční komisi města až do svého odchodu v roce 1952. V Jihlavě byl v padesátých letech cvičitelem TJ Tatran.

V květnu 1945 Erhart fotografoval v Polné poslední válečné události. Na desítkách dokumentárně cenných snímků zachytil příjezd Rudé armády do Polné, bombardování německé kolony sovětskými letci, činnost národního výboru, průjezdy německých válečných uprchlíků, odsun německých obyvatel v červnu 1945 apod. Zemřel 2. března 1968 v Jihlavě. Po smrti byl zpopelněn, popel byl na jeho přání rozptýlen v moři.

Použité prameny

Prchal Jan: *Biografický slovník Polenska*, Polná 2002
rodinné poznámky a dokumenty v držení synovce Otty Erharta

Bohuslav Fišer, učitel, muzikolog, sbormistr a spisovatel...

...se narodil 17. listopadu 1906 ve Hvoždanech u Příbrami. Vyrůstal v hudební rodině (otec Jindřich Fišer byl učitel a hudebník) a hudbě zůstal také po celý život věrný. Hrál velmi dobře na housle, violu, lesní roh a varhany. Po ukončení obecné a měšťanské školy ve Hvoždanech (1912–1921)

Bohuslav Fišer před r. 1940

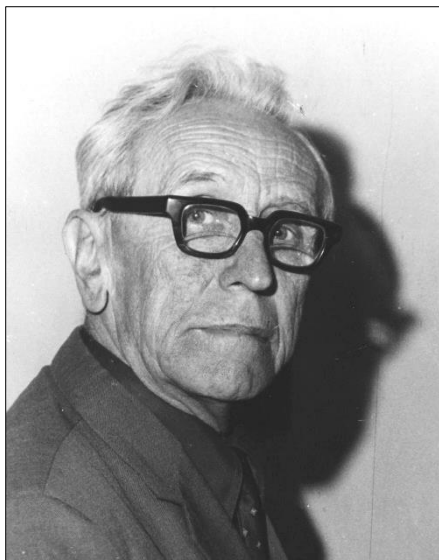
navštěvoval čtyři roky soukromý učitel-
ský ústav ve Svatém Janu pod Skalou,
maturoval v roce 1925. Do Polné přišel
učit na obecnou školu v roce 1927 a na
obecných školách v polenském okrese
pak působil sedm let (Dobroutov, Sirá-
kov, Nové Dvory, Janovice). V letech
1936–1941 vyučoval na měšťanské škole
v Polné a od roku 1937 byl ředitelem živ-
nostenské školy pokračovací. V roce
1941 se stal odborným učitelem na měš-
ťanské škole chlapecké v Praze-Dejvi-
cích, v roce 1947 byl již jako školní in-
spektor jmenován ředitelem měšťanské
školy v Líbeznicích a zároveň soudním
znalcem v oboru hudebních nástrojů.
V březnu 1949 byl zatčen, obviněn
z podvracení republiky a komunistic-
kou justicí odsouzen na jeden rok žaláře
a k peněžitě pokutě deset tisíc korun.
Po propuštění z vězení pracoval jako po-
mocný dělník v Čs. stavebních závodech

a později jako skladník ve Výzkumném ústavu stavební výroby v Praze
a tramvajový průvodčí v Dopravním podniku hlavního města Prahy. V dů-
chodu byl nočním strážným v ČSAD Praha.

Již jako mladý učitel se stal členem Pěveckého sboru českých učitelů,
kde získal cenné dirigentské zkušenosti od profesora Antonína Bednáře.
V Polné byl jednatelem a osm let dirigentem Pěvecko-hudebního spolku
Čestmír (zal. 1862), jednatelem místního odboru Národní jednoty pošu-
mavské, od roku 1927 byl členem a později jednatelem i režisérem ochot-
nického spolku Jiří Poděbradský, od roku 1929 jednatelem Sboru dobrovol-
ných hasičů a od roku 1934 jednatelem Okresního osvětového sboru pro
Polnou a okolí; spolupracoval také s Okresní péčí o mládež (od 1936).
V TJ Sokol Polná byl cvičitelem žáků a podílel se na činnosti vzdělávacího

odboru. Byl také členem Svazu Junáků – skautů a skautek republiky Československé a od března 1930 okresním zpravodajem pro soudní okresy Polná a Štoky. Hasičské župě polenské redigoval věstník Hasičská stráž. V říjnu 1935 založil při Čestmíru dětský pěvecký sbor (až 115 členů), který vedl, a pro který harmonizoval písně. Ve sborníku *Polensko* (1938–1941) publikoval několik článků (např. *Polenské koledy*, *Polná v roce 1866*, *Robota v písni...*), psal divadelní hry se zpěvy (knižně vydal v roce 1928 *Sedlák Havel rebelant*), sbíral a zaznamenával staré lidové písně, popěvky, venkovské povídky a obyčeje. Od září 1938 byl členem místní školní rady.

V roce 1998 vydalo nakladatelství Linda Polná publikaci *Lidová píseň na Polensku*. Notové záznamy čtyřiceti Fišerem sesbíraných písní počítačově zpracoval Václav Fišar. Obdivuhodnou činnost sběratele popěvek popsal v úvodním slovu publikace výstižně Bohuslav Hladík; jeden odstavec je vhodné připomenout, přestože jsou některé údaje tímto uvedeny duplicitně: „V roce 1927 přišel Fišer jako mladý učitel do Polné, kde založil rodinu a působil až do roku 1941. Klavírní virtuóz a vynikající hudební pedagog prof. Bohumil Bouda, ředitel jihlavské hudební školy, dal dychtivému žáku základy hudební kompozice a podnítil jeho zájem o folkloristiku. Bohuslav Fišer, který sbíral lidové

Bohuslav Fišer po r. 1970

písně, obyčeje a vyprávění již jako student ve svém rodném kraji na Prácheňsku, podnícen a usměrněn, pokračoval v této činnosti i v okolí Polné. Ve své badatelské činnosti byl až úzkostlivě svědomitý; u každého pramene si pečlivě zaznamenával datum získání, místo i jméno zpravodaje. Jeho znalosti problematiky, folkloristiky a hudby, především starých českých mistrů, byly obdivuhodné. Řadu sebraných písní harmonizoval a uvedl na pořad koncertů Polenského dětského sboru, který v roce 1934 založil. Byl členem Pěveckého sdružení českých učitelů.“

Po odchodu z Polné do Prahy v roce 1941 sbíral Fišer látku z dějin loutkářství, po válce řídil několik let Pražský chrámový sbor. Uvedl se i jako spisovatel. Napsal a vydal monografii o slavném loutkáři *Matěj Kopecký žebrák bohatýr* (1947), dále *Lidové polenské koledy* (1949) a knihu pověstí *Třemšínský poklad* (1973).

V roce 1969 se vrátil jako důchodce na několik let do Polné, dva roky vedl dětský pěvecký sbor a opět si zahrál s ochotníky. Provedl podrobnou a přehlednou katalogizaci polenského hudebního archivu literátského bratrstva uloženého v Muzeu Vysočiny. Společně s Ivanem Prokopem zaznamenal v roce 1969 na magnetofonový pásek pozoruhodnou a cennou výpověď Františka Vaňka z Polné o starých lidových zvycích a životě venkovského lidu na přelomu 19. a 20. století (kopie nahrávky v archivu KZHP). Zabýval se také psaním poezie, pohádek a historických příběhů; v pozůstatosti zanechal několik sešitů s více jak 300 básněmi, rukopis *Obrázky z družého domova* (kapitoly z historie Polné), notový archiv a řadu písemností se vztahem k Polensku. Zemřel 21. května 1980 v Praze.

Polná jeho odkaz připomenula komponovaným pořadem *Bohuslav Fišer neznámý známý*, který se konal v kině 17. listopadu 2006. Pro zaplněné hlediště účinkovali členové divadelního souboru Jiří Poděbradský a sbor Základní školy v Polné pod vedením Marie Štohanzlové za klavírního doprovodu Jany Novákové. Sbor zazpíval 9 skladeb, jejichž autorem byl Bohuslav Fišer, resp. skladby upravil. Scénáristou a režisérem byl Ing. Zdeněk Neubauer.

Použité prameny

Hladík, Bohuslav: *Úvod*, in: *Lidová píseň na Polensku*, Polná 1998

Prchal, Jan: *Uplynulo 90 let od narození Bohuslava Fišera*, Polensko č. 4/1996

Sotonová-Bockschneiderová, Libuše: *Literární místopis Polné a okolí*, diplomová práce PFUP, Olomouc 1973

Karel Knittl, hudební pedagog a dirigent, ředitel pražské konzervatoře...

...se narodil 4. října 1853 v Polné, v domě čp. 41 U Slovana na hlavním (Husově) náměstí. Když mu byly čtyři roky, odstěhovala se rodina do Mladé Boleslavi, kde vychodil základní školu. Hudební nadání zdědil po svém otci Kašparu Knittlovi, který mu poskytl i základní literární a hudební vzdělání. Již v sedmi letech byl velmi dobrým pianistou. Po studiích na gymnáziu v Chrudimi pokračoval v hudebním vzdělávání v Boromeu a u Františka Krska v Hradci Králové. Od roku 1869 navštěvoval Jakschův hudební ústav v Praze (1869–1871), pak byl rok žákem na Pivodově pěvecké škole (1871) a nakonec studoval na varhanní škole Skuherského (1872–1875, státní zkouška 1878). Již po studiích se zařadil mezi známé a uznávané osobnosti pražského hudebního života. Byl učitelem hudby v ústavu Jakschově (1871/1872), Jelínkově a Maydlově (1872–1876), Pivodově (1873–1883) a od roku 1882 učitelem na pražské varhanní škole. Jako pedagog působil také na vyšší reálce (1879–1898) a na reálném gymnáziu (od roku 1877). Po spojení pražské varhanické školy s konzervatoří v roce 1890 byl

jmenován profesorem. Na konzervatoři vyučoval nauku o harmonii a hudebních nástrojích, praktickou hru na varhany a hru z partitur. Nauku o harmonii propracoval do jiných vyučovacích metod (*Nauka o skladbě homofonní* /1897/). V roce 1878 se stal dirigentem pražského Hlaholu a založil při něm ženský sbor. V Praze organizoval velkolepé koncerty z děl Dvořáka, Berlioz, Liszta, Beethovena, Schumann... Po úmrtí Antonína Dvořáka byl v roce 1904 jmenován administrativním ředitelem konzervatoře v Praze. Do výuky ústavu zavedl nové učební obory – estetiku a literaturu, vypracoval nové osnovy a založil zde pěvecký sbor. Byl rovněž členem Kruhu mladých hudebníků.

Karel Knittl, 1886

Vedle hudební činnosti zabýval se Knittl publikováním odborných článků. Tiskem vydal tři sešity písní, dvojzpěvy, čtyři skladby pro klavír, sbory (*Obrázky z naší vesnice*, *Hymnus*, *Pijácká...*), kantátu k oslavě Komenského, hymnu Ústřední Matice školské, sólové zpěvy (*Jaro*, *Klekání*, *Tichá noc*, *Zahradník...*) a desítky skladeb vokálních, klavírních a sborových v různých sbornících. Skládal i texty písní pod pseudonymem Karel Polenský. Mnoho skladeb zůstalo pouze v rukopisech. Psal také rozbory skladeb, překládal texty hudebních děl a byl hudebním referentem Hudebních listů (1873/1874), Národních listů (1885–1887), Světozoru (1890–1893) a Osvěty (1893). Zemřel náhle v padesáti čtyřech letech dne 17. března 1907 v Praze před chystaným udělením Řádu Františka Josefa I. za hudební zásluhy. Je pohřben na Olšanských hřbitovech v Praze.

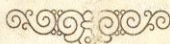
Použité prameny

Ottův slovník naučný, XIV. díl, Ka-Kr, s. 456-457
Rérych, Břetislav: *Rodáci a obyvatelé města Polné*, s. 44-46
Stecker, Karel: *Karel Knittl*, Hudební kalendář 1913, s. 1-7

JUBILEJNÍ SLAVNOSTI ODBORU
NÁR. JEDNOTY POŠUMAV. V POLNÉ
DNE 1. ČERVENCE 1934.

POŘAD
AKADEMIE POLENSKÝCH AUTORŮ.

- 1) Th. Pařík : Ouvertura „Národní Jednotě Pošumavské“, hraje orchestr.
- 2) Jos. Kuhn : „Tragédia bře“ pro solo mužský sbor, klavír, a 2 cello - solo L. Schäfer, zpěv. sp. „Cestmír“, cello pp. Kouklík a Korejtko, klavír J. Došek, diriguje autor.
- 3) K. Knittl : Ukázky z klavírních skladeb, hraje MUDr. V. Michálek.
- 4) „Solová píseň“ zpívá p. Bož. Michálková z Kolína.
- 5) Vl. Pittnerová : „Zastaveníčko v ráji“ básně, přednese sl. K. L. Tesařová
- 6) Jos. Kuhn : „Modlitba za vlast“ první skladba autorova na slova Boh. Fišera, zpívá L. Schäfer, doprovází p. J. Korejtko na cello, a klavíru autor.

PŘESTÁVKA.

- 7) Jos. Kuhn : „Až zhasne den a kvítka půjdou spát“, zpívá p. L. Schäfer.
- 8) MUDr. V. Michálek : „Mazurka“, hraje orchestr za řízení autorova.
- 9) K. Knittl : „Pijácká“ mužský sbor, přednese zpěv. sp. „Cestmír“, řídí V. Grafinetter.
- 10) „ „ „Večerní píseň“, sol. píseň, zpívá p. V. Škarka.
- 11) MUDr. B. Klusáček : „Královské pohádky“, ukázková recitace, přednese p. Vlad. Kocourek.
- 12) Dr. Podstatný : „Polenská pout“, rozmarný pochod, hraje orchestr, řídí prof. Th. Pařík.

P. ZAPLETAL. POLNÁ

Akademie polenských autorů, 1934 – v programu i skladby K. Knittla

Kašpar Knittl, učitel, hudebník...

...se narodil 5. ledna 1825 v Polné, v rodině polenského soukeníka Tadeáše Knittla.

Po dokončení základního vzdělání v Polné a gymnaziálního v Jihlavě (1846–1848) navštěvoval v Praze roční německý kurz pro učitele (1850/1851). V Polné působil od roku 1852 pět let jako podučitel. V děkan-ském chrámu hrál na varhany a pro chrámový sbor upravoval skladby. Po získání místa učitele v roce 1857 odešel do Mladé Boleslavi, v roce 1860 do Přelouče, kde byl 14 let ředitelem kůru, a poté opět do Mladé Boleslavi. V Přelouči založil pěvecký sbor Vojmír, který řídil. Věnoval se nejen sborovému zpěvu, ale projevil se také jako skladatel figurálních mší a písní (*Šablenka broušená, Žezulinka kuká*). Jedna z jeho dochovaných pastorálních mší je údajně uložena v Muzeu Vysočiny. Zemřel 3. ledna 1882 v Mladé Boleslavi.

Použité prameny

Jech, Tomáš: *U Knittlů v Polné*, Jihlavské listy, 27. června 1997

Spinar, Ignác: *Památník školy polenské*, Polná 1884

Josef Kuhn, varhanní virtuos, profesor pražské konzervatoře a hudební skladatel...

... se narodil 17. dubna 1911 v Polné. Hudební základy na housle a varhany získal u svého otce, pekaře a výborného hudebníka Adolfa Kuhna

Josef Kuhn, kol. 1940

a později u polenského ředitele kůru Linharta. Od čtrnácti let se zdokonaloval na hudební škole v Jihlavě, od roku 1928 studoval čtyři roky na Státní konzervatoři v Praze u profesora Bedřicha A. Wiedermanna. Harmonii a kontrapunkt studoval u Otakara Šína, čtvrttónovou hudbu u Aloise Háby (1931/1932). Potom navštěvoval mistrovskou školu skladatelskou u profesora Vítězslava Nováka (1932–1934) a následně přešel do mistrovské školy největšího německého varhaníka profesora Günthera Ramina v Lipsku, kde studoval hlavně skladby J. S. Bacha a M. Regera. Studium hudby zakončil v Paříži u nejznámějšího světového varhanního umělce Marcela Dupré. Po ukončení studií nastoupil profesionální dráhu koncertního mistra. Vystupoval v mnoha městech

Evropy, Asie, Ameriky a Afriky (v Lipsku, Sibi, Budapešti, Szegedu, Varšavě, Bratislavě, Czenstochově, Fribourgu, Bernu, Bejrútu, Káhiře, New Yorku...). Od roku 1933 byl s přestávkami ředitelem kůru v bazilice sv. Václava na Smíchově a vedl také varhanní třídu pražské konzervatoře (1940–1944). V letech 1946–1948 absolvoval velká turné po Švýcarsku, Francii a Itálii. Pedagogicky opět působil od roku 1951 nejdříve v Praze a pak v Káhiře, kde byl šest let ředitelem konzervatoře. V Egyptě byl také státním koncertním mistrem největšího koncertního sálu v Africe. Po návratu do Evropy znovu koncertoval a stal se stálým varhaníkem v Obecním domě hlavního města Prahy. Byl také varhaníkem na hradě Karlštejn (1957–1959) a v chrámu sv. Víta v Praze. Složil okolo 60 opusů, 2 mše, koncert pro lesní roh, moteta, sborové zpěvy a suity, písně a řadu skladeb instrumentálních i orchestrálních. Zvláště vynikl v improvizaci (dokonalou ukázkou jeho improvizčních schopností byla např. skladba *Bouře v Alpách*, zahraná na koncertě v Polné na téma dané posluchači). Na Polensku sbíral staré lidové písně, z nichž vytvořil půlhodinové pásmo pro smíšený sbor a klavír.

Josef Kuhn u varhan, kol. 1940

Byl zaníceným sběratelem starožitností, s velkým zaujetím se angažoval v muzejnictví a archeologii. S úspěchem prováděl vykopávky v Itálii, Řecku a Egyptě, které částečně financoval. Zachránil tak mnoho cenných památek, většinu z nich zanechal v místních muzeích. Z exotických míst si

přesto dovezl řadu pozoruhodných exponátů v podobě rozličných keramických nádob. Finančně podpořil restaurování několika vzácných obrazů z pražských sbírek.

Josef Kuhn v historické místnosti svého domu na Sezimově náměstí v Polné, kolem roku 1980

V mládí se v Polné rád zúčastňoval veřejných hudebních produkcí s místními hudebníky na bálech, merendách a masopustech. V Polné vlastnil dům na Sezimově náměstí, kde zřídil soukromé muzeum. Zde často pobýval, zejména v letním období. Podstatnou část historických předmětů ze svých sbírek zapůjčil do výstavních síní městského muzea. Městu daroval velké elektrofonické varhany, na které hrával. Zemřel dne 30. ledna 1984 v Praze ve věku 73 let a je pohřben v hrobě svých předků na hřbitově sv. Barbory poblíž kostela. Na jeho památku byla v Základní umělecké škole na zámku v Polné pojmenována koncertní místnost – Kuhnova síň.

Použité prameny

Novák, Ladislav: *Vzpomínáme na profesora Josefa Kuhna*, Polenský zpravodaj č. 6/1991, s. 8

Prchal, Jan: *Biografický slovník Polenska*, Polná 2002

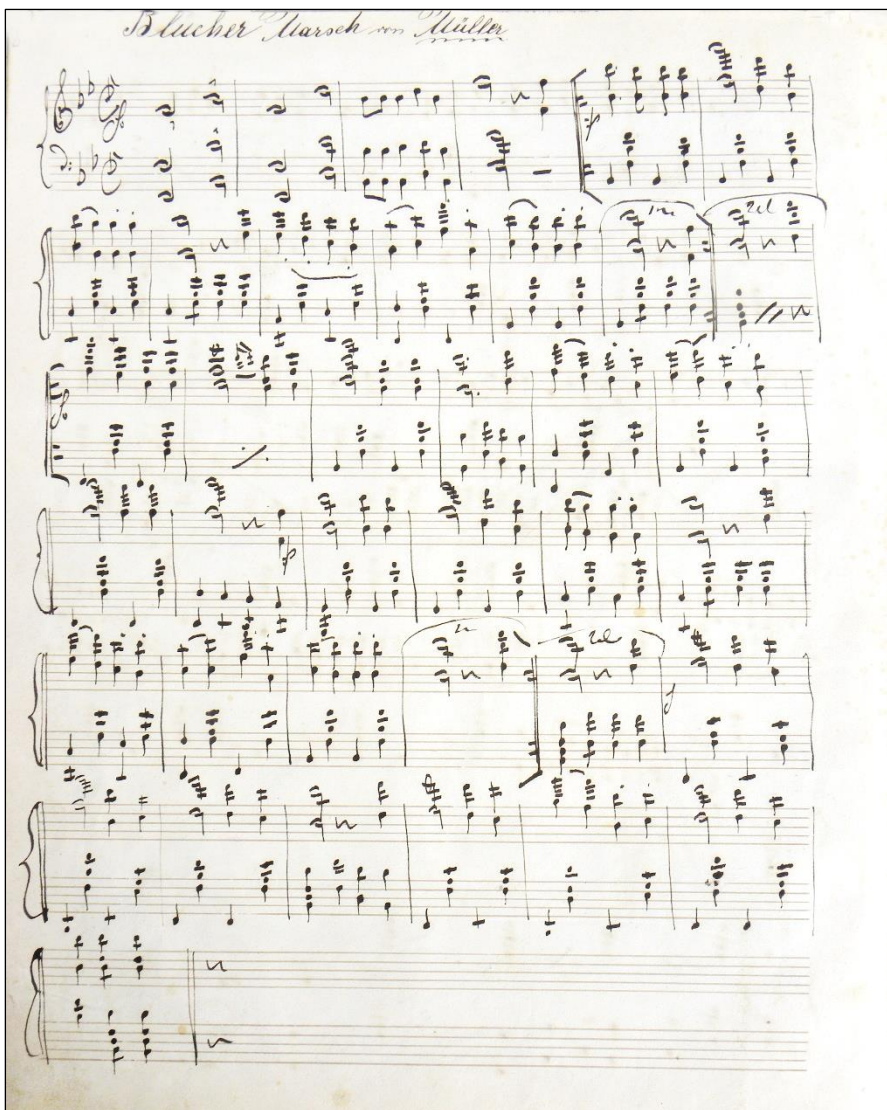
Expozice připomínající polenského rodáka Josef Kuhna

Roman Linhart, kapelník a učitel hudby, multiinstrumentalista, v roce 1925 zakladatel Junáka – skautského oddílu Polná...

...se narodil 16. října 1888 v Červeném Kostelci. Po přestěhování do Polné žil s rodinou v Poděbradově ulici čp. 91, kde vyučoval hudbě. V Polné založil malý orchestr, který jako kapelník řídil při koncertních vystoupeních na mnoha kulturně společenských akcích. Hrál na několik dechových hudebních nástrojů, housle a klavír. Příležitostně zaskakoval a vypomáhal i v jiných hudebních seskupeních. Svým žákům rozepisoval noty, hudebně vzdělával a rozvíjel schopnosti členů svého orchestru. Pro hudbu získal, vyučil a ovlivnil celou řadu nadaných muzikantů. Složil několik skladeb pro klavír. Největší

Roman Linhart, 1925

Notový záznam od Romana Linharta

Rok 1935 a pozvánka na Maškarní merendu
(hudbu záložníků řídil Roman Linhart)

Roman Linhart,
učitel hudby.

zásluhu má na založení místní skupiny skautské organizace Junák. Zemřel 5. prosince 1936 v Polné; pohřben je v Jihlavě.

*8. Dopisovatel polnští občanský k posledním
odpovědím učitel Ludov. R. Linhart.
R. Linhart založil před lety v Polné skautské
oddíl, který bohužel nedostatkem práce mluví
skautsky byl národním činným pracovní-
kem a pečlivým pracovníkem. Odkus mluví o mlá-
dci. Na Linhartu se o něm psalo např. Ka-
lecho "Právník", za Lokál "Tytořský", za po-
stupu "Právník", "Odkus mluví o mlá-
dci", za "Právník" v "Právník". Společně
zakládá na voláních omluvených obor.*

Zápis z roku 1936 o úmrtí Romana Linharta v Pamětní knize města Polné

Antonín Maras, pekař, hudebník – varhaník...

...se narodil 11. dubna 1886 v Polné, v rodině Antonína Marase st., majitele pekárny a obchodu s pečivem v Poděbradově ulici. Živnost později po otci převzal.

Od mládí inklinoval k hudbě. Hudební základy získal u místního učitele hudby Františka Korejtky, housle studoval u koncertního mistra opery v Plzni Antonína Svobody. Krátce působil jako varhaník v Luži v Vysokého Mýta. Po skončení I. světové války se natrvalo usadil v Polné a v roce 1920 se stal varhaníkem a ředitelem kůru v děkanském chrámu Nanebevzetí Panny Marie. Složil několik církevních písní. Chránovou hudbu vedl a provozoval 45 let, až do roku 1965, kdy vážně onemocněl. Zemřel v osmdesáti letech dne 26. září 1966, pohřben je na hlavním

Antonín Maras, 1965

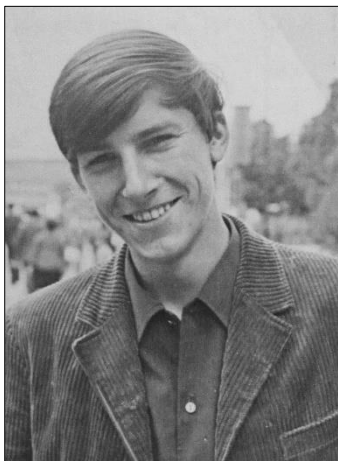
hřbitově v Polné. V letech 1915–1917 bydleli v podnájmu u Marasů rodiče spisovatele Bohumila Hrabala.

Použité prameny

Československý hudební slovník osob a institucí, II. díl, Praha 1965
Schnitterová, Eva: *Čestmír (smíšený pěvecký sbor)*, Polensko č. 2/1999, s. 4–7

Jan Musil, hudebník, kapelník, zvukař a aranžér...

...se narodil 4. května 1950 v Polné jako nejstarší ze čtyř sourozenců. Po vychození základní školy v Polné se vyučil zámečníkem a stal se zaměstnancem národního podniku Tokoz Polná. Po roce 1980 pracoval v JZD Vysočina jako mechanizátor.

Jan Musil, po roce 1970

Jako samouk se naučil hrát na trubku (křídlovku), kterou velmi dobře ovládal. V roce 1980 založil v Polné učitel Otto Matula hudební skupinu Arsis. Složení skupiny se obměňovalo a krátce po jejím založení se stal členem Jan Musil, který obsadil v roce 1983 po odchodu Otto Matuly místo kapelníka. V roce 1985 došlo k dalším změnám na postech hudebníků a skupina dostala název Impuls; zřizovatelem kapely bylo JZD Vysočina se sídlem v Polné.

Pod vedením Jana Musila působil Impuls v letech 1985 až 1988 a stal se velice známou a pořadateli v Polné i v širokém okolí vyhledávanou skupinou. Repertoár obsahoval skladby z oblasti lidové, populární a rockové hudby, což kapelník Jan Musil uplatňoval zvláště na plesech. V roce 1987 úspěšně zaranžoval a jednotlivým členům kapely rozepsal do notových partů sérii známých a oblíbených polek a valčíků. Sled skladeb hraných jako celek v trvání 9 minut uváděla kapela zpravidla před půlnocí; pro mnohé tanečníky i diváky se toto uvedení stalo nezapomenutelným zážitkem. Jan Musil využil v kapele nadmíru své technické dovednosti. Postupně a za pomoci přátel vybavoval skupinu kvalitnější aparaturou. V rodinné garáži v Hrbově, ve skromných podmínkách domácí dílny, vyráběl nejen vlastní reproduktorové soustavy, ale vyrobil i velmi dobře znějící elektronickou bicí soupravu. Hráči na kytary používali moderní efekty. Kapela hrála často v obcích na Jihlavsku a Žďársku; v roce 1987 měli hudebníci pouze tři volné soboty, kdy nikde nehráli. V letech 1986 až 1988 kapela pozměnila

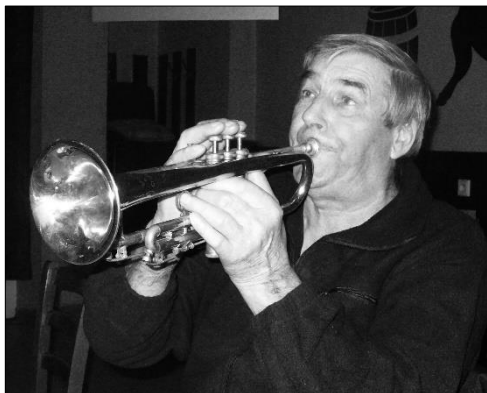

Hudební skupina Arsís pod vedením Jana Musila, 1982

Hudební skupina Arsís, 1981

repertoár a její orientace směřovala na výběr zahraničních rockových hitů (Paul McCartney, Rod Stewart, Slade, Kiss, Smokie, Creedence Clearwater Revival, ZZ Top, Nazareth a Iron Maiden...). Z domácí tvorby převažovaly skladby od Hudby Praha. Na tanečních zábavách byla vždy velká účast tanečníků i posluchačů; jeden příklad: na taneční zábavu na letním parketě v Bobrově přišlo 1300 platících účastníků. Skupina zařadila do repertoáru i několik vlastních skladeb autorské dvojice kytaristů Karel Hanus/Jan Prchal. Kapelník Jan Musil v letech 1987 a 1988 hrál na trubku již velmi zřídka a stal se zkušeným zvukařem.

Jan Musil, po roce 2000

níky na CD, např. Instrumentální valčík, Narozeninová, Vzpomínka na mládí, Potůček, Polka, Valčík, Sonáta pro trubku, Smuteční, Trumpetkvinteto...

Zemřel 25. listopadu 2023 v Polné.

Použité prameny

Neubauer, Zdeněk: *Hudební dění v Polné a okolí*, internet: stránky města Polná

Theodor Bohumír Pařík, hudební skladatel a houslista, profesor hudby...

...se narodil 1. února 1881 v Příbyslavi, v rodině Františka Paříka, písaře okresního soudu a houslisty. Po přestěhování rodiny navštěvoval obecnou a měšťanskou školu v Polné. Hudební základy získané od svého otce zde zdokonaloval hrou na housle u místních učitelů Augusta Balzera a Františka Korejtky. V patnácti letech byl otcem poslán k příbuzným do Štýrského Hradce, kde navštěvoval místní reálku, a především pokračoval ve studiu hudby u koncertního mistra Antonína Dvořáčka.

V roce 1988 se ujal vedení Impulsu klávesista Zdeněk Skočdopole. Tehdy došlo k výměně některých členů kapely a změnil se i název na Adad. Jan Musil se ještě krátce uplatňoval jako zvukař. Po roce 1990 byl jako praktický a spolehlivý hráč na trubku často využíván v různých kapelách a příležitostných sestavách. Trvale působil v požární orchestru. Pokoušel se i o vlastní tvorbu; několik sólových skladeb pro trubku nahrál pro své přátele a kolegy hudebníky.

**Profesor Theodor Bohumír
Pařík, 1955**

V roce 1906 se Pařík stal členem symfonického orchestru v Kolíně nad Rýnem, kde si prohloubil znalosti v harmonii a dirigentství. Tam začal komponovat první vlastní skladby. Od roku 1908 působil v divadelním orchestru ve Frankfurtu nad Mohanem pod dirigentem Neumannem, pak ve vídeňském Tonkünstlerorchestru Oskara Nedbala. V roce 1910 byl angažován filharmonii v Lipsku; zde dále studoval houslovou techniku u profesora Hanuše Sitta, harmonii u Pavla Kängla a skladbu u profesora Huga Riemanna. Záhy se stal primáři lipské filharmonie a následně asistentem a zástupcem v Německu uznávaného šéfdirigenta a skladatele Hanse Windersteina (1876–1925). V té době se zúčastnil několika turné

po Evropě a Americe.

Po návratu Pařík s úspěchem pohostinsky dirigoval symfonické orchestry v různých městech Německa a Rakouska. Od roku 1913 byl členem Spolku německých dirigentů (Verband Deutscher Orchester und Chorleiter /E.V./) v Norimberku. V roce 1915 narukoval do Velké Kaniže v UherSKU, kde vyučoval hudbu na vojenské reálce a upravoval skladby pro vojenské orchestry. Po vzniku čs. republiky v roce 1918 se vrátil na rok do Polné a pak odešel do Lublaně, kde vyučoval hudbě na Státní konzervatoři hudby. Posledními místy jeho působení v cizině byly Osijek, kde řídil divadelní orchestr, a Djakovo v Chorvatsku, kde byl tři roky dirigentem a profesorem houslové hry.

Po ztrátě zavazadla s nejcennějšími skladbami vlastní tvorby v roce 1918 delší dobu nenašel potřebný klid pro hudebně pedagogickou a skladatelskou činnost. V roce 1929 se natrvalo vrátil do Polné. Jako stárnoucí muzikant vedl do roku 1938 městský orchestr, aranžoval, psal noty a vyučoval hudbě; tak si zajišťoval základní prostředky k obživě. V období 40. a 50. let začal znovu komponovat a v romantickém a klidném prostředí Polné složil čtyři velké symfonie (*D* /1930/, *G* /1931/, *c* /1946/, *d* /1947/), tři cykly symfonických básní (*Země česká* /1933/, *Jaro, Léto, Podzim, Zima* /1943–1947/ a *Česká epopej* /1948–1952/) a symfonickou báseň *Přibyslav* (1954). Do partitur rozepsal pět symfonií, koncertní valčíky pro klavír, řadu dalších skladeb a hudebních nápadů měl ve skice. V době protektorátu přijal zakázku německé posádkové hudby na rozpis notových záznamů a snad z vděčnosti za honorář složil hudební ódu na německou armádu. Za to byl po válce obviněn z kolaborantství, na čas uvězněn a po propuštění donucen vykonávat v Polné veřejně prospěšné práce. Zatrpkł, žil samotářsky,

projevoval zklamání, nedůvěřivost a plachost; duševně i tělesně značně sešel. Stykal se pouze s několika hudebními přáteli. V 50. letech si příležitostně zahrál na housle v polenské dixielandové kapele Melody Boys Miloslava Paříka. Zbytek života prožil od roku 1957 v ústavu pro přestárlé ve

Žďírce. Z jeho posledních prací jsou hodnotnými hudebními díly smuteční skladba *Lidice*, *Sonáta pro housle a klavír* a nedokončené oratorium *Upoutaný Prometheus*. Zbytky jeho hudební pozůstalosti (převážně skici) byly po jeho smrti převezeny ze Žďírce do Muzea Vysočiny, kde již dlouho čekají na odborné muzikologické zpracování. Několik skladeb pro klavír se dochovalo v pozůstalosti Františka Prchala (*Sfinga v měsíční noci*, *Po Slovensku*, *Tanečnice s hadem...*). Paříka znali obyvatelé Polné již od roku 1919 jako bělovlasého (údajně zedšedivěl „ze dne na den“ při velké bouři na moři při návratu z turné v Americe v roce 1910). Je známo, že notové zá-

**Program z roku 1934,
kde jsou mj.
uvedeny vlastní
Paříkovy skladby,
např. pochod
„Polenská pouť“**

Národní Jednota Pošumav. v Polné

pořádá

OSLAVU

čtyřicetiletého trvání polenského odboru.

V sobotu dne 23. června 1934

koná se v 8 hod. večer v sále „u Slovana“ přednáška řed. Bř. Rérycha: „Polenští ve vědě, literatuře, v umění a ve světě“, díl I.

V pátek dne 29. června 1934

bude promítán v 8 hod. več. zvukový film v bio „Sokol“ „**Pohorská vesnice**“ od B. Němcové.

V sobotu 30. června

večer v 8 hod. v sále „U Slovana“ II. díl přednášky řed. Bř. Rérycha: „Polenští, jimž budou na rodné domy dány pamětní tabule“.

V neděli 1. července

v 9 hod. ráno Koncert na Hus. náměstí, v 10 hod.

Slavnostní valná hromada Národní jednoty Pošumavské.

Odevzdání diplomů čtyřem ze zakladatelů odboru.

Odpoledne seřadí se průvod spolků v záměckém nádvoří ve 2 hod., odebere se před dům č. 47. (Ad. Wollmanna), kde bude ve 3 hodiny

Odhalení pamětní desky spisovatelce Boženy Němcové.

- Pořad: 1) Sbor „Svoji k svému“ od K. Bendla. Zpívá zpěv. spolek „Čestmír“ za řízení odb. učitele V. Grafnettra.
2) Uvítání delegátek dam. odboru N. J. P. v Polné sl. K. L. Tesařovou.
3) Božena Němcová v Polné r. 1840-42 a naši rodáci.
4) O Boženu Němcovou. Řeč univerzitního profesora Dra M. Hýsky z Prahy.
5) Sbor „Věno“ od B. Smetany přednese zpěv. spolek „Čestmír“, řídí odb. uč. V. Grafnetter.

Deska je uměleckým dílem prof. Jaroslava Rérycha a je ulita v kovolitecké dílně Karla Bartíka v Praze XI.

Po odhalení desky **lidová veselice** a koncert hudby na náměstí. Po celý den otevřena je v polenském zámku výstava obrazů starších mistrů z Polné, dále výstava akad. malířů K. Klusáčka a J. Rérycha z N. Brodu. Polenský hrad ukončen jest právě ve své restauraci a získal jedinečné památky.

Oslavy ukončeny budou i. července v 8 hod. več. v sále „U Slovana“

Akademii polenských autorů.

- Pořad: 1. Ouvertura „Národní jednotě Pošumavské“ od Th. Paříka, hraje orchestr.
2. „Tragedie háje“ mužský sbor od J. Kuhna, zpívá zpěv. spolek „Čestmír“, řídí odb. uč. V. Grafnetter.
3. „Jarní píseň“ od K. Knittla. Zpívá p. L. Schäfer.
4. Z klavírních skladeb K. Knittla, hraje MUDr. V. Michálek.
5. „Solová píseň“ zpívá pl. Božena Micháliková z Kolína.
6. „Čechové v nebi“ báseň od Vl. Pittnerové, přednese sl. K. L. Tesařová.
7. „Touha“ solová píseň od J. Kuhna, zpívá p. L. Schäfer.
8. „Mazurka“ od MUDr. V. Micháka. Hraje orchestr za řiz. prof. Th. Paříka.
9. „Píjáček“ sbor od K. Knittla, přednese zpěv. spolek „Čestmír“, řídí odb. uč. V. Grafnetter.
10. „Jak se švec králem stal“ recitace z básnické povídky MUDr. B. Klusáčka, přednese odb. uč. Boh. Fišer.
11. „Polenská pouť“ rozmarný pochod od Dra Podstataého. Orchestr za řiz. Th. Paříka.

B. ZAPLETAL: POLNÉ

znamy svých pozoruhodných hudebních nápadů psal v posledních letech života z nouze po hostincích na rozevřené obaly od cigaret inkoustovou tužkou. Zemřel 28. ledna 1961 v Domově důchodců ve Ždírci u Polné.

Hudební skupina prof. Theodora Paříka při produkci v hotelu Zlatá hvězda v Polné, rok 1930. Zleva dle popisků na zadní straně fotografie: Rérych, Fr. Prchal, Rérychová, T. Pařík, V. Fišar, Kubát z Dobronína, R. Vytlačil

Použité prameny

Československý hudební slovník osob a institucí II., M-Ž, Praha, Státní hudební vydavatelství 1965, s. 256

poznámky z archivu Františka Prchala

Prchal, Jan: *Biografický slovník Polenska*, Polná 2002

Skočdopole, Zdeněk: *Hudba, která čeká objevitele*, Jiskra 10. června 1966

Jan Peřina, hudební skladatel a houslista...

...se narodil 15. října 1920 v Polné, rodičům Marii a Janu Peřinovým jako druhé dítě. Po vychození školy v Polné docházel pěšky do hudební školy v Jihlavě. Hudba jej zcela ovládla. Studoval hru na housle a klavír. Zejména se denně věnoval hře na housle, cvičil 6 až 8 hodin. Doma u klavíru, zakoupeného rodiči, zkomponoval řadu písní.

Po vystudování hrál jako houslista v divadelních orchestrech v Jihlavě, Táboře, Teplíčkách v Čechách a v Praze – v Uranii. Po vyhoření tohoto

divadla obdržel nabídku do Státního divadla v Ostravě, kde hrál první housle v operním orchestru. Zde působil plných 35 let. Celoročně hrál s orchestrem v budově divadla v centru města a s touto operní scénou absolvoval úspěšné zájezdy do Itálie, Španělska, Německa, Polska. O prázdninách hrával se svými kolegy v lázeňském orchestru v Trenčianských Teplicích na Slovensku. Avšak část divadelních prázdnin trávil každoročně na milované Vysočině v Polné, kde až do své smrti žila jeho maminka.

V Ostravě se Jan Peřina v roce 1947 oženil s Marií Prouzovou, učitelkou mateřské školy. Spolu vychovali dvě dcery. S rodinou a občas i s kolegy z divadla pobýval o prázdninách v Polné, kde všechny rád seznamoval s pamětihodnostmi svého rodného města: muzeem a starou školou, hradem, Kateřinovem, děkanským kostelem ad. Vodil své hosty do Židovského města, k Peklu i do Březiny, předváděl jim nádherný výhled z ochozu věže hlavního chrámu, vyprávěl smutný příběh Anežky Hružové. Navštěvovali i vzdálenější místa Českomoravské vrchoviny: Maršovice, Pohled, Sykovec, Medlov, Tři Studně, Žákovu horu, Devět skal, Perníčky aj. O prázdninách jezdila do Polné také jeho sestra Marie, žijící v Praze. Společně chodili rádi na výlety a na houby.

Jen Peřina se v Polné stýkal se svými přáteli – MUDr. Zdeňkem Hejlem, varhaníkem Josefem Kuhnem, kapelníkem Františkem Prchalem, zpěvákem Milotou Holcmanem, sbormistrem Zdeňkem Skočdopole, s bratry Kaplanovými ad. V děkanském chrámu Nanebevzetí Panny Marie hrával příležitostně na housle sóla; píseň „Ave Maria“ mnohokrát zazněla z kůru v krásném, procítěném podání paní Ludmily Šitavancové za jeho houslového doprovodu.

Do důchodu odešel Jan Peřina koncem roku 1981. Zákeřné, nevléčitelné nemoci podlehl v nemocnici v Havířově 20. února 1983. Jeho posledním přáním bylo odpočívat v Polné. Urna je uložena ve skleněné skřínce rodinného hrobu na hřbitově sv. Barbory. Motto jeho života se naplnilo, neboť si s básníkem Halasem sliboval: „Já se tam vrátím, já se tam i po slepu vrátím.“

Použité prameny

Prchal, Jan: *Hudebník Jan Peřina – rodák z Polné*, Polensko, č. 4/2002

Jan Peřina, po roce 1970

Jiří Pešák, hráč na strunné a žesťové nástroje, multiinstrumentalista...

...se narodil 20. prosince 1926 v Polné. Po vyučení řezníkem pracoval v továrně na uzeniny v Kostelci a po založení rodiny několik roků v podniku Tokoz v Polné. Následně byl 20 let, až do odchodu do důchodu, vedoucím prodejny Maso Uzeniny v Polné.

Jiří Pešák, okolo roku 1965

Údajně se v mládí učil hře na housle u profesora Theodora Paříka. Vlastní pílí se propracoval na všestranného muzikanta. Velmi dobře ovládal strunné nástroje a k tomu se postupně věnoval ostatním dechovým nástrojům. V hudbě se vzdělával dle potřeby, a také podle toho, v kterém hudebním seskupení zrovna působil. Ve volném čase často pilně zkoušel, aby každý vybraný hudební nástroj dobře ovládal. Svůj talent a dlouhé přípravy věnoval zvláště hře na heligón a trubku. V Polné i v okolí byl kapelníky vyhledáván pro jeho spolehlivost a znamenitý hudební přednes.

V roce 1966, když jeho syn Jiří založil první big-beatovou kapelu Kajmani, poskytl členům skupiny podkrovní místnost v domku na zkoušení. Krom toho jim pořídil podstatnou část technického vybavení – zesilovač a reproduktory.

V roce 1975 založil Jiří Pešák st. skupinu Fanton, působící pod jeho vedením necelé 2 roky. Skupina měla v repertoáru skladby z oblasti rockové, populární a jazzové hudby, kde převládala sóla pro trubku. Fanton odehrál několik odpoledních čajů v sále U Slovana a dvě taneční zábavy; ka-

Skupina Fanton Jiřího Pešáka na jediném dochovaném snímku z roku 1975

pela působila v nástrojovém složení: trubka, bicí nástroje, doprovodná kytara, baskytara, sólová kytara.

Svým profesionálním přístupem při hraní na jemu svěřený hudební nástroj byl Jiří Pešák vzorem pro ostatní kolegy hudebníky v Polné. Zemřel dne 27. května 1993 ve věku 67 let na infarkt.

Vilém Pojman, hudební skladatel, fagotista a dirigent...

...se narodil 26. května 1852 v Polné. Od 15 let si přivydělával rozepisováním not. Úspory mu umožnily odejít do Vídně studovat na konzervatoř. V roce 1877 studium ukončil jako vynikající fagotista. Pak působil v Nizze a Luganu (1878/1879), kde hrál v orchestru magnáta P. G. Devirze. Od roku 1879 byl hudebně činný v Jindřichově Hradci. (Např. se svým přítelem, hudebním skladatelem Františkem Ondříčkem, uspořádal v zámecké rotundě v Jindřichově Hradci velkolepý koncert, při němž hrál v orchestru na fagot.) V roce 1883 se stal vedoucím orchestru místních ostrostřelců, pak řídil studentský orchestr a vyučoval soukromě hudbě. V letech 1884–1889 byl jedním z jeho žáků na klavír a v harmonii Vítězslav Novák. V roce 1890 z Jindřichova Hradce odešel. Zkoušel štěstí ve světě, nejdříve v Plzni, poté v uherské Šoproni, nakonec v Chrudimi. V roce 1900 se natrvalo vrátil do Jindřichova Hradce.

Vilém Pojman, cca po r. 1900

Byl velmi dobrý dirigent a pilný skladatel. Zkomponoval údajně na 140 písní, operet, kantát i církevních skladeb (např. orchestrální *Český tanec* a *Pod jižním nebem*, *Overtura G-dur č. 3*, *Jihočeská jarní idyla*, *Husitská*, *Z dob Roccoca*, *Zlatý domov*, velkou *Kantátu* na oslavu Boleslava Jablonského, operetu *Pytláci* k libretu svého syna Maxmiliána Pojmana /1908/, cykly *Francouzská Riviera*, *Romance pro smyčcový orchestr*, *Slovanské tance*, *Kvarteto smyčcové*, mši *F-dur ad.*). Zemřel 29. ledna 1921 v Jindřichově Hradci.

Použité prameny

Československý hudební slovník osob a institucí, Praha 1965, s. 330
Jech, Tomáš: *Polenský muzikant a skladatel Vilém Pojman jak ho neznáme*, Jihlavské listy 3. října 1997
Milenov, J.: *Vilém Pojman*, Česká hudba, roč. XXIV., č. 7-8/1919, s. 25-26

Matěj Pospíchal, kapelník dechové hudby, hráč na žestové nástroje...

**Matěj Pospíchal,
po roce 1960**

... se narodil 3. února 1909 v Lipině u Polné. Obecnou školu vychodil ve Zhoří, jeden ročník měšťanské školy v Polné. Ve dvanácti letech ho dali rodiče na práci do zemědělství. V letech 1924–1927 se učil truhlářem u mistra Josefa Čalouda v Polné. Pak pracoval jako truhlář v různých truhlářských dílnách v Lukách nad Jihlavou, v Polné a od roku 1928 tři roky ve firmě Antonína Hejduka v Třebíči. Po vojenské prezenční službě u vojenské hudby v Jihlavě (1931–1933) si otevřel vlastní truhlářskou živnost v Dobroutově. Po zrušení živnosti v roce 1950 státem přešel do Komunálního podniku v Polné, kde pracoval do roku 1961. Od roku 1961 až do odchodu do důchodu v roce 1969 byl truhlářem v Semenářském státním statku v Polné.

Při svém působení v Třebíči (1928–1931) se naučil hrát na trombón a později v Jihlavě na další dechové nástroje. Po návratu z vojenské služby se nadále hudebně zdokonaloval a záhy se stal

Kapela Matěje Pospíchala

uznávaným hudebníkem. Na jaře 1937 převzal po učiteli Václavu Dřevovi z Janovic dirigentsví dechového orchestru Sboru dobrovolných hasičů v Polné. V období protektorátu založil nový dechový orchestr z řad venkovských muzikantů ze Zhoře, Nadějova, Rybného, Jamného, Dobroutova a Luk nad Jihlavou. Kapelníkem dechové hudby pak zůstal až do své smrti. Prováděl opisy not, aranžoval, organizoval hry, vyvíjel skladatelskou činnost. Z jeho četných vlastních dechových skladeb, často hraných při různých příležitostech, se však v pozůstalosti bohužel žádné nedochovaly. S orchestrem se zúčastňoval okresních přehlídek dechových souborů a několika koncertních vystoupení v tehdejší NDR (Lipsko, Magdeburk). Orchester působil v 50. a 60. letech pod hlavičkou Osvětové besedy a Čs. svazu požární ochrany.

Od roku 1961 byl Matěj Pospíchal několik let dirigentem hudební sekce polenského Čestmíra. Zemřel po dlouhé těžké nemoci dne 9. listopadu 1970 v Dobroutově.

Použité prameny

Prchal, Jan: *Biografický slovník Polenska*, Polná 2002

Matěj Pospíchal při účinkování v hudební sekci Čestmíru na koncertu v roce 1965

František Prchal, učitel hudby, aranžér, dirigent a kapelník dechového orchestru, multiinstrumentalista...

**František Prchal,
před rokem 1970**

... se narodil 7. září 1907 v Brzkově u Polné v rodině kapelníka venkovské hudby Františka Prchala st. jako nejstarší z dvanácti dětí. Po vyučení hře na klarinet u svého otce a ukončení měšťanské školy v Polné nastoupil v roce 1921 ve svých čtrnácti letech do vojenské posádkové hudby v Jihlavě. Zde působil 7 let pod kapelníkem Rudolfem Pavlatou a postupně se naučil hře na všechny dechové nástroje. Čtyři roky rovněž opisoval notové záznamy a získal zkušenosti v aranžování. Po propuštění ze zdravotních důvodů v roce 1928 se naučil hře na chromatický akordeon a až do roku 1949, kdy mu byla živnost zrušena, se živil hudbou. V letech 1950–1965 byl výběřčím, nejdříve u Jihočeských, pak u Východočeských energetických závodů, a od roku 1965 až do odchodu do penze poštovním doručovatelem v Jihlavě.

**František Vytlačil a František Prchal, před rokem 1938, v době, kdy
působili profesionálně v Praze**

ODBOROVÉ SDRUŽENÍ HUBEJNÍKŮ Č.Š.
V REPUBLICE ČESKOSLOVENSKÉ

Odbočka *Přemysla* 34330

Číslo

LEGITIMACE

Jméno člena: *Přemysla*

přistoupil dne *1. června* 19 *37.*

J. Křížanek *H. Křížanek*

l. č. předseda. l. č. poobdlník.

Rosinee 1932.

Rybní

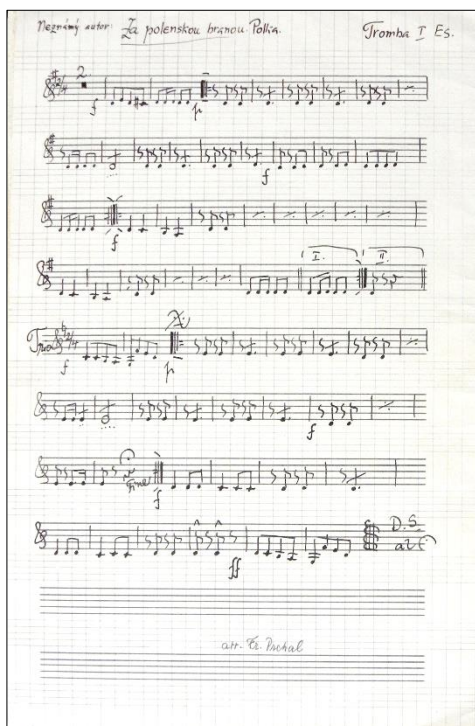
okřídlené jsou kral v klusích - restorace - "Lemí"
Zalýžova 2.

1.) 16 50	11.) 29 60	21.) 14 50
2.) 29 30	12.) 23 20	22.) 8 50
3.) 56 40	13.) 24 -	23.) 30 -
4.) 40 60	14.) 11 40	24.) jsou nahrať
5.) 29 30	15.) 26 -	25.) 76 -
6.) 15 -	16.) 12 40	26.) 28 40
7.) 34 -	17.) 37 -	27.) 22 35
8.) 30 -	18.) 35 -	28.) 15 80
9.) 16 -	19.) 8 20	29.) 22 50
10.) 40 20	20.) 11 -	30.) 25 40
		31.) 39 40

úhmmem 805.25 Kč.

24/10	Polypkor	24/10	Baker John - 1. Kurof. 1. St. - Remma
25/10	Polypkor 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
26/10	Kurof. 1. Kurof.	25/10	Baker John - 1. Kurof. 1. St. - Remma
1/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
2/11	Kurof.	26/10	Remma
3/11	Kurof. 1. Kurof.	27/10	Remma - Kurof. 1. St. - Remma
4/11	Kurof.		John - 1. St. - Remma
5/11	Kurof. 1. Kurof.	28/10	Remma - Kurof. 1. St. - Remma
6/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
7/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
8/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
9/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
10/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
11/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
12/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
13/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
14/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
15/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
16/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
17/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
18/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
19/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
20/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
21/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
22/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma
23/11	Kurof. 1. Kurof.		John - 1. St. - Remma

72

V roce 1971 zhotovil František Prchal aranžmá písne neznámého autora „Za polenskou branou“ pro 9 nástrojů (C.-hlas písne byl nalezen při uspořádání notového archivu na polenském kůru)

hudební úpravu nejen Rybovy *České vánoční mše*, ale i několika desítek dalších dechových a církevních skladeb. Morálně a finančně podporoval hudebního skladatele Theodora Paříka v době jeho životní krize. V květnu 1984 byl hospitalizován v jihlavské nemocnici a zemřel dne 31. května 1984 za tragických okolností na krvácení do mozku po pádu u sanitky. Úrna s popelem je uložena na hřbitově v Dobroníně.

Použité prameny

poznámky a dokumenty z archivu Františka Prchala

stovky hudebníků. V letech 1953–1973 byl kapelníkem dechového orchestru v Polné, od roku 1973 byl tři roky hudebním instruktorem tanečního orchestru Vysočina v Janovicích. V roce 1962 odmítl místo ředitele Lidové školy umění v Jihlavě, nabízené okresním národním výborem, pro nemoc manželky. Již v mládí založil hudební archiv, který po celý život rozšiřoval, a který byl využíván celou řadou kapelníků a hudebníků z Vysočiny. Vedl korespondenci s předními hudebními skladateli Jankovcem, Stelibským, Vejvodou, Bílkem či s Doškem, s nimiž si vyměňoval zkušenosti a notové záznamy. Pro různé kapely a orchestry z Vysočiny prováděl opisy notových partitur a zhotovoval aranžmá. Složil několik pochodů a dechových skladeb, některé z nich (např. *Lidová polka*, *Polenská polka*) se velmi dobře umístily v soutěži Čs. rozhlasu – stanice Praha I. S polenským ředitelem kůru Zdeňkem Skočdopole provedl pro potřebu děkanského kostela v Polné

Jaromír Procházka, učitel, houslista, primáš Olšavy, hudební aranžér a publicista...

...se narodil 14. září 1934 ve Zlíně. Dětství trávil v Polné u dědečka, který byl správcem plovárny. Po vychození obecné školy v Uherském Brodě studoval na gymnáziu tamtéž. Po maturitě (1953) pracoval jako kreslič v konstrukci jeřábů ve Slováckých strojárnách v Uherském Brodě. Po vojně působil jako suplující učitel na osmileté škole v Bánově a pak krátce v Uherském Brodě. Začátkem roku 1957 získal stabilní učitelské místo v Nivnici na Moravském Slovácku. Vystudoval Pedagogický institut ve Zlíně, státní zkoušku složil v roce 1965. Do Polné se přistěhoval s rodinou v roce 1970 z Nivnice. V letech 1970–1976 byl učitelem na základní škole, pak byl zaměstnancem v n. p. Amylon. Do důchodu odešel v roce 1990.

Jaromír Procházka, 2010

Od dětství byl hudebně velmi nadaný. V době studií na gymnáziu byl jedním ze zakladatelů a krátce nato primášem cimbálové muziky studentského souboru lidových písní a tanců Broďan (v roce 1951 uskutečnil 262 akcí). Koncem roku 1951 přešel soubor Broďan i s primášem do Olšavy, založené ve Slováckých strojárnách. Po účasti na dožínkách ve Slavkově a ve Strážnici se Olšava pod jeho vedením zařadila mezi nejlepší národopisné soubory republiky. Při absolvování základní vojenské služby ve Znojmě založil cimbálovou muziku a později i soubor Dolňan. Dále se podílel na činnosti velkého pěveckého sboru s estrádní skupinou. Se souborem Dolňan získal 2. cenu v celoarmádní soutěži ASUT v Opavě (1955). V roce 1956 se vrátil jako primáš do Olšavy, s níž udržoval stálý kontakt i během vojenské služby. V červenci 1958 podnikl soubor měsíční turné po Evropě (Rakousko, Itálie, Monako, Francie, NSR), a od té doby jezdil do zahraničí každoročně. V roce 1960 se Olšava zúčastnila mezinárodního folkloristického festivalu v Itálii, v sicilském Agrigentu. V soutěži mezi 24 účastníky získala 1. cenu, tzv. „Zlatý chrám Agrigenta“. V roce 1964 obdržela Olšava titul „Laureát Strážnice“ za jeho aranžmá originální kopaničářské muziky. Tuto skladbu převzal do svého repertoáru beze změn Brněnský rozhlasový orchestr lidových nástrojů – BROLN. Založil také pěvecký sbor učitelů, kde byl sbormistrem, a Okresní cimbálovou muziku učitelů. Byl předsedou Okresní komise mladých učitelů a členem Krajské komise mladých učitelů. Prováděl hudební instruktáže v dalších devíti souborech, v nichž i aktivně hostoval. Upravoval hudbu, sbíral staré popěvky a písně, psal aranžmá.

Houslista, primáš Olšavy Jaromír Procházka na Mezinárodním festivalu folkové písně ve Francii, Nice 1958

Olšava po roce 1960, Jaromír Procházka – sedící druhý zprava

V Polné Jaromír Procházka založil školní dětský pěvecký sbor s 35 členy; při účasti na soutěžích a přehlídkách ho doprovázel na housle (v roce 1972 sbor vyhrál 1. místo v okresní soutěži). S vlastní hudbou působil ve školním recitačním souboru, 15 let ve sboru pro občanské záležitosti, pro který zajišťoval hudební doprovod při společenských událostech. Od roku 1949 byl členem Českého rybářského svazu. Činný byl v polenském Klubu důchodců (od 1996), kde pořádá, tematicky připravoval a organizačně vedl zájezdy. V Klubu Za historickou Polnou byl zapisovatelem, spolupracoval při vydávání sborníku Polensko. Publikoval v Polenském zpravodaji a Polenských listech. Pro tisk hudebně upravil sbírku písní *Lidová píseň na Polensku* Bohuslava Fišera. Externě spolupracoval s Moravským zemským muzeem v Brně. Zemřel 5. dubna 2016.

Manželka Marie Procházková (nar. 4. února 1942), od roku 1970 učitelka na základní škole v Polné, dvacet pět let působila jako sólistka v několika tanečních orchestrech a v dechové hudbě Sboru požární ochrany v Polné. Přes 20 let byla kulturně činná ve Sboru pro občanské záležitosti při MěNV v Polné.

Použité prameny

Hajnová, Jaroslava: *Hudebník Jaromír Procházka, primáš Olšavy, Polensko* č. 1/2001, s. 5-10

Pavlišťík, Karel: *Mirek Procházka – primášská legenda Olšavy – jubiluje*, Malovaný kraj č. 5/1994, s. 37

Ferdinand Pujman, muzikolog, významný představitel české operní režie....

Ferdinand Pujman,
po roce 1950

...se narodil 23. května 1889 v Nížkově u Polné.

Od dětství měl vřelý vztah k hudbě; naučil se hrát na klavír a varhany. Na přání a naléhání rodičů vystudoval v letech 1906–1912 stavební inženýrství na pražské Vysoké škole technické. Záliba ve zpěvu ho posléze přivedla do hudební školy A. Heřmana, kde studoval pět let zpěv. Pro poranění hlasivek se pak více věnoval hře na klavír a na housle. Zvláště si však prohluboval hudební teorii a připravoval se na dráhu operního režiséra. V letech 1907–1913 byl také s přestávkami mimořádným posluchačem filozofické fakulty (UK), kde si osvojil estetiku, instrumentaci a dějiny opery. Soukromou praxi stavebního inženýrství si otevřel v roce 1912, o pět let

později byl zaměstnán u Zemského výboru v Čechách. V roce 1919 nastoupil dráhu operního režiséra ve Státním divadle v Brně a v roce 1920 již hostoval v Národním divadle. Svými netradičními metodami získal uznání a od roku 1921 působil jako operní režisér soustavně v Národním divadle v Praze, kde v roce 1925 získal trvalé angažmá. Zpočátku spolupracoval zejména s Otakarem Ostrčillem, šéfem opery ND (1920–1935). Velmi dobře se uvedl jako režisér Smetanových oper, záhy byl zařazen mezi přední české umělce. V roce 1945 byl jmenován dramaturgem opery a v roce 1947 vrchním režisérem. V Národním divadle působil přes 40 let. Za dobu svého působení režíroval téměř sto oper – od evropského baroka až po novodobé domácí i světové novinky. Řadu inscenací nastudoval v zahraničí (Tallin, kde se stal čestným členem divadla Estonia, Riga, Bělehrad). Ze zahraničních inscenací byla nejvýznamnější světová premiéra Hábovy opery *Matka* v roce 1931 v Mnichově; tam Pujman sklídl obrovský úspěch.

Působil rovněž jako pedagog na státní konzervatoři hudby; od roku 1921 vyučoval mimiku a operní režii, od roku 1926 byl režisérem operní školy a operního studia. V roce 1946 založil na AMU operní oddělení, v letech 1949–1959 byl řádným profesorem AMU. V letech 1959 a 1960 též působil jako externí učitel operní režie a dramaturgie.

Významná je jeho publicistická činnost. Svými články přispíval do více než 30 časopisů a novin. Poučné jsou jeho poznámky, monografické studie, metodické pokyny a kritické statě; řada z nich vyšla tiskem. Bohatá byla také jeho přednášková činnost o Smetanovi, Fibichovi, Ostrčilovi, V. Novákovi, K. Burianovi, Foerstrovi, o středověké estetice... Napsal rovněž několik libret (např. k opeře *Nová země* A. Háby), překládal písňové texty (Berlioz, Foerster, Hindemith, Milhaud, Wolf...), cykly (Hindemith: *Das Marienleben*, Schönberg: *Pierrot lunaire*...) a libreta (Cherubini, Monteverdi, Rinský Korsakov...). Od roku 1919 byl manželem české spisovatelky Marie Pujmanové.

V období politických procesů inscenovaných komunistickým režimem podlehl, bohužel, stranickým nátlakům a v roce 1949 se podílel na vzniku „Katolické akce“ a stal se dokonce jejím předsedou (cit. z různých ověřených zdrojů: *„Tuto organizaci řídila KSČ prostřednictvím orgánů Národní fronty a StB. Na podporu programového dokumentu Katolické akce, Hlasu slovenských a českých katolíků k věřícím v republice, se uskutečnila celostátní podpisová akce. Kdo se zdráhal připojit svůj podpis, mohl dostat výpověď ze zaměstnání pro „ztrátu důvěry“*). Tím chtěli komunisté ovládnout katolickou církev.

Ferdinand Pujman zemřel 17. prosince 1961 v Praze a je pohřben na Vyšehradském hřbitově.

Použité prameny

kolektiv autorů: *Národní divadlo*, Praha, Panorama 1982
Komenského slovník naučný, svazek IX., Pe-Sl, s. 304

Ottův slovník naučný, Dodatky V/1, Pr-Ro, s. 272

Prchal, Jan: *Ferdinand Pujman z Nížkova*, Polensko č. 3/2001, s. 20-24

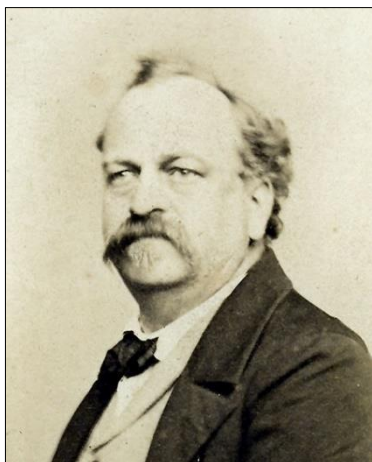
Šíp, Ladislav: *Česká opera a její tvůrci*, Praha 1983, s. 200

Tomeš, Josef a kol.: *Český biografický slovník XX. století, K-P*, s. 644-645

Bedřich Rektoris, berní úředník, hudební skladatel...

...se narodil 8. března 1829 v Polné. Po několika letech v pozici berního praktikanta se koncem 60. let vrátil z Holic natrvalo do rodného města. Od 1. srpna 1868 do 19. května 1880 vykonával u polenského berního úřadu funkci berního kontrolora a od 14. srpna 1880 do 1. března 1898 působil jako berní – přednosta úřadu.

V Polné se mnoho let uplatňoval hrou na varhany v kostele. V roce 1869 složil *Aria Pastorál* (zahájení ranní mše) pro varhany, dvoje housle, flétnu, rohy a hoboje, *Responsoría* (hraná dlouhé roky na chóru v Polné před Velikonocemi), *Pange lingua gloriosi* (ukončení ranní mše), dále je autorem několika pochodů pro dechovou hudbu. Některé jeho skladby uvedl v čs. rozhlasu varhaník Josef Kuhn. Byl jedním ze zakládajících členů okrašlovacího spolku Viktorin a podílel se na sestavení jeho stanov. Zemřel 15. dubna 1900 v Polné. Je pohřben na hřbitově sv. Barbory v Polné.

Bedřich Rektoris, kol. 1885

Použité prameny

Československý hudební slovník osob a institucí, II. díl, Praha 1965, s. 417

Pokorný, František: *Na polenském chóře před padesáti lety*, Polensko č. 4 a 5/1939

Státní okresní archiv Jihlava, fond Berní úřad Polná, i. č. 16

Zdeněk Skočdopole, sbormistr a hudební skladatel, publicista...

...se narodil 6. května 1923 v Polné v rodině obuvníka, později zřízence Občanské záložny, Antonína Skočdopole, jako čtvrtý z pěti dětí. Obecnou a měšťanskou školu vychodil v Polné a pak absolvoval dvouletou českou

Zdeněk Škočdopole, cca po roce 1960

učil na housle, a členem Dětského pěveckého sboru v Polné pod vedením Bohuslava Fišera. Ke hře na varhany, k harmonii, kontrapunktu a dirigentství se propracoval jako samouk usilovným sebevzděláváním. Měl „absolutní hudební sluch“, což oceňovali všichni sbormistři, hudebníci a zpěváci, s kterými přišel do styku. V padesátých letech spolupracoval v hudební a skladatelské činnosti s Theodorem Paříkem, podporoval ho, přesvědčoval ve skladatelských aktivitách a prosazoval jeho díla na českou hudební scénu a do rozhlasu (Jihlava, Brno, Praha). Udržoval přátelské styky s brněnským hudebním skladatelem Osvaldem Chlubnou. V roce 1960 se zasloužil o obnovení pěveckého sboru Čestmír (činnost předtím ukončena v roce 1948), ve kterém pak působil přes dvacet let jako sbormistr. Od roku 1965 byl ředitelem kůru a sbormistrem chrámového sboru. Se sborem Čestmír

veřejnou obchodní školu v Jihlavě. Za protektorátu byl zaměstnán v dřevovýrobě Františka Kaplana v Polné a v mlékařském a pastvinářském družstvu. Po absolvování vojenské prezenční služby (1945–1947) pracoval krátký čas v Chrámovém družstvu v Pelhřimově a ve žďárském Žďasu jako dělník. V roce 1951 se stal členem nově vzniklého hodinářského družstva Elchron Polná. V polovině roku 1955 byl zatčen a v listopadu téhož roku odsouzen k trestu tři a půl roku žaláře a k trestům propadnutí jmění a ztráty občanských práv na tři roky za „trestný čin“ sdružování proti republice. Po propuštění na amnestii 30. června 1956 byl zaměstnán jako pomocný dělník ve stavebnictví.

Od dětství byl hudebně nadaný. Byl žákem profesora Theodora Paříka, u něhož se

Zdeněk Škočdopole diriguje v roce 1965 Rybovu Českou mši vánoční v podání hudební sekce Čestmíru pod vedením Františka Prchala

spolupracoval s ochotnickým souborem Jiří Poděbradský, některá představení připravovali společně. Od roku 1952 byl členem Ochranného svazu autorského v Praze, od roku 1953 členem pracovního tvůrčího kolektivu při Svazu čs. skladatelů. Působil rovněž v pěveckém sboru Záboj Pelhřimov (1947–1949) a v České unii pěveckých sborů.

Je autorem řady církevních kompozic (např. *Královně Míru* /1943/, *Modlitba* /1943/, *Snoubencům* /1946/, *Assumpta est* /1947/, *Matičce nejkrásnější lásky* /1947/, *Mešní píseň ke Královně srdcí* /1950/ ad.) a světských skladeb (*Hraj, muziko, pěkně* /1940, valčík/, *Chrpy* /1941, polka/, *Bohuška* /1941, mazurka/, *Touha* /1943, valčík/, *Dobroutovská polka* /1947, pro orchestr upravil Fr. Prchal/, *Zasnoubená* /1951, polka/, *Slavoj* /1952, pochod/, *O pouti* /polka/, *Na věžnickém bále* /valčík, aranžmá Fr. Prchal/, *Pro tatínka* /1967, sousedská, aranžmá Fr. Prchal/ ad.). Zkomponoval ještě další skladby (tanga, pochody, waltze, trampské písně...) dosud nearanžované a neuvedené. Zemřel 27. června 1984 v Polné. Po jeho úmrtí byla činnost Čestmíru dočasně přerušena.

Do regionálního tisku napsal několik příspěvků (*Bohumil Čeněk a Polná* /1962/, *Hudba, která čeká objevitele* /1966/, *135 let sborového zpěvu v Polné* /1973/, *K XI. přehlídce pěveckých sborů Vysočiny „Podzim 1976“* /1976/, *Spisovatel J. V. Pleva a Polná* /1977/ aj.).

Použité prameny

Prchal, Jan: *Biografický slovník Polenska*, Polná 2002

Jaroslav Suchý, konstruktér, svářeč; instrumentalista a kapelník dechové hudby...

...se narodil 31. července 1937 v Ledvici (okr. Teplice).

Do Polné přišel s rodiči po odstoupení českého pohraničí Německu na podzim 1938. Otec Jaroslav Suchý byl důlním zámečnickem. Po vychození obecné a měšťanské školy v Polné (1944–1952) studoval na průmyslové škole v Jihlavě; v roce 1954 byl ze studií z politických důvodů vyloučen. Od roku 1954 byl zaměstnancem hodinářského družstva Elchroň (1957–1959 základní vojenská služba v Praze Ruzyni). Večerní průmyslovou školu v Jihlavě (1959–1963) ukončil maturitou a potom pracoval v různých podnicích (1961 – svářeč v Technometře Jihlava,

Jaroslav Suchý, 2006

1964 – konstruktér v n.p. Tokoz Polná, 1972 – montér a svářeč v První brněnské strojárně Brno, 1975 – svářeč v Tokozu Polná, 1977 – zámečník a svářeč v Okresním průmyslovém podniku Jihlava, závod Polná (od 1991 Zámečnictví Čapek Polná). Do důchodu odešel v roce 1996.

Od sedmi let se učil v Polné tři roky na housle u Antonína Marase, od třinácti let dva roky na klavír u Marie Koudelkové a v letech 1955–1957 u Miloslava Paříka na klarinet a saxofon. Od roku 1956 stabilně hudebně působil v různých orchestrech v Polné (1956–1966 v tanečním orchestru Elchronu Miloslava Paříka, 1967–1968 v orchestru závodního klubu Zetor Havlíčkův Brod Miloslava Donta, 1970–1972 v univerzálním orchestru Meteor Rudolfa Dvořáka, od 1973 v dechové hudbě Sboru požární ochrany v Polné). Od roku 1960 působil dle potřeby v dechových kapelách Františka Prchala a Matěje

**Jaroslav Suchý v době,
kdy působil ve skupině Meteor
Rudolfa Dvořáka**

Jaroslav Suchý jako dirigent a kapelník požární dechové hudby, 1983

Pospíchala a v dalších hudebních seskupeních na nejrůznějších kulturních akcích na Polensku. V září 1981 byl ustanoven kapelníkem dechového orchestru požárníků. Pod jeho vedením se soubor zúčastnil mnoha koncertních vystoupení v Československu a v zahraničí (např. na různých hasičských oslavách v Německu a Rakousku). V období 1992–1999 hrál na klarinet a saxofon v dechovém souboru Lučanka Jana Vrzáčka. Od roku 1998 vyučoval několik let na flétnu, klarinet a saxofon v Základní umělecké škole v Polné. Po Františku Prchalovi převzal, doplnil a uspořádal hudební archiv dechové a univerzální hudby. Od roku 1958 byl členem Klubu filatelistů v Polné až do jeho rozpuštění v roce 1993; několikrát vystavoval exponát čs. známek. Jako člen ochotnického souboru Jiří Poděbradský v Polné účinkoval (od 1957) v osmnácti divadelních představeních. Za TJ Slavoj Polná hrál v letech 1954–1970 aktivně kopanou, v sezóně 1963/1964 I. A třídu, jinak I. B třídu. Zemřel 3. února 2023.

Použité prameny

Prchal, Jan: *Biografický slovník Polenska*, Polná 2002

Bohuslav Žilka, pedagog informatiky a výpočetní techniky; multiinstrumentalista, aranžér a hudební improvizátor...

...se narodil 5. ledna 1952 v Jihlavě. Po vchození základní školy v Jihlavě (1967) absolvoval v roce 1970 SVVŠ v Jihlavě. Vzdělání si rozšířil na Přírodovědecké fakultě v Brně. Specializoval se na matematiku a hudební výchovu. Jako pedagog působil rok v učilišti n.p. Žďas ve Žďáře nad Sázavou, další tři roky působil v Jihlavě jako specialista v oboru informatika a výpočetní technika. Zaměstnání završil na Střední policejní škole Ministerstva vnitra ČR.

Bohuslav Žilka, po r. 2002

Od dětství docházel do Lidové školy umění v Jihlavě – obor: klavír, flétna a housle. Hudbě zůstal po celý život věrný. Velmi dobře ovládal akordeon a všechny klávesové nástroje. Po vstupu do manželského svazku se Stanislavou Markovou z Polné se do Polné přestěhoval. Po zbytek života spolupracoval s několika místními hudebními soubory. Techniku hry na hudební nástroje a hudební teorii, které dobře ovládal, nezištně předával kolegům hudebníkům. Úzce spolupracoval řadu let s místními ochotníky z divadelního souboru Duha. Rozepisoval notové záznamy, při různých kulturních akcích dokázal dle potřeby bravurně improvizovat. Zemřel 18. srpna 2008.

Bohuslav Žilka se zpěvačkami Ilonou Smejkalovou a Marií Procházkovou, okolo roku 1990

Totálně nasazení v okupovaném Rakousku

Na téma totálního nasazení občanů z Polska v době II. světové války již byly v regionálních publikacích uveřejněny dva příspěvky. V článku *Totálně nasazení z Polska*¹ byla popsána obecná problematika nucených prací. Téma příspěvku *Z Polska až za polární kruh*² představoval pobyt Poleňáků na území Norska, kde byli protektorátní dělníci nasazení při budování západního atlantského valu na norském pobřeží.

V tomto příspěvku se pokusíme zmapovat pobyt našich spoluobčanů na území okupovaného Rakouska, kde v době II. světové války pracovalo 80 000 osob z území Protektorátu Čechy a Morava. Čeští dělníci pracovali hlavně ve zbrojním a strojírenském průmyslu. Menší počet protektorátních dělníků pracoval při údržbě a opravách bombardováním zničených železničních sítí a zajišťování železniční dopravy. Další byli zaměstnaní na stavbách, v zemědělství, zajišťovali chod říšské pošty, a někteří dokonce zastávali úřednické profese.

Větší počet dělníků z Polska, kteří pracovali v Rakousku, byl na nucené práce nasazen v komplexu výrobních hal na výrobu munice v obcích Enzesfeld a Hirtenberg, sloučených v době války pod správu jednoho starosty. Továrna v Enzesfeldu byla založena v roce 1905 pod názvem „Anton Keller Metallwerk und Munitionsfabrik“ bývalým spolumajitelem továrny na náboje v Hirtenbergu. V dobudované továrně několik stovek zaměstnanců vyrábělo kovové odlitky a válcované zboží, pojistky do střel, náboje do pušek, revolverů a černý prach. Roku 1908 došlo k ustavení akciové společnosti s názvem „Metallwerk und Munitionsfabrik AG“. V době I. světové války byla výroba rozšířena o výrobu dělostřelecké munice. Po ukončení I. světové války Spojenecká rada výrobu munice na území Rakouska zakázala. Po uvolnění tohoto zákazu došlo v Enzesfeldu k obnovení výroby dělostřelecké munice pro ozbrojené síly. Továrna v té době užívala název „Enzesfelder Metallwerke AG“.

Po anexi Rakouska Německem v březnu 1938 přešel výrobní komplex do průmyslové skupiny, která v Německu existovala od roku 1936 pod názvem „Nadace Wilhelma Gustloffa a Steyr-Daimler-Puch AG“. Rozšířila se výroba dělostřeleckých nábojů. Byla přistavěna továrna na lehké kovy a počet zaměstnanců vzrostl na 17 000. V tomto počtu jsou zahrnuti také dělníci, kteří přijeli do Enzesfeldu v roce 1942 z Polska. V okolí továrny vyrostly ubytovací tábory, v některých bydleli dělníci nasazení na nucené práce, v dalších byli umístěni vězni a váleční zajatci.

¹ Vomelová, Marta: *Totálně nasazení z Polska*. In: Prchal, Jan (ed.): Polná, střípky z historie i současnosti II. Polná 2021, s. 64–77.

² Vomelová, Marta: *Z Polska až za polární kruh*. Polensko, roč. 32, 2023, s. 51–108.

Asi první fotografie polenských mužů nasazených v Enzesfeldu a Hirtenbergu (Městské muzeum Polná)

lemi) a byli seznamováni s postupy při hašení požáru. Jednalo se o určitou formu branné výchovy.

Mnoho konkrétních informací o pobytu nuceně nasazených a událostech, které se odehrávaly v jejich blízkosti, k dispozici nemáme. Jedním z vzácných dokumentů je nahrávka vyprávění Bohumíra Šmarda jeho vnukovi o tomto nelehkém období jeho mládí.

Bohumír Šmarda popsal ze svého pohledu své pocity z předválečné i válečné atmosféry v Polné. Jeho vyprávění pokračuje nejobsáhlejší částí, ve které popisuje svoje osudy spojené s nuceným nasazením.

Bohumír Šmarda se narodil 11. února 1922 v Polné, povinnou školní docházku absolvoval na Obecné chlapecké škole v Polné, po jejím ukončení pokračoval již v nepovinné tříleté školní docházce na měšťanské chlapecké škole, na které také absolvoval v roce 1937 jednoroční učňovský kurz. Již během posledního roku školní docházky vnímal atmosféru nebezpečí, která vládla mezi dospělými a doléhala i na děti. Ve škole cvičili v rámci tělesné výchovy pochodová cvičení, cvičili i s jednoduchými zbraněmi (asi ho-

Chlapec vyrůstal v ryze českém prostředí města Polná, které leží v lokalitě bývalého Sprachinselu Iglau. Mnoho obcí v okolí Polné v té době vykazovalo převážnou většinu německy mluvících obyvatel. Dospívající Bohumír byl svědkem hovorů mezi rodiči a sousedy o atmosféře v sousedních obcích, v Nových Dvorech, Dobroníně, Měšíně, Ždírci, Německém Šicendorfu. Německy mluvící obyvatelstvo trpělo ekonomickými důsledky dozrívající hospodářské krize stejně jako jejich čeští spoluobčané, a proto s obdivem hledělo k západní hranici. Mezi nimi působili i nositelé velkoněmeckých myšlenek, a to jim dodávalo sebevědomí. Postupně se chování některých německy mluvících obyvatel stávalo agresivnější a nesnášenlivější. Ještě horší situace panovala v pohraničních oblastech, kde docházelo k útokům na české obyvatelstvo, německé sociální demokraty i na příslušníky pohraničního vojska. Všechny tyto zprávy ovlivňovaly jeho pocit nebezpečí.

Ve svých vzpomínkách hovoří i o tom, jak velký dojem na něho udělala tzv. částečná mobilizace, vyhlášená 20. května 1938. V rámci svých vzpomínek dospěl k závěru, že Německo se zaleklo naší připravenosti a odložilo svůj záměr obsadit Československo. Celoživotně pociťoval zklamání z jednání našich tehdejších spojenců Anglie a Francie a odstoupení pohraničních oblastí Sudet.

Dne 15. března 1939 došlo k obsazení zbytku Československa a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, odtržením Slovenska ke vzniku Slovenského štátu. To již byl Bohumír Šmarda učněm, jak říká, strojnického řemesla. Český průmysl se dle jeho slov velmi rychle zcela podřídil válečné výrobě. V roce 1941 složil v Německém Brodě závěrečné zkoušky a obdržel od Společenstva strojníků tovaryšský list a nastoupil do pracovního poměru do dílny Jana Zvoníka v Polné. Společně s dalšími pěti dělníky opravovali různé stroje a některé menší i vyráběli.

V červnu roku 1942 vyšlo nařízení, že mladí lidé na okupovaných územích Velkoněmeckou říši musí nastoupit do německého průmyslu, aby nahradili chybějící dělníky, kteří narukovali do armády a převážně bojovali na východní frontě. V rámci tohoto nařízení přijela do Polné z jihlavského pracovního úřadu komise úředníků, která postupně předvolávala mladé muže a ženy do hostince U Slovana. Zde prověřovala jejich kvalifikaci a pracovní zařazení a zjišťovala, v jakých profesích by je bylo možné využít.

Již 1. srpna 1942 byl z Jihlavy vypraven zvláštní vlak do Vídně, který pokračoval do Enzesfeldu, městečka ležícího asi 14 km od Vídeňského Nového Města. Mezi muži ve vlaku seděl nejen Bohumír Šmarda, ale i ostatní mladí muži z Polné a okolí i zbytku Protektorátu.

Poté, co se muži ubytovali v dřevěných ubikacích, byli rozděleni na práci v jednotlivých výrobních halách muniční továrny na výrobu střeliva. Bohumír Šmarda byl přidělen na halu č. 12. Jednalo se o novou halu, kde měla být zahájena výroba na dvou nových linkách. Stal se členem skupiny, která měla nové linky uvést do provozu a do budoucna opravovat

a udržovat v plynulém chodu. Po obou skupinách bylo požadováno, aby linky na výrobu šrapnelů pracovaly bezchybně a závady se odstraňovaly co nejrychleji. Bohumír Šmarda se dostal do skupiny s Robertem Procházkou z Třeště a Josefem Vávrou ze Sezimova Ústí. Druhou skupinu tvořili mladí muži z okolí Brna. Obě jejich skupiny doplňovali místní Rakušané. Celkem se jednalo o 28 osob. Pracovní doba byla stanovena na dvanáct hodin denně, začínalo se v 6 hodin ráno a končilo v 18 hodin večer, pak nastupovala druhá směna. Obě skupiny se střídaly.

Bohumír Šmarda se po třech dnech rozhodl, že bude pracovat pouze osm hodin, a po jejich uplynutí odešel na ubytovnu. Stejně postupoval následující den. Po dvou hodinách pro něj přišel „Werkšucák“, tj. člen závodní stráže, tzv. Werkschutz. Odvedl ho do továrny na strážnici, kde mu bylo domluveno. Měl štěstí, že pouze ústně, protože mnozí byli při porušení pracovní kázně i zbiti. Pochopil, že nemá smysl se bouřit, a od té doby dodržoval tzv. „pracovní morálku“.

Na ubytovacích táborech – lágrech se jejich obyvatelé spřátelili. Češi byli ubytováni v lágru č. 3. Tábory tvořily dřevěné baráky, které měly tři světnice. V každé bydlelo 18 osob a nacházelo se zde 9 patrových postelí. S Bohumírem Šmardou bydleli na tzv. „cimře“ muži z Ostravy, Nymburka, Prahy a čtyři muži ze Zhoře – to znamená, že zde bydlel i Josef Kašík, o kterém bude ještě řeč. Soužití spolubydlících se obešlo relativně bez konfliktů a jejich hlavní starostí bylo, jak si opatřit více jídla. V neděli – jediném volném dnu, kdy nepracovali – opouštěli tábor a vycházeli do okolí Enzesfeldu, zavítali do Vídně, a dokonce se i v letních dnech vypravili do Alp.

Vycházka do okolí, muž ve světlém obleku Bohumír Šmarda (z rodinného archivu Marie Rathouské, rozené Šmardové)

Dokladem toho jsou fotografie z okolí nebo soubory pohlednic z velkých historických měst. V rámci volna měli možnost se věnovat sportu, hráli fotbal nebo házenou. Byli mladí a snažili se žít co nejnorněji.

Součástí lágru tvořila i budova kuchyně a jídelna. Muži trpěli nedostatkem jídla, které bylo nevalné chuti a málo výživné. Dělníci dostávali půl litru černé náhražkové kávy a půl kilogramu chleba, ve kterém byl důlek s jednou lžící marmelády. Oběd se skládal z polévky a brambor s okurkovou nebo rajčatovou omáčkou. Večeře měla podobné složení, jen chyběla polévka. Nuceně nasazení měli hlad a psali si domů o chléb. I když v Protektorátu vládl přidělový systém, panoval nedostatek a vše bylo na lístky, přesto každý měsíc dostával Bohumír od rodičů bochník chleba. Polenští pekaři měli s nuceně nasazenými soucit a vždy nějakým způsobem ušetřili mouku a upekli jeden bochník navíc, aby ho rodiče mohli poslat svým synům.

Tato situace trvala do poloviny roku 1943, kdy Němci bojovali na východní frontě a proti Anglii vedli leteckou válku. Informace se do tábora dostávaly sporadicky, ale nuceně nasazení věřili, že válka brzy skončí. Do této doby byli dělníci v rakouských továrnách ušetřeni od bombardování, na rozdíl od nuceně nasazených na území Německa. To ale v druhé polovině roku 1943 skončilo. Začalo bombardování leteckými svazy, které startovaly nejen z Anglie, ale i z území Itálie. Jejich cílem byly právě továrny.

Jako první viděl a zažil Bohumír Šmarda bombardování Vídeňského Nového Města (Wiener Neustadt) dne 13. srpna 1943. Muži v hrůze hleděli směrem k Vídni, viděli záblesky a valící se kouř. V dalších měsících létaly bombardovací svazy častěji a zasypávaly pumami hlavně Vídeň. Bombardovací svaz tvořilo dle Šmardových slov třicet čtyřmotorových letadel Wellington.

Cílem bombardování se stal i Enzesfeld-Hirtenberg, kde byly rozmístěny výrobní haly, ve kterých pracovali i občané z Polenska. Do areálu továrny spadlo asi pět bomb; dle mínění Bohumíra Šmardy měla bombardovací letadla továrnu špatně zaměřenou. Pro případ bombardování byl vydán pokyn, že dělníci se mají uchýlit do krytů. Kryty představovaly tunely, které nebyly vybaveny ani lavicemi, takže ti, co je vyhledali, stáli namáčkání jeden na druhém. Po této zkušenosti se mladí muži rozhodli, že v případě náletu se uchýlí do lesa nebo do blízkého lomu. Z kopce, na kterém rostl les, pozorovali nálety jak na Vídeň, tak i na Enzesfeld. Sledovali souboje mezi bombardéry a stíhačkami a mnohdy viděli padat zasažená letadla. Při jednom souboji spadl zasažený stroj i nedaleko nich. Mladí muži běželi k zasaženému stroji, kde se ve střelecké věži nalézala v sedě tři hořící těla letců a v okolí stroje leželi další čtyři mrtví členové posádky. Co nejrychleji opustili les, protože věděli, že bude les velmi brzy obsazen německými vojáky.

Továrnu v březnu 1944 silně poškodila obrovská exploze ve výrobě granátů, ke které došlo vznícením trinitrotoluenového prachu

a následným vznícením dalších 20 tun TNT. Výbuch vyvolal velkou tlakovou vlnu, která zničila velkou část zařízení a rozbila okenní tabulky v celé oblasti Wiener Neustadtu. Emanuel Rychtecký vzpomínal, že v této části výroby pracovaly čtrnáctileté dívky z Polska a Ukrajiny, v podstatě děti.

Mimo tohoto výbuchu tovární komplex decimovalo i bombardování, jak dokládá vyprávění Bohumíra Šmardy i vzpomínky Emanuela Rychteckého. Důkazem jsou i dva vzácné snímky zachycující likvidaci následků bombardování.

3. srpna 1944 mezi 12 až 13,40 proběhl nálet na muniční továrnu v Enzesfeldu. Snímek zachycuje ohnivý mrak na huti. Na továrnu dopadlo 40 výbušných a zápalných bomb, z nichž 12 neexplodovalo. Tento zásah vedl k zastavení výroby v muničním závodě do 25. srpna 1944 (<https://www.schlot.at/tag/enzesfeld/>)

Ve stejný den byl zasažen také sklad dřeva ve stavebním dvoře továrny. Výroba v závodě lehkých kovů byla zastavena do 27. srpna. Během bombardování bylo pět osob lehce zraněno. V následujícím roce 1944 zažili takových náletů několik. Omezeně k nim pronikaly zprávy o situaci na frontě, a tak očekávali blížící se konec.

Danke an M. Fenz, Enzesfeld

Hašení požáru po bombardování továrny v Enzesfeldu
(<https://www.schlot.at/tag/enzesfeld/>)

Poslední Vánoce v Enzesfeldu, vlevo Bohumír Šmarda
(z rodinného archivu Marie Rathouské, rozené Šmardové)

Na jaře roku 1945 se začalo ozývat občasně dunění. V noci muži pozorovali vzdálené záblesky na obloze, které vyvolávalo ostřelování Budapešti Rudou armádou. Důkazem postupující fronty od východu, ze směru od Maďarska, byly valící se davy lidí směřující do vnitrozemí Německa. Projíždějící kolony vozů tažených koňmi doprovázeli staří lidé, ženy a děti. Pod plachtami, jako cikáni, prchali do Říše. Němci začali podminovávat objekty důležité pro výrobu a připravovali jejich destrukci. Mladí muži začali pomýšlet na útěk domů. Jejich cestu popisuje Bohumír Šmarda těmito slovy: „V březnu 1945 jsme se s Josefem Kašíkem ze Zhoře dohodli, že uprchneme domů. Jednoho dne jsme se vypravili na vlak do Sant Pöltenu. Ze Sankt Pöltenu jsme si vyhledali spojení na Gmünd, protože odtud jezdily vlaky do jižních Čech, směrem na České Budějovice. Před Sant Pöltnem jsme z vlaku vyskočili, protože na nádražích byly hlídky a kontrolovaly cestující.“

Brzy ráno se oběma uprchlíkům podařilo dostat do projíždějícího vlaku, ve kterém pod tíhou únavy po deseti kilometrech usnuli a procházející kontrola je zatkla. Byli předáni německy mluvícím četníkům a umístění do cely. Další den ráno v doprovodu četníka nastoupili do vlaku a jeli neznámo kam. V cíli byli předáni na četnickou stanici, kde pobýli dva dny v cele. Po dvou dnech pokračovali s eskortou do Znojma, v té době sudetského města s většinou německého obyvatelstva. Zde byli umístěni do vězení a po výslechu pak do cely, kde se již nacházelo osm dalších osob. Zadržovaných postupně přibývalo tak, že si již nemohli sednout ani na podlahu. Vedení věznice rozhodlo, že budou společně s Josefem Kašíkem přesunuti do cely ve druhém patře. Zde již trávil půl roku český mlynář, uvězněný za mletí mouky bez lístků.

Strava ve věznici byla horší než v Enzesfeldu. K obědu dostali tři brambory ve slupce a lžici marmelády. Pozorovali, že mlynář snědl i slupky z jejich brambor. I oni později konzumovali vařené brambory včetně slupek. Po čtrnácti dnech gestapo rozhodlo, že budou dopraveni zpět do Enzesfeldu, kde se rozhodne o jejich potrestání. Byli odvedeni na znojenské nádraží, kam však v tu chvíli přijely dva vlaky a nástupiště se zaplnilo cestujícími. Bohumír Šmarda s Josefem Kašíkem využili situace, zamotali se v davu a eskortě se ztratili. Nastoupili do vlaku a jeli směrem k české hranici. Jednu stanici za Znojmem nastoupili do vlaku za účelem kontroly dokladů vojáci, postupující proti sobě. Polovina vojáků nastoupila do posledního vagónu a druhá část do prvního vagónu za lokomotivu. Oba uprchlíci postupovali do středu vlaku, kde cestovala větší skupina českých dělníků, kteří měli společné povolení k cestě. Během čtení jmen z povolení se měla osoba hlásit slovem „hier“. Vzhledem k tomu, že německy mluvící voják jména komolil, využili B. Šmarda i J. Kašík situace, kdy se nikdo nehlásil, a vykřikli „hier“ a stoupli si za kontrolujícího. Jak to dopadlo, nevěděli. Předpokládali, že zde zůstaly asi dvě osoby, které neprošly kontrolou. Uprchlíci měli štěstí a kolem půlnoci vlak dojel do Jihlavy. Odtud se již pěšky vydali domů. Samozřejmě jim ještě stále hrozilo nebezpečí, protože

Němci důsledně až do konce války pronásledovali jak uprchlíky z práce, tak všechny, kdo by jim poskytli pomoc. Společně, jak se vyjádřil ve svých vzpomínkách Josef Kašík, tak i Bohumír Šmarda, se uchýlili na Žďársko, kde operovaly partyzánské skupiny.

Po skončení války odešel Bohumír Šmarda do Prahy, kde pracoval v továrně na žárovky. Zde poznal svoji budoucí manželku Marii Laštovičkovou, se kterou uzavřel 26. října 1946 sňatek v Praze na Proseku. Po sňatku manželé krátce žili v Děčíně, kde se jim narodila nejstarší dcera Marie. Později našel Bohumír Šmarda zaměstnání na letišti ve Kbělicích a přestěhovali se do Prahy. Na přání rodičů se Bohumír Šmarda s rodinou vrátil do Polné. Společně vychovali tři dcery Marii, Bohuslavu a Miloslavu. Bohumír Šmarda zemřel 15. července 2001.

Po návratu do vlasti absolvoval
základní vojenskou službu
i Bohumír Šmarda
(z rodinného archivu Marie
Rathouské, rozené Šmardové)

Po skončení války se Šmardův společník na útěku, **Josef Kašík**, nejprve vrátil ke své rodině ve Zhoři, kde žili jeho čtyři sourozenci a rodiče. Jako všichni mladí muži, kteří neabsolvovali z důvodu války povinnou základní vojenskou službu, narukoval do Stříbra do tamních kasáren. Toto město se stalo jeho osudem. Zde potkal svoji budoucí manželku, Marii Černou, se kterou se oženil. Do manželství se jim narodili dva synové, starší Milan a mladší Zdeněk.

Josef Kašík
v době svého pobytu v Enzesfeldu
(z rodinného archivu Milana Kašíka)

Po ukončení vojenské služby se Josef Kašík vrátil ke své profesi krejčího, za prací nejprve dojížděl do Mariánských Lázní, později pokračoval v Komunálních službách města Stříbra, kde pracovala i jeho manželka jako ka-
deřnice. Postupem času se stal vedoucím provozovny komunálních služeb a v této profesi pracoval až do konce života. Byl velkým milovníkem sportu, který nejen provozoval, ale pracoval i v rámci jeho organizace – nejprve jako předseda fotbalového oddílu a později byl předsedou cele tělovýchovné jednoty TJ Baník Stříbro. Bohužel, zemřel poměrně mladý v padesáti letech, 27. října 1973 na infarkt. Dlouho mu ztrpčoval život i diabetes.

Josef Kašík v době své základní vojenské služby (z rodinného archivu Ludmily Pejcharové)

Skupina hráčů házené, mezi kterými je i Josef Kašík (z rodinného archivu Milana Kašíka)

Z Polné odjel do Enzesfeldu také Emilián Rychtecký narozený 27. srpna 1920. Vyučil se holičem a fotografem a této své znalosti využil při zhotovení amatérských snímků z pobytu v Enzesfeldu. Po návratu se oženil, s manželkou Jolanou vychoval dvě děti. Po zbytek svého života pracoval v podniku Tokoz v Polné. Zemřel 7. srpna 2000.

Průkaz nuceně nasazeného dělníka Emiliána Rychteckého, povolující vstup pouze do budovy č. 10. V Enzesfeldu pracoval do 1. dubna 1945 (z rodinného archivu Věry Molákové, rozené Rychtecké)

Averz průkazu Václava Fišara. Po porovnání s averzem průkazu Emiliána Rychteckého vyplývá, že každý bydlel v jiném „lágru“ a měl povolen vstup jen do vyhrazené výrobní haly. Tím byl styk mezi polenskými dělníky asi značně omezen (z rodinného archivu Lenky Kaslové, rozené Fišarové)

V pozůstalosti holiče Miroslava Procházky se dochovala fotografie zachycující skupinu 20 totálně nasazených mužů z Polenska s tabulí nesoucí nápis *Vzpomínka na „ENZ“ 19. IX. 1943*. Tuto fotografii vlastnilo a dosud vlastní více polenských rodin. Dle pamětníků se „snad“ podařilo identifikovat některé z Poleňáků nasazených v Enzesfeldu k 19. září 1943:

- první řada – muži sedící v podřepu: zleva 1. – Antonín Pavlíček (*4. 6. 1920 v Polné, † Nová Bystřice), 2. neidentifikován, 3. Josef Havlíček (*26. 1. 1922 Polná, †1988 Praha), 10. neidentifikován.
- druhá řada – muži sedící na stoličkách: zleva 4. Miroslav Procházka (*24. 8. 1919 Polná, †22. 9. 1998 Polná), 5. Jiří Čapek (*7. 4. 1919 Polná,

Skupinová fotografie mužů z Polenska nasazených v Enzesfeldu z 19. 9. 1943 (z rodinného alba Miroslavy Večeřové, rozené Procházkové).

†27. 10. 1985 Havlíčkův Brod), 6. neidentifikován, 7. Josef Fuit, 8. neidentifikován, 9. Jiří Vítek (*13. 3. 1912 v Polné, †19. 2. 1963 Polná).

– třetí řada – stojící muži: zleva 11. neidentifikován, bratři 12. Jan Šimek (†Pernštejn u Karlových Varů), 13. František Šimek (*29. 11. 1921 Polná, †6. 12. 1964 Polná), 14. Bohuslav Vacek (*26. 1. 1921, †14. 10. 1982), 15. neidentifikován, 16. František Mühlfeit (*9. 7. 1918, †9. 4. 1994), 17. Stanislav Ptáček († Chomutov), 18. Walter Bockschneider (*15. 8. 1921 Vídeň, †16. 4. 1998 Polná), 19. a 20. neidentifikováni.

Je možné, že mezi neidentifikovanými muži jsou ti, o kterých víme jistě, že v Enzesfeldu pracovali. Byli to Václav Bartoš (*8. 3. 1896 Polná, †1. 6. 1980 Polná), Josef Činčera (*11. 3. 1906, †1. 4. 1988), Bohumil Dobrovolný (*18. 3. 1923 Polná, †11. 3. 1999 Polná), František Dočekal (*24. 3. 1923 Polná, †10. 3. 2011), Václav Fišar (*1906 Polná, †1971 Polná), František Heiland (*1. 11. 1916, †27. 7. 1986 Praha Uhřetěves) – byl vězněn v koncentračním táboře za pokus o útěk, Jan Krézl (*28. 8. 1920 Hrbov, †18. 7. 1985 Dobronín), Josef Škareda, Bohumil Vomela (*11. 10. 1907 Hrbov, † Teplice), Josef Škoudlin (*8. 7. 1896 Polná, †2. 10. 1945), Josef Šustr. Jistě v komplexu továren pracovalo více nuceně nasazených z Polenska, ale bohužel materiály k této problematice jsou velmi torzovité a ani po několika výzvách se nám nedostalo od příbuzných totálně nasazených dalších informací.

Imida Jindrich			5.8.72
Anmeldung	Bezugsb. Toglau	30.7.	Verh. m. m. Hymel
Pust Jos, Poprac Jan, Vittek Jiri			
Valenta Joz, Vacek Joh., Imarda Joh.			
Imich Frank, Luncz Jan,		— 11 —	
Schleissler Joz, Jozgor Joz,			
Kinger Jan, Rycklesky Emil,			
Velcst Pau, Prochazka Omer,			
Radicki Ant., Skuncl Ant., Chlupat Frank,		— 11 —	
Harvick Jp., Harland Frank.			
Papik Jiri, Zepkehmucidek Valde			

Zápis z podací knihy – přihlášky a odhlášky k pobytu, záznam o hromadném odjezdu mužů do Enzesfeldu (SOkA Jihlava)

Tragický byl osud manželského páru, který byl společně nasazený v Enzesfeldu – Antonína Musila (*27. 5. 1920 v Polné), který byl zatčen a zemřel v koncentračním táboře Flossenbürg 4. listopadu 1944. Zůstala po něm manželka Růžena, rozená Škoudlinová (*27. 1. 1922) a dvě děti. V době jeho zatčení čekala jeho manželka třetí dítě, které brzy po narození zemřelo. Růžena Škoudlinová zemřela 17. února 1949 v Polné na TBC. Na následky totálního narození zemřel i její příbuzný Jan Škoudlin (*8. 7. 1896, †2.10. 1945).

Antonín a Růžena Musilovi v den jejich sňatku 20. 10. 1942, vedle nevěsty sedí Jan Škoudlin (Městské muzeum Polná)

Mladí lidé z Polenska byli totálně nasazeni nejenom v Enzesfeldu, ale i v jiných místech Rakouska, zejména ve Vídni nebo jejím blízkém okolí. V továrně ve Vídni, kde se tiskly karty pro vojáky na frontě, pracovala Marie Hladká, provdaná Chalupníková (*20. 1. 1921 Polná, †24. 11. 1999 Moravské Budějovice) a Anežka Perlová, provdaná Hladká (*26. 12. 1919 Polná, †20. 11. 1971 Jihlava). Ve Vídni pracovala Julie Štuncová (*13. 9. 1898 Záborná, †13. 3. 1990) a Žofie Kasalová, u které je uveden záznam, že odjela do Wimpfing Lager, Vídeň. Ve Vídni a v jejím okolí pracovali i níže uvedení muži, jejichž pobyt v Rakousku v době války dokládá evidence přihlášek a odhlášek pobytu: Miroslav Flesar (*25. 11. 1921), Ludvík Gregor, Bohuslav Chocholouš, Jan Jelínek, Jindřich Jelínek, Karel Ludvík (*29. 9. 1919 Polná, †28. 1. 1994 Praha), Václav Kleister, August Moučka, František Pejchal, Josef Salavec (*1. 1. 1921) – dle poznámky v knize přihlášek a odhlášek byl trvale nemocen, Jaroslav Singer, Jiří Pařík, Josef Šustr, Josef Valenta, Josef Vébr (*26. 2. 1922 Dobrouč, †26. 10. 2008 Pohled), Bedřich Vítek, Jindřich Vítek, Emanuel Vinkler (*6. 12. 1921 Polná), Jan Vopršal. V Lesingu u Vídně byl nasazen Rudolf Radouš (*6. 2. 1920 Polná, †30. 9. 1994 Jihlava). Ve Vídni pracovali i bratři, dvojčata Bohuslav a Jaroslav Wollmannovi. Narodili se 17. prosince 1919 v Polné. Bohuslav zemřel 14. října 2007, Jaroslav zemřel 15. října 2006 v Chrudimi. Zaměstnání byli u Zemské účetní společnosti ve Vídni prokazatelně v letech 1942–1944.

Jan Losenický (*1899 Polná, † Šlapanov) a Josef Fiala dle některých informací pracovali v konzervárně v Bendorfu u Vídně. V knize evidence příjezdu a odjezdů je u data 21. března 1942 uvedeno místo Pottenstein, kam se oba muži přesunuli. Pottenstein byl satelitním tábořem koncentračního tábora Flossenbürg, kde vězni a nuceně nasazení vykonávali stavební práce pro SS-Karstwehr, což byla speciální vojenská jednotka pro boj v oblastech s jeskyněmi a soutěskami. Jednalo se o stavby cest – soutěsek, malých přehrad jako cvičiště pro operace na vodě, včetně zpřístupnění blízké jeskyně Teufeshöhle. V Pottensteinu pracovalo 700 vězňů, většinou polští a sovětské zajatce. Mnozí ze zajatců byli stavební řemeslníci. Dále zde pracovalo mnoho Němců a Čechů a zbytek tvořili muži z dalších osmi zemí.

Bohumil Vomela (*11. 10. 1907 Hrbov, †26. 1. 1991 Teplice) byl totálně nasazen v letech 1942–1945 v Rakousku, místo jeho pracovního nasazení se ale nepodařilo zjistit.

V Rakousku byl v rámci nucených prací nasazen i po svém vyučení **František Pípa**, který se narodil 27. ledna 1923 ve Věžničce. Nastoupil do stavební společnosti Ing. Emanuela Langa z Jihlavy, která avizovala, že nuceně nasazení budou pro ni pracovat na stavbách v Rakousku.

Dne 9. září 1942 odjel do Kapfenbergu v Rakousku, kde pracoval na stavbách především pro zbrojařskou společnost BÖHLER-WERKE. Závody

**Skupina zedníků v Kapfenbergu z 28. 10. 1943
(z rodinného archivu Františka Pípy ml.)**

sdružené v této firmě vyráběly pro armádu, letectvo a námořnictvo. Nasazení zedníci stavěli tovární sídliště „Šemicpigl“, později budovali protiletectké kryty a pokračovali na dostavbě dalších výrobních hal. Pracovní doba činila 12 hodin, tak jak bylo u totálně nasazených běžné. Stravovali se v kuchyni, která byla součástí lágru. Ubytování byli po 24 oso-

bách. Dle zápisu Františka Pípy bojovali se štěnicemi, trápily je vši a samozřejmě i nedostatek otopu. Další nepříjemnou a vyčerpávající skutečností byl nedostatek spánku v důsledku náletových poplachů a varování, které byly na denním pořádku od srpna 1943 a během kterých se museli uchýlit do krytů.

**Devatenáctiletý František Pípa
v lágru v Kapfenbergu (z rodinného archivu Františka Pípy ml.)**

Začátkem roku 1944 byli nuceně nasazení přesunuti na stavbu železáren a elektrických pecí St. Marein im Mürztal. Hlavním dodavatelem stavby byla firma Höchtif Mnichov, která patřila do komplexu firem sdružených v tzv. Göring Werke. Zde byl František Pípa do 3. května 1945.

František Pípa patřil k těm, kdo absolvovali pobyt v Pracovním výchovném táboře (Arbeiterziehungslager) Eisenerz, který tvořil součást jednoho z pobočných táborů koncentračního tábora Mauthausen-Gusen. Tyto pracovní výchovné tábory byly určeny k odpykání trestu za různá provinění. Měly donutit jedince k tomu, aby bezvýhradně přijal podmínky otrocké práce v rámci totálního nasazení. Do pracovní vý-

chovného tábora se dostal kvůli maličkosti – na stavbě pracoval i se zajatci, mezi kterými byli Angličané. Jeden z nich mu daroval krabičku sušených švestek, kterou pak u něj na lágru našla kontrola. Odvezli jej kvůli tomu na gestapo do Grazu. Zde jej během výslechu zbili a poté byl odsouzen k tříměsíčnímu trestu v táboře Eisenerz, kde pracoval při těžbě železné rudy. Režim zde téměř připomínal koncentrační tábor a pobyt trestaných měl odstrašit všechny od pokusů o odpor, porušování nařízení, případně o útěk. Během pobytu byli trestanci fyzicky týráni, vstávali ve 4 hodiny ráno, bosí museli nastoupit a cvičit na dvoře a strava byla ještě horší než v lágrech totálně nasazených. Dle popisu Františka Pípy dostali nápoj nahrazující kávu a z opálky jim byla dána nastrouhaná bílá řepa – tuřín. To byla snídaně, oběd i večer, stále stejné složení. Denně na pracoviště docházeli po 260 schodech.

Návrat do vlasti byl složitý, vracející potřebovali překročit řeku Dunaj, ale chyběly mosty. Po čtrnácti dnech se vracející dělníci nalodili na loď, které je převezly z Pasau (Pasova) do Bratislavy. Z Bratislavy pokračoval

REGISTRAČNÍ PRŮKAZ УДОСТОВЕРЕНИЕ REGISTRATION CERTIFICATE 1. Vrátil se repatriant do CSR, (nynější hranice) z území bývalé německé říše) <i>Kapfenberg</i> 2. Přesné datum návratu do CSR: <i>15.5.1945</i> 820438 * Registrační číslo Номер регистрации Registration number
--

ČESKOSLOVENSKÝ REPATRIAČNÍ ÚŘAD ЧЕХОСЛОВАКСКИЙ РЕПАТРИАЦИОННЫЙ УРТАН CZECHOSLOVAK REPATRIATION OFFICE	Jméno a příjmení: Фамилия и имя: Family name: <i>František Pípa</i> Den, místo narození: Пол, место, день и место рождения: Date, place and country of birth: <i>1.7.1905, Krumlov</i> Povolání: Занятие: Occupation: <i>Bedník</i>
--	--

Repatriační doklady Františka Pípy (rodinný archiv Františka Pípy ml.)

František Pípa na cisternovém vlaku do Brna a odtud dojel do Okříšek na lokomotivě. Z Okříšek již jezdil motorový vlak do Jihlavy a odtud šel pěšky do Polné, kam dorazil 20. května 1945. Totálně nasazený byl ve věku pouhých 19 let a vrátil se po třech letech do relativně normálního života.

Jako stavební dělník byl na nucené práce nasazen v Rakousku i Ladislav Apfelter, který se přizpůsobil do Polné v lednu 1948. Narodil se

Fotografie manželů Apfelthalerových (z rodinného archívu Ladislava Apfelthalera)

25. dubna 1923 v obci Nová Ves u Klikova, okres Třeboň. V roce 1940 již bydlel s rodinou v nedaleké obci Františkov (osada Zajíč). Roku 1940 hledal práci a Arbeitsamt (úřad práce) v Třeboni ho poslal do tehdy obsazeného Rakouska do města Allentsteig, 15 km od Zwettlu, do pobočky německé stavební firmy Hellman. Nastoupil do zaměstnání 9. dubna 1940 a ubytován byl v lágru v obci Edlbach (dnes vysídlená obec), kde pracoval při stavbě lágrů pro zajatce. V Rakousku pracoval do 3. září 1942. Odtud byl přeložen do Lübecku v Německu.

Bojující Velkoněmecká říše byla v průběhu války nucena povolávat do zbraně i muže, kteří zajišťovali chod státu z hlediska logistiky, tj. dopravy a poštovního spojení, případně zajištění pořádkové služby, protiletadlové obrany a hasičů (dnes bychom tuto činnost nazvali integrovaný záchranný sbor). Nezbyvalo než sáhnout do lidských zdrojů okupované Evropy i do řad obyvatel Protektorátu. Německé okupační orgány převzaly agendu pracovních úřadů a měly dokonalý přehled o pracovním zařazení jednotlivých práce schopných mužů i o jejich případné profesi. Jednotlivé organizační složky bývalého Československa, tj. doprava, pošta dostaly do vedení zástupce okupační armády a tito zástupci rozhodovali o tom, kdo a kam bude nuceně nasazen. Příkladem nuceného nasazení do logistických služeb je např. případ poštovního úředníka Ladislava Nováka z Polné.

**Čeští dělníci totálně nasazení na opravy a údržbu železničních tratí,
druhý zprava Josef Drápela (pozůstalost J. Drápely)**

**Zleva 1. Josef Drápela stojící s ručníkem, druhá řada – 2. sedící zleva
Josef Kujal (pozůstalost J. Drápely)**

K udržení a zajištění dopravy, zejména železniční, byli povoláni k nucenému nasazení i čeští železničníři. Pracovali jako údržbáři železnice, opravovali bombardováním zničené části. Josef Drápela (27. 7. 1913 Polná, †17. 9. 1969) a Josef Kujala (29. 7. 1913 Polná, †2. 2. 1960) pracovali pro říšskou železnici v letech 1942 až 1945. Nastoupili do Oberndorfu an der Melk v Rakousku. Tito muži byli ubytováni v železničních vagónech a převáženi na místo, kde bylo třeba jejich práce.

Další pracovali při opravách a údržbě lokomotiv v depu, jako např. Antonín Vomela (*9. 4. 1920 Věžnička), jenž nastoupil v listopadu 1942 k Německé říšské železnici /DRB/ ve Vídeňském Novém Městě. Později byl přeložen do Maďarska, následovaly Drážďany a Gmünd, kde pracoval do dubna 1945 v depu při opravách vagónů a lokomotiv. Další zajišťovali provoz vlaků jako hradlaři. Jako železničář byl nasazen Josef Dohnal (*9. 2. 1907 Polná, † Brno), který pracoval v Tyrolsku v letech 1939 až 1940.

**Nuceně nasazení železničáři před jejich pojízdným „lagrem“
(z pozůstalosti Josefa Drápely)**

Někteří se z nuceného nasazení nevrátili. Rudolf Aron, narozený 14. srpna 1921 v Polné, byl na nucené práce nasazen v městě Sant Pölten (Svatý Hypolit), kde však onemocněl zápallem plic a zde také 17. července 1943 zemřel. Josef Urban (*13. 9. 1922 Hrbov), byl pracovně nasazen v Rakousku. Během útěku byl zadržen, uvězněn a zemřel v koncentračním táboře v San Valentino 21. dubna 1945.

Cílem tohoto příspěvku je dle možnosti zdokumentovat účast občanů Polenska v jedné z forem válečného útlatku v letech 1939 až 1945, kteří byli nuceni opustit své domovy, pracovat za velmi těžkých a nebezpečných pracovních podmínek. Bydleli a trávili volný čas v nevyhovujících a nehygienických ubytovnách. Bez soukromí, obtěžování hmyzem, někdy i šikanou a násilím ze strany příslušníků Werkschutzu, nedostatkem jídla a neustálými obavami z náletů. Většina z nich naštěstí přežila, ale byli i ti, kteří se nikdy domů nevrátili a totální nasazení zaplatili životem.

Ti, co se vrátili, mnohdy s poškozeným zdravím a ztracenými léty života, se museli v poválečných letech mnohdy vzdát svých snů a ve složité hospodářské i politické situaci hledat své místo.

Použité prameny:

Městském muzeu Polná, pozůstalost profesorky Květy Rérychové (NAD-3)

Státní okresní archiv Jihlava – Archiv města Polná, i. č. 155 – protokol cizinců, seznam obyvatel žijících v Říši r. 1944 a seznam vydaných pasů

Rodinné archivy: Ladislava Apfelthalera, Milana Kašíka, Věry Molákové – rozené Rychtecké, Marie Rathouské – rozené Šmardové, Miroslavy Večeřové – rozené Procházkové a pozůstalost J. Drápely

Za mnohé informace a materiály děkuji Aleně Gabrielové.

Příběh jednoho šťastného návratu

Vzpomínky Jana Hladíka z Polné (1921–2012) na pracovní nasazení v Německu za 2. světové války zaznamenal jeho synovec Ivan Prokop.

Jan Hladík se narodil dne 27. dubna 1921, jako třetí ratolest, do rodiny polenského obchodníka Jana Hladíka. Po absolvování měšťanské školy vystudoval kurz pro líkérníky, aby posléze i tuto odbornost uplatnil v obchodě svého otce.

Nicméně, jeho rok narození se mu stal osudným. Na základě nařízení německého ministra vnitra a nařízení protektorátní vlády z května a června 1942 o tzv. technické pomoci příslušníků Protektorátu Čechy a Morava, která umožňovala i pracovní nasazení v Německu, byli povoláni na nucené práce i někteří občané protektorátu. Povolání dostávali v té době muži, ale i ženy narození v letech 1921/22. Zdůvodnění bylo jasné – mnoho mladých Němců bojovalo a umíralo na válečných frontách v Rusku, Africe a v západní Evropě. Německý průmysl a zemědělství začalo pociťovat nedostatek pracovní sil, které bylo nutno nahradit.

Z ročníku narozených v roce 1921 byli z Polné povoláni: Jaroslav Bradáč, Karel Fiala, Jindřich Heiland, František Hrdlička, Jan Musil, Josef Svoboda a Jan Hladík. Z okolí Polné pak Pavel Klement ze Skřýšova a pánové Fuit z Věžnice, Dohnal z Janovic, Chalupník ze Zhoře a Landa z Janovic. Tato skupina odjela z Jihlavy dne 27. října 1942 do Berlína, kde byla rozdělena na jednotlivá pracoviště firmy Siemens, která v té době zaměstnávala cca 85 000 lidí.

Jan Hladík spolu s Jindřichem Heilandem byli zařazeni do podniku El-mowerk, kde pracovali i nasazení Francouzi, Ukrajinci, Rusové, Belgičani, Poláci a další. Bydlelo se v lágrech na okraji Berlína (Grosse Halle). Do práce se jezdilo veřejnou dopravou.

Jan Hladík byl po devítiměsíčním zácviku zařazen jako obráběč kovů a vyráběl různé kovové součástky neznámého určení ve dvanáctihodinové pracovní době od pondělí včetně soboty. Vzpomínal na svého dílenského mistra, který se ke svým učňům choval zcela normálně a snad i s jistým pochopením jejich situace. V neděli se pracovalo jen do 12 hodin a v letech 1942–43 byly vždy 3 neděle v měsíci volné. V letech 1944–45 už byla volná pouze jedna neděle v měsíci.

Jan Hladík vzpomínal:

„Na ubikacích jsme snídali obyčejně žitnou kávu s chlebem od večere, kousek sýra, 1/8 másla (ta byla na týden), kousek salámu či marmeládu. Oběd a večere byly v závodní kantýně – Eintopf, brambory, řepa, zelenina, v neděli maso, 1/4 litru tvrdého alkoholu měsíčně a 40 cigaret na týden. Jídlo bylo vydáváno na lístky. Doplnění stravy bylo možné i pomocí balíčků z domova. Dostával jsem buchty, salám, uzené maso, ale povoleny byly jen

z balíčky měsíčně. Cigarety, jako nekuřák, jsem vyměnil i za něco k jídlu. Měsíční mzda činila od 180 do 200 DM (německých marek). Za jídlo jsme platili týdně 13 DM (lístky).

Zpočátku byly v době volna možné i vycházky do Berlína. Navštívil jsem asi dvakrát berlínskou ZOO. Později, zvláště po kobercových náletech spojenců, to již nebylo možné. Prožil jsem celkem 240 leteckých náletů, při kterých jsme se schovávali v protileteckých krytech či v kanalizaci. Vzpomínám si na jednoho kolegu, který do krytu nestačil doběhnout a zahynul.

Takto šel život až do 8. března 1945, kdy jsem byl se skupinou lidí nasažen na kopání zákopů v blízkosti Münchelbergu asi 45 km od Berlína. Dne 20. dubna jsme byli přesunuti na vojenské letiště do Strusbergu k dalšímu použití. Válečná fronta byla již za humny, a tak ostraha osmi příslušníků Volkssturmu nás opustila a ujela na kolech. Zůstali jsme bez ostrahy na pospas osudu. Němečtí vojáci spěšně ničili na letišti zbylá letadla Heinkel a Junkers JU-88.

Jan Hladík, asi 1945

Nezbývalo než se rozhodnout, kam se vydat. Někteří zamířili zpět do Berlína. Já, ještě s kamarádem ze Zlína, jsme zamířili pěšky k domovu. Přešli jsme kolem König-Wüsterhausen, asi 35 km od Berlína směrem na Drážďany. Při zastávce v Zossenu 22. dubna jsme byli pohlceni frontou a obsazení vojáky rudé armády. Na druhý den jsme vyrazili opět na cestu přes Barut a Sagan ve směru na československé hranice. Jídlo jsme cestou kupovali u lidí na vesnicích, kde byly přece jen nějaké zásoby. Obchody byly většinou prázdné. Přespávali jsme ve stozích slámy, senicích a stodolách, někdy i pod širákem. Počasí bylo v té době celkem příznivé. Došli jsme až k Náchodu a odtud jsem jel již vlakem do Kamenné u Havlíčkova Brodu. Nohy jsem měl oteklé, samý otlak a puchýř, chůze již byla velmi

svízelná. Bylo to 12. května 1945, cesta do Kamenné trvala celých 22 dní. “

Závěr této strastiplné cesty však skončil pro Jana Hladíka málem tragicky. Po vystoupení z vlaku v Kamenné sešel na břeh Zlatého potoka, aby si v jeho vodách trochu ochladil puchýře a otoky na nohou. Bohužel, měl na zádech německý vojenský ruksak. V lese nad potokem se v tu dobu nacházela ozbrojená skupina polenských tzv. „revolučních gardistů“, která vyhledávala potulující se zběhy německého Wehrmachtu. Ve skupině byl

i Bohumil Oberreiter, Deda Konzbul, Josef Havlíček, pan Vala a ještě někdo další. Když uviděli postavu sedící na břehu potoka s německým vojenským ruksakem na zádech, považovali ji za svou kořist. Jeden z nich namířil vojenskou karabinu na sedícího muže, hodlaje vystřelit. V tom však Josef Havlíček vykřikl: „Proboha nestřílejte, vždyť je to Honza Hladík z Polné!“

Setkání známých polenských chlapců pak bylo veselé, ale v duchu se všem vkrádala na mysl otázka, co by se stalo, kdyby puška vystřelila. Jan Hladík pak z Kamenné dojel domů na vypůjčeném kole.

Po čtrnáctidenním odpočinku a nabrání nových sil se zase pustil do práce v obchodě svého otce. V průběhu dalších let nákladním autem rozvážel objednané zboží do okolních vesnic. V roce 1945 se zapojil i do akce UNRRA. Jezdil přes rozbité Německo až do Paříže pro potravinovou pomoc z nadbytečných zásob spojeneckých vojsk v Evropě. Dovážel hlavně přebytek vojenských masových konzerv, marmelád, džusů, cukru, mouky aj., které byly distribuovány v Polné a okolí. Z Paříže si přivezl i suvenýr v podobě malé kovové Eifelovky, která pak zdobila jeho knihovničku.

Jan Hladík i nadále pracoval v otcově obchodě až do roku 1951, kdy vstoupil do nově založeného Výrobního družstva Elchron v Polné, kde pak uplatňoval svůj fortel obráběče kovů, získaný za totálního nasazení v Německu.

Po uzavření nové mezinárodní dohody mezi Československou republikou a Německem v roce 1992 se Jan Hladík dočkal finančního odškodnění od firmy Siemens, kde byl 2 roky a 7 měsíců nasazen na nucené práce.

Jan Hladík jako řidič otcova nákladního automobilu, asi 1948

Obsah

Slovo úvodem.....	3
Kde se na polensko-přibyslavském panství dobývala železná ruda (<i>František Půža</i>)	5
Josef Klenovec starší a mladší – otec a syn ve službách četnictva (<i>Filip Plašil</i>)	13
Bohumil Simonides (1870–1950), farář v Jamném, publicista a regionální badatel (<i>Filip Plašil</i>)	21
Vzpomínky Josefa Kubíčka, řezníka v Polné (<i>Josef Kubíček</i>)	37
Galerie významných hudebníků z Polné a okolí (<i>Jan Prchal</i>)	41
Totálně nasazení v okupovaném Rakousku (<i>Marta Vomelová</i>).....	85
Příběh jednoho šťastného návratu (<i>Ivan Prokop</i>).....	107

Polensko. Vlastivědný sborník

Ročník 33, 2024

Vydává Klub Za historickou Polnou, z.s.

Redakční rada: Filip Plašil, Jan Prchal, Ivan Prokop, Miluše Skočdoplová

Obálka a fotografie na zadní straně: František Mach

Tisk: Jiprint s.r.o.

Odevzdáno do tisku: 10. 1. 2025

Náklad 150 kusů

Polná 2024